

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT POLİTİKASI BİLİM DALI

KORONAVİRÜSÜN VERGİ GELİRLERİNE ETKİSİ:
TÜRKİYE ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Habip SÜRÜCÜ

KOCAELİ 2021

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT POLİTİKASI BİLİM DALI

KORONAVİRÜSÜN VERGİ GELİRLERİNE ETKİSİ:
TÜRKİYE ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Habip SÜRÜCÜ

Doç. Dr. Vedat CENGİZ

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 13.10.2021/21

KOCAELİ 2021

ÖNSÖZ

Yüksek lisans eğitimimin ders aşamasından bu tezin hazırlanıp teslim edilmesine kadar geçen süreçte değerli hocalarımıza bizlere gösterdikleri sabır, emek ve ilgilerinden dolayı ayrı ayrı teşekkürü ederim. Bu çalışmanın tüm aşamalarında bana yol gösterici olan, karşılaştığım güçlüklerde desteğini benden esirmeyen, biçim ve içerik yönünden çalışmaya zenginlik katan, güvenini he zaman bana hissettiren değerli hocam ve tez danışmanım Doç. Dr. Vedat CENGİZ'e sonsuz teşekkürlerimi ayrıca sunarım.

Meslek ve eğitim hayatımın her aşamasında maddi ve manevi imkânlarını bana koşulsuz seferber eden sevgili anne ve babama, eğitim hayatımda ve bu çalışmanın hazırlanmasında bana sonsuz sabır gösteren sevgili eşime ve kızıma da destekleri için teşekkür ederim.

Habip SÜRÜCÜ

2021

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	IV
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	V
TABLolar	VI
ŞEKİLLER.....	VI
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1.TARİHTE YAŞANAN SALGIN HASTALIKLAR	4
1.1.UZAK TARİHTEKİ SALGIN HASTALIKLAR	4
1.1.1. Veba Salgını	4
1.1.2. Çiçek Hastalığı Salgını	5
1.1.3. Kolera Pandemileri	5
1.1.4. Grip Salgınları	6
1.2.YAKIN TARİHTEKİ SALGIN HASTALIKLAR.....	7
1.2.1. AIDS/HIV	7
1.2.2. Sars	8
1.2.3. Domuz Gribi	9
1.2.4. Ebola	9
1.2.5. Mers	10
1.2.6. Koronavirüs (Covid-19) Pandemisi.....	10

İKİNCİ BÖLÜM

2. DÜNYADA COVID-19 VE ÜLKE EKONOMİLERİNE ETKİLERİ	13
2.1. ÜLKELERİN COVID- 19'A KARŞI ALDIĞI TEDBİRLER	13
2.1.1. Amerika Birleşik Devletleri'nde Alınan Tedbirler	15
2.1.2 Avrupa Ülkelerinde Covid- 19 Önlemleri	19
2.1.2.1 Almanya'da Covid-19 Önlemleri	19
2.1.2.2 İtalya'da Covid-19 Önlemleri	23
2.1.2.3 Fransa'da Covid-19 Önlemleri.....	27

2.1.2.4 İngiltere’de Covid-19 Tedbirleri	30
2.1.3. Çin’de Alınan Tedbirler	33
2.1.4. Türkiye’de Alınan Tedbirler	35
2.2. ALINAN TEDBİRLERİN MAKROEKONOMİK ETKİLERİ	39
2.2.1. ABD Ekonomisine İlişkin Ekonomik Etkiler	41
2.2.2. Avrupa Ekonomisine İlişkin Etkiler	44
2.2.2.1 Almanya Ekonomisine İlişkin Etkiler	45
2.2.2.2. Fransa Ekonomisine İlişkin Etkiler	48
2.2.2.3. İtalya Ekonomisine İlişkin Etkiler	51
2.2.2.4. İngiltere Ekonomisine İlişkin Etkiler	53
2.2.3. Diğer Dünya Ülkelerinde Ekonomik Etkiler	56
2.2.3.1.Çin Ekonomisine İlişkin Etkiler	56
2.2.3.2. Japonya Ekonomisine İlişkin Etkiler	60
2.2.4. Türkiye Ekonomisine İlişkin Etkiler	62
2.2.4.1 Temel Ekonomik Göstergelerin İncelenmesi	62
2.2.4.2 Diğer Ekonomik Göstergeler	68
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
3. COVID-19’UN TÜRKİYE’ DE VERGİ GELİRLERİNE ETKİSİ.....	73
3.1. VERGİ TANIMI VE TÜRLERİ ÜZERİNE KAVRAMSAL ÇERÇEVE	73
3.2. TÜRK VERGİ SİSTEMİNDE VERGİ TÜRLERİNİN BÜTÇE İÇERİSİNDEKİ AĞIRLIĞI.....	76
3.3. COVID-19 SALGINININ TÜRKİYE’DE VERGİ GELİRLERİNE ETKİSİ	78
3.3.1. Alınan Tedbirlerin Talep Üzerine Etkisi	80
3.3.2. Vergi Harcaması Niteliğindeki Tedbirlerin Etkisi	82
3.3.3. Gelir ve Kazanç Üzerinden Alınan Vergilere Etkisi	83
3.4. ALINAN TEDBİRLERİN BÜTÇE ÜZERİNDEKİ ETKİSİ.....	85
3.5.BÜTÇEDE YAŞANAN GELİŞMELERİN PARA ve MALİYE POLİTİKASI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ	90
3.6. TÜRK VERGİ SİSTEMİ İLE İLGİLİ DİĞER TESPİTLER.....	92
SONUÇ	97
KAYNAKÇA.....	108
ÖZGEÇMİŞ	116

ÖZET

Çin'in Wuhan şehrinde ortaya çıkan ve tüm dünyayı etkisi altına alan koronavirüs salgını, insanlık tarihinde derin izler bırakan küresel bulaşıcı bir hastalıktır. Ancak bu virüsü bu kadar basit bir tanımlama ile geçiştirmek, geride bırakılan zaman ve etkileri göz önünde bulundurulduğunda yeterli olmayacaktır. Zira, sadece insanların tüketim alışkanlıklarını değiştirmekle kalmayan bu virüs, eğitimden sanata, bilimden teknolojiye ve hatta sağlık alanına değin tüm alışkanlıkların tekrar gözden geçirilmesini zorunlu hale getirmiştir. Pandemiye kontrol etmek için ulusal ve uluslararası düzeyde alınan tedbirler, hayatı sekteye uğratması ve olağan alışkanlıkların terk edilmesi gibi önemli maliyetleri de beraberinde getirmiştir. Koronavirüs salgınının olumsuz etkilediği en önemli alanlardan birisi hiç şüphesiz ekonomi olmuştur. Bu süreçte yatırımlar azalmış, uluslararası ticaret önemli ölçüde gerilemiş ve üretim-tüketim zincirinde ciddi aksamalar ortaya çıkmıştır. Ekonomide yaşanan bu olumsuz gelişmelerin doğuracağı en önemli sonuçlardan birinin de vergi gelirlerinde düşüş olduğunu söylemek mümkündür.

Türkiye, dünyada koronavirüsten en fazla etkilenen ülkelerden biridir. Bu durum, yukarıda temellendirdiğimiz konularda Türkiye'nin de bir ajandası olması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Özellikle bütçe gelirlerinin %80'ninden fazlasını vergi gelirlerinin oluşturduğu Türkiye'de, koronavirüsün vergi gelirlerine etkisine odaklanmak doğru bir yaklaşım olacaktır. İşte bu çalışma teorik bilgiler ve güncel veriler ışığında koronavirüs salgınının dünya ve Türkiye ekonomisine etkileri ve bu etkilerin Türkiye'de vergi gelirlerine nasıl yansıdığı ile ilgili bir değerlendirme yapmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Koronavirüs, Vergi Gelirleri, Makroekonomik Göstergeler, Enflasyon, Büyüme, İşsizlik, Faiz, Dış Ticaret

ABSTRACT

The Covid-19 epidemic, which emerged in Wuhan, China and affected the whole world, is a global contagious disease that continues to leave deep marks in human history. However, passing this virus with such a simple definition will not be proportionate given the time and effects left behind. Because, this virus, which does not only change the consumption habits of people, has made it necessary to review all habits from education to art, from science to technology and even to the field of health. Measures taken at national and international level to control the pandemic have brought along significant costs such as disrupting life and abandoning usual habits. One of the most important areas negatively affected by the Covid-19 epidemic has been the economy. During this period, investments decreased, international trade declined significantly and serious disruptions occurred in the production-consumption chain. It is possible to say that one of the most important consequences of these negative developments is a decrease in tax revenues. This study aims to evaluate how the corona virus epidemic will reflect on tax revenues in the light of theoretical information and current data.

Turkey is one of the countries most affected by corona virus in the world. This situation reveals the necessity of Turkey to have an agenda on the issues we have grounded above. It would be the right approach to focus on the impact of the corona virus on tax revenues, especially in Turkey, where more than 80% of budget revenues are made up of tax revenues. This study aims to evaluate how the corona virus epidemic will reflect on tax revenues in the light of theoretical information and current data.

Key Words: Corona virus, Tax revenues, Macroeconomic Indicators, Inflation, Growth, Unemployment, Virtue, Foreign trade

SİMGELER VE KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AIDS	: Edinilmiş Bağışıklık Yetmezliği Sendromu
DSÖ	: Dünya Sağlık Örgütü
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
ECDC	: Avrupa Hastalık Önleme ve Kontrol Merkezi
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
IATA	: Uluslararası Hava Taşımacılığı Birliği
IMF	: Uluslararası Para Bankaları
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
ISTAT	: İtalya Ulusal İstatistik Enstitüsü
JRC	: Avrupa Ortak Araştırma Merkezi
KFA	: Küresel Fuar Acentesi
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
OHAL	: Olağanüstü Hal
UNCTAD	: Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı
UNIDO	: Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Örgütü

ŞEKİL, TABLO, GRAFİK, RESLİM VB. LİSTESİ

Tablo 1: Toplulukta COVID-19 önleme ve kontrol önlemleri	14
Tablo 2; ABD 2019-2020 Yılları Ekonomik Göstergeleri	43
Tablo 3; Almanya 2019-2020 Temel Ekonomik Göstergeler	48
Tablo 4; Fransa 2019-2020 Temel Ekonomik Göstergeler	51
Tablo 5; İtalya 2019-2020 Temel Ekonomik Göstergeler	53
Tablo 6; İngiltere 2019-2020 Temel Ekonomik Göstergeler	56
Tablo 7; Türkiye Ekonomisi İçin Salgın Öncesi Genel Ekonomik Durum.....	63
Tablo 8; Türkiye Ekonomisi İçin Salgın Dönemi Genel Ekonomik Durum.....	65
Tablo 9: COVID-19 Salgınının Türkiye Ekonomisinde Sektörel Sonuçları.....	68
Tablo 10 Devam: COVID-19 Salgınının Türkiye Ekonomisinde Sektörel Sonuçları.....	69
Tablo 11: MB Faiz Oranları.....	70
Tablo 12: Türk Vergi Sistemi İçerisinde Vergilerin Toplam Vergi Gelirleri İçindeki Payı ..	77
Tablo 13: Türkiye’de ÖTV’yi Oluşturan Ürünlerin Yüzde Dağılımı	81
Tablo 14: 2019-2020 Yılı Ocak-Aralık Dönemi Vergi Türlerine Göre Vergi Gelirleri (%)..	86
Tablo 15: Vergi Tahsilat Oranları	93
Tablo 16; 2019 Yılı Kurumlar Vergisi Türkiye Sıralaması.....	93
Tablo 17: Gelir Vergisi Mükellef Yapısı.....	94
Tablo 18: Çeşitli ülkelerin KV ve KDV Oranları	95
Tablo 19: OECD Ülkelerinde Vergi Yükü	96

ŞEKİL, TABLO, GRAFİK, RESLİM VB. LİSTESİ

Grafik 1: Sektörlere Göre Ticari Kredilerin Dağılımı	71
Grafik 2: Çeşitli Vergilerin Toplam Vergi Gelirleri İçerisindeki Payı	78
Grafik 3: 2019-2020 Yılları Ocak-Aralık Dönemi Toplam Vergi Gelirleri (Milyon TL)	85
Grafik 4: 2020 Ocak-Aralık dönemi Merkezi Yönetim Bütçe Gerçekleşmeleri.....	89

ŞEKİL, TABLO, GRAFİK, RESLİM VB. LİSTESİ

Şekil 1: Covid-19 Salgın Süreci	11
--	----

GİRİŞ

İnsanlık, tarih boyunca pek çok zorlu duruma şahitlik etmiştir. Bu zorluklar bazen savaşlar gibi belli bölgeyi etkilerken; bazen de toplumsal hareketlerdeki gelişmeler sonucu sosyo-politikayı yeniden şekillendiren küresel sorunlar olmuştur. Bunlara ek olarak tarihi zorluklardan biri de bulaşıcı hastalıklardır. Geçmiş dönemde dünya sahnesinde birçok salgın hastalık yaşanmış ve tarihte iz bırakmıştır. Orta çağ vebası, grip, kolera salgınları daha eski dönemde yaşanmışken son yirmi yıl içerisinde, 2002-2003 SARSCOV, 2004-2006 kuş gribi (H5N1) ve 2012 MERS-COV gibi salgınlar görülmüştür. Ancak, bu salgınlar daha bölgesel düzeyde etki göstermiş ve küresel yaşantıyı tam anlamıyla sekteye uğratmamıştır. Çalışmanın birinci bölümü dünya tarihinde yaşanan salgınlara ayrılmış olup uzak tarihte ve yakın tarihte yaşanan salgınlar şeklinde ikili ayrıma giderek; etkili olduğu süreç içerisinde sosyal ve ekonomik yansımaları araştırılmıştır.

Yirmi birinci yüzyılın üçüncü on yılında salgın bir kez daha insanlık tarihinin gündemine geldi. Çin'in Wuhan kentinde ilk vakanın 1 Aralık 2019'da duyurulmasıyla birlikte dünya, korona virüs ailesinin yeni bir mutasyonu olan COVID-19 adlı bir virüsle karşılaştı. Böylece insanlık yakın dönemde yaşanan salgınlardan çok daha öte yeni bir küresel sorunla baş başa kaldı. Etkisini dünya çapında giderek artıran Covid-19 salgını Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından pandemi olarak ilan edilmiş ve salgınla mücadele için sosyal hayatın her alanına nüfuz eden önlemler alınmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde salgınla mücadele kapsamında çeşitli ülkelerde alınan önlemler araştırılmış benzerlikleri, farklılıkları ve uygulama yöntemleri üzerinde durulmuştur.

Salgınla mücadele kapsamında alınan önlemler sosyal izolasyonu artıran, insanlar ve ülkeler arasındaki ilişkileri mümkün olduğunca en aza indiren özellikler taşımaktaydı. Bu nedenle salgında yaşanan can kayıplarının yanında insanları endişelendiren bir başka sorun, alınan tedbirlerin ekonomiye yansımalarının ne olacağıydı. Çünkü salgın sürecinde başta üretim tüketim zinciri sekteye uğramakta, üretime ara verilmekte ve ekonomik aktivite yavaşlamaktaydı. Bu nedenle süreç ilerledikçe yaşanan olayın ekonomik düzeni temelden sarsabilecek bir nitelikte olduğu ve birçok maliyeti de beraberinde getirdiği anlaşılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde ele alınan bir diğer konu ise alınan tedbirlerin ülke ekonomilerine maliyetinin ne olduğudur. Covid-19 salgınının ekonomik maliyetini makro

çerçevede ortaya koymak için büyüme, işsizlik, enflasyon, dış ticaret ve kamu maliyesi gibi temel ekonomik göstergelerin irdelenmesi gerekmektedir. İkinci bölümün ikinci başlığında sözü edilen ekonomik göstergeler seçilen ülkelerin resmi verileri doğrultusunda ele alınmıştır. Araştırmaya konu edilecek ülkeler seçilirken, ülkelerin dünya ekonomisi içerisindeki büyüklükleri baz alınmıştır. Çünkü salgın bütün ülkelerde görüldüğü için teknik olarak bütün ülkeleri araştırmaya konu etmek mümkün olmayacaktır. Bu nedenle çalışmada dünya ekonomisine yön veren en büyük ilk on ekonomiye sahip ülkeleri kapsamaktadır. Çalışmanın temelinde her ne kadar Türkiye ekonomisi ve vergi gelirlerine etkisi söz konusu olsa da salgının küresel çapta oluşu ve Türkiye'nin küresel ticaretin önemli bir aktörü olduğu düşünülürse diğer ülkelerde yaşanan ekonomik gelişmelerin Türkiye ekonomisini de etkileyeceği aşikardır.

Salgın sonucu ekonomilerde tüketim davranışlarında ortaya çıkan değişimler ve ticari ilişkilerin azalması sonucu reel ekonominin olumsuz etkilenmesi ve bunun karşısında devletlerin piyasaları desteklemek adına aldığı kararlar kamu maliyesi yönünden olumsuzluk teşkil etmektedir. Kamu maliyesi yönünden yaşanan en büyük problem her şeyden önce vergi gelirlerinde yaşanan kayıplardır. Covid-19 salgını ile mücadele süreci Türkiye'de 12 Mart tarihinde başlamış ve bu çerçevede karantina uygulamaları, seyahat kısıtlamaları, sokağa çıkma yasakları gibi bir takım önlemler devreye sokulmuştur. Buna bağlı olarak diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de ekonomik işleyiş bozulmuş ve ardından vergi gelirlerinde aksamalar yaşanmaya başlamıştır.

Türkiye vergi yapısı itibari ile toplam vergi gelirlerinin yaklaşık % 60'ı dolaylı vergilerden oluşurken, yaklaşık % 40'ı dolaysız vergilerden oluşmaktadır. Dolayısıyla harcamaların kısılması sonucu dolaysız vergilerden elde edilecek vergi geliri de etkilenecektir. Ekonomideki daralma şirket ve firmaların gelirlerine de yansıtacağı için bir sonraki aşamada dolaysız vergilerde de gelir kaybı söz konusu olacaktır. Bu çalışma dünya çapında yaşanan Covid-19 salgınına karşı alınan tedbirlerin ülke ekonomisine nasıl yansıdığını ve ekonomideki gelişmelerin vergi gelirleri üzerindeki etkisini incelemeyi amaçlamaktadır.

Çalışmanın üçüncü bölümü, ekonomide yaşanan gelişmelerin Türk vergi sistemine nasıl yansıdığının araştırılması oluşmaktadır. Bu amaçla ilk olarak Türk Vergi Sisteminin genel yapısından bahsedilmiş ve bu yapı çerçevesinde alınan tedbirlerin etkileri açıklanmaya çalışılmıştır. Salgınla mücadele kapsamında alınan tedbirler "Talebi Düşürücü Etki Gösteren

Tedbirler” ve “Vergi Harcaması Niteliği Taşıyan Tedbirler” olmak üzere iki ayrı başlık altında incelenmiştir. Üçüncü bölümün son kısmında ise ortaya konan bu ikili ayrımın, salgının etkilerinin görülmeye başlandığı Mart ayından itibaren vergi gelirlerine nasıl yansıdığı bir önceki yıl verileri ile karşılaştırılarak değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu bölümde ayrıca salgınla ekonomik mücadele kapsamında uygulanan para ve maliye politikalarının bütçeye yansımalarının nasıl olduğu değerlendirmeye alınmıştır.

Yapılan araştırmanın temel amacı, salgın sürecinin dünya ekonomilerini nasıl etkilediğini irdelemek, küresel ya da yerel olağanüstü herhangi bir sorun ile karşılaşıldığında başta ülke ekonomisinin ve sonrasında vergi gelirlerinin nasıl olumsuz etkilendiğini ortaya koymaktır. Bu amaç ışığında yapılan analizler sonucu, olağan şartlar altında ekonomi tam kapasite ile çalışırken oluşturulabilecek etkin vergi sistemi bize daha güçlü bütçe imkânı vereceği sonucuna varılmaktadır. Çalışmanın sonuç bölümünde de Türkiye’deki vergi sistemi üzerine bu minvalde çeşitli öneriler sıralanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.TARİHTE YAŞANAN SALGIN HASTALIKLAR

Salgın hastalıklar insanlık tarihi boyunca hep yaşanmış ve yaşandığı dönemde toplumlar üzerinde derin etkiler bırakmıştır. Yaşanan salgınlar bazı dönemlerde daha sınırlı bir alanda etki gösterirken bazen de daha global alana yayılarak dünyayı etkisi altına almıştır. Burada etkili olduğu alanı ölçeklendirirken gösterdiği etkiye göre farklı isimler verilmektedir. Bu kapsamda kullanılan tanımlara bakacak olursak; adına salgın denmeyecek boyutta olan ve toplum içerisinde her zaman var olan hastalıklar için “*endemik*” terimi kullanılmaktadır. Yaşanan hastalık daha lokal ölçekte olup, bir topluluk, bir grup ya da ülkenin belli bir bölgesinde etkinlik göstermişse bu duruma “*epidemi*” adı verilmektedir. Özellikle günümüzde adını sıkça duymaya alışkın olduğumuz “*pandemi*” tanımlaması ise yukarıda yer verilen iki kavrama göre daha makro ölçekte yaşanan belirli bir bölge ya da grubu aşan, ülkeleri hatta tüm dünyayı etkisi altına alan salgınlar için kullanılmaktadır (Aslan, 2020:37-38).

Geçmiş tarihimizde çeşitli dönemlerde toplu ölümlerin yaşandığı, derin toplumsal etkilerin meydana geldiği birçok salgın hastalık yaşanmıştır. Yaşanan bu salgınlar tarihte çokça anlatılan siyasi olaylar gibi tarihe yön veren gelişmeler olarak kayıtlara geçmiştir. Çalışmanın bu bölümünde dünya tarihinde yaşanan salgın hastalıkları, uzak tarihte yaşanan salgınlar hastalıklar ve yakın dönemde yaşanan salgın hastalıklar olmak üzere iki ayrı başlıkta ele alınarak incelenecektir.

1.1.UZAK TARİHTEKİ SALGIN HASTALIKLAR

1.1.1. Veba Salgını

Tarih sayfalarına “kara ölüm” sıfatı ile geçen veba hastalığı dünyanın farklı coğrafyalarında çeşitli tarihlerde salgın şeklinde görülmüş, çok sayıda insanın ölümüne neden olmuş bir salgın türüdür. Tarihteki en ölümcül salgınlardan olan vebanın, “kara ölüm” adı ile anılmasına sebebi derinin altında koyu renkli şişliklere neden olmasıdır. Hastalığın dini gerekçelere dayandırılması ve tıbbi çözüm bulmak yerine kilise merkezli çözüm yoluna başvurulması nedeniyle hastalığın nedeni ve engellemeye ilişkin girişimlerde geç kalınmış ve insandan insana çok hızlı bulaşarak çok sayıda insanın hayatını kaybetmesine neden olmuştur.

Nüfusun bazı yerlerde azalmasına neden olan bazı yerlerde ise tamamen yok eden bu hastalık sosyal hayattan, ekonomiye birçok alanda etkide bulunmuştur (Menteşe,2020:78-87).

Yaşanan en büyük veba salgılarından bir diğeri, MS 541-542 yıllarında Mısır'da başlayıp, Sasani İmparatorluğu ve Konstantinopolis gibi Akdeniz coğrafyasında yer alan devletleri etkisi altına alan “Justinianus Veba Salgını”dır. Justinianus salgını nedeniyle nüfusun çok hızlı düşüşü farklı alanlarda yaşanan istikrarsızlığı da beraberinde getirmiştir. Bu istikrarsızlıklar arasında ekonomik etkilere baktığımızda; teknolojinin yeterince gelişmemiş olması nedeniyle emek yoğun üretimin tercih ediliyor olmasından dolayı hızlı nüfus azalışı olması işgücü maliyetlerini yükseltmiştir. Üretim maliyetlerindeki bu hızlı artış enflasyona neden olmuştur. Bir diğer olumsuz durum nüfusun hızla azalması sonucu zaten az olan vergi mükellefi sayısının daha da azalması nedeniyle vergi yükü daha dar bir grubun üzerine kalmış ve gelir dengesi bozulan tüketiciler sonucu finansal krizler yaşanmıştır (Meier, 2016:275-281).

1.1.2. Çiçek Hastalığı Salgını

Variola majör ve variola minör olarak iki türü olan ve ateşli bir hastalık olan çiçek hastalığı; damlacık yolu temasıyla, kontamine olmuş giysilerle insandan insana kolayca bulaşan ve tarihte en çok ölüme neden olan bir hastalık olup yaklaşık olarak 300 ile 500 milyon kadar insanın ölümüne neden olduğu düşünülmektedir (Parıldar,2020:24). Hastalığın ortaya çıkışından iki yüzyıl sonrasında, yapılan çalışmalar sonucu DSÖ 1980 yılında çiçek hastalığının artık dünyada tehdit olmaktan çıktığını duyurmuştur (Tognotti, 2010:264). Bu hastalık bazı uygarlıkların yer değiştirmelerine neden olurken bazılarının ise sona ermesine neden olarak birçok kültürün yok olması gibi ciddi etkileri olmuştur.

Çiçek hastalığının etkili olduğu dönemde en önemli ekonomik sorunlar göç hareketlerinin hızlanması ve nüfus azalışı sonucu çalışabilir insan sayısında yaşanan bozulmalar nedeniyle meydana gelmiştir. Bunun sonucunda inşaat ve tarım sektöründe aksamlar yaşanmıştır. Devletler bu sorunlar ile mücadele etmek için vergi muafiyeti ve özel mülkiyetin kolaylaştırılması gibi uygulamaları devreye sokmuştur (Farris, 2009:36-37).

1.1.3. Kolera Pandemileri

Bağırsak yolu enfeksiyonu nedeniyle şiddetli ishal şeklinde kendinin gösteren bu hastalık tarihte ilk defa 1817 yılında Hindistan'da ortaya çıkmış ve özellikle Asya ve Avrupa

kıtasında etkili olmuştur. Kolera virüsü ticaret gemileri vasıtasıyla taşınarak İngiltere, Almanya, Rusya, Kanada, Hindistan, Mısır gibi ülkelerde yaşanan kolera salgınları sonucu ortalama bir milyondan fazla insan hayatını kaybetmiştir.

Ve banın son bulmasının ardından ortaya çıkan kolera 19. yüzyılda Hindistan'dan dünyaya yayılarak çok sayıda insanın ölümüne neden olmuştur. Kolera nedeniyle 7 büyük pandemi yaşanmış olup yedinci pandemi Endonezya'dan dünyaya yayılmıştır. Yaşanan bu pandemiler arasında en ölümcül olanı özellikle Hindistan'da ortaya çıkan üçüncü kolera pandemisi yaklaşık sekiz yıl sürmüştür. Türkiye tarihinde ise 1912-1913 yıllarında Balkan savaşı zamanında görülen bu hastalık savaş sırasında binlerce askerin bu hastalık sebebiyle ölümü ile sonuçlanmıştır. Son yıllarda alt yapıda yaşanan ilerleme, sağlık sistemindeki gelişmeler ve insanların salgın hastalıklara karşı daha bilinçli olmalarının etkisiyle önemli bir sorun olmaktan çıkmıştır (Bakar, 2017:247).

1.1.4. Grip Salgınları

Tarihte farklı dönemlerde irili ufaklı grip salgınları yaşanmakla beraber en önemli kabul edilecek grip salgınları; Rus Gribi (1889-1890), İspanyol Gribi (1918-1920) ve Hong Kong Gribi (1968-1969) salgınlarıdır.

19. yüzyılın en önemli salgınlarından biri Rus Gribi ya da Asya Gribi adı ile kayıtlara geçmiştir. Salgın ilk olarak 1889 yılında Rusya'da başlamış ardından hızla yayılarak Kuzey Amerika, Güney Amerika, Hindistan ve Avustralya'ya kadar ulaşmıştır. Yaşanan bu salgın sebebiyle ortalama bir milyon insan hayatını kaybetmiştir (Garmaroudi,2007).

Tarihteki en ölümcül grip salgını ikinci dünya savaşı yıllarında gerçekleşen, ortalama 50 milyon insanın hayatını kaybetmesine neden olan İspanyol Gribi salgınıdır. Bu salgın savaş sırasında askerler arasında başlamış, savaşın sona ermesi sonucu askerlerin evlerine dönmeye başlamaları ile hız kazanmıştır (AEGEON, 2020). Hatta bazı kaynaklara göre ise grip salgını savaşın sona erme sebeplerinden biri olarak kabul edilmektedir.

Salgının ilk olarak İspanya sınırları içerisinde başlamış olmamasına rağmen İspanyol Gribi isminin verilmesinin nedeni, savaş yıllarında basına uygulanan sansür nedeniyle salgının diğer ülkelerde var olduğu haberi verilmezken ilk olarak İspanya basınının salgını haber yapmasından kaynaklanmaktadır (Aslan,2020:37). İspanyol Gribi olarak adlandırılan bu salgının ekonomik etkilerinin araştırılması amacıyla, İsviçre'de yapılan bir araştırmada

salgın ile ekonomik kötüleşme arasında doğrudan bir ilişkinin olduğu ve sermaye büyüklüğünün bu dönemde % 5-6 oranında azaldığı, yoksulluğun yaklaşık %11 oranında yükseldiği gibi tespitler yapılmıştır (AEGON, 2020). Yine salgının ekonomik etkileri sadece Avrupa’da kalmayarak, Hindistan’ın tarım ekonomisinde %8 daralma yaşanırken Amerika’da da ciddi gelir kayıplarına sebep olmuştur (Bell ve Lewis, 2005:16).

Yaşanan bir başka grip salgını ise 1968 ve 1969 yıllarında baş gösteren, yaklaşık bir milyon insanın ölümü ile sonuçlanan Hong Kong gribidir. Hastalık 13 Temmuz 1968 yılında ilk kez Hong Kong da tespit edilmesi nedeniyle salgına bu isim verilmiştir. Salgının ilk görüldüğü Hong Kong’da nüfusun %15’i bu salgına maruz kalmıştır. 1968 senesinin son zamanlarından itibaren ise salgın Avrupa, Kuzey Avustralya, Avrupa, Vietnam ve Filipinler’e sıçrayarak pandemi halini almıştır. Vietnam savaşı sonucu askerlerin Amerika Birleşik Devletleri’ne (ABD) dönmesiyle grip salgını ABD’de de görülmeye başlamıştır. ABD’de salgınların görülmesinden yaklaşık bir yıl sonra grip aşısı bulunarak bu salgın sona ermiştir (Türk vd 2020: 620).

Asya gribi olarak da adlandırılan bu grip salgını sonrası diğer salgınlarda olduğu gibi ekonomiye dönük ciddi etkiler yaşanmıştır. Örneğin, Amerika ekonomisinde bu salgın sonrası büyüme %1, Kanada ekonomisinde büyüme oranı %1,2 oranında daralma yaşamıştır (Henderson vd 2009:270). Salgının ABD’de de görülmesi sonrası işgücü büyüme hızlarında düşüş yaşanmış ve 1958 yılında ABD işgücü büyüme hızı %1 olmuştur. Bu oran Japonya’da % 2,4, Fransa’da %0,6 ve Kanada’da % 2,2 oranında gerçekleşmiştir(UN, 1960:26). İşgücü hızında yaşanan bu düşük oranlar Asya Gribinin nüfus üzerinde gösterdiği tahribatı ortaya koymaktadır.

1.2.YAKIN TARİHTEKİ SALGIN HASTALIKLAR

1.2.1. AIDS/HIV

Yakın tarihimizde görülen salgın hastalıklardan ilki “Edinilmiş Bağışıklık Yetmezliği Sendromu” (AIDS) hastalığıdır. AIDS ya da diğer adıyla HIV (İnsan Bağışıklık Yetmezliği Virüsü) bireyin bağışıklık sisteminin iflasına neden olan özelliği ile son dönemde görülen en ölümcül hastalıklardan biridir. DSÖ kayıtlarına göre 2017 yılı itibarıyla dünyada 36,7 milyon insan bu virüse maruz kalmış, 1981 yılından itibaren ise 25 milyon insan AIDS sebebiyle yaşamını yitirmiştir (Cohen vd, 2008:1244).

Tespit edilen AIDS vakalarının ilki 1976'da Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde yaşanmış olup, 1981'den itibaren 36 milyondan fazla insanın hayatını kaybetmesine neden olmuştur. Hastalığın teşhis ve tedavisine yönelik ciddi ilerlemeler kaydedilmekle birlikte her yıl yaklaşık 1 milyon kişinin HIV/AIDS nedeniyle yaşamını kaybettiği bilinmektedir. Ayrıca bu hastalık en çok Afrika'da 1-24 yaş arasındaki çocuklarda ve kadınlarda görülmektedir (Parıldar, 2020:23).

AIDS virüsünü ülke ekonomileri üzerindeki etkisine baktığımızda, ilk göze çarpan nitelikli işgücünün kaybı yanında ülkelerin sağlık harcamalarında yaşanan artışlardır. 1990'dan 2017 yılına kadar, sağlık harcamaları toplamda %394,7 artarken, 2017'ye gelindiğinde HIV/AIDS için hedeflenen sağlık harcaması 9,1 milyar dolar iken yapılan sağlık harcaması 37,4 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Yapılan bu harcamalar şüphesiz ülkelerin daha üretken alanlara yatırım sağlamasının önüne geçmektedir (Dielman,2018:1799).

1.2.2. Sars

2002 yılının Kasım ayında ilk defa Çin'in Guangdong eyaletinde tespit edilen SARS (Sars-Cov) şiddetli akut solunum yolu sendromu şeklinde kendini gösteren ve damlacık yolu ile bireyden bireye bulaşan bir hastalık türüdür. Guangdong eyaletinde başlayan salgın 37 ülkede görülmüş, toplam 8477 vaka tespit edilmiş ve bu hastalık sebebi ile 916 kişi hayatını kaybetmiştir. Temmuz 2003 itibarıyla bu salgına ilişkin pozitif vaka sona ermiştir (Parıldar, 2020:20).

Sars virüsünü ekonomik etkileri araştırılırken Asya ekonomilerinin sahip olduğu turizm ve perakende endüstrilerindeki kayıplara üzerine odaklanılmıştır. 21. yüzyılda küreselleşmenin etkisi ile uluslararası ticaret artmış ve bu sektörler daha önemli hale gelmiştir. Bu nedenle bu sektörlerde yaşanan olumsuzluklar daha bütünleşik çalışan dünyada ülkeler arasındaki finansal ve ticari bağlantılar yoluyla diğer ülke ekonomilerini olumsuz etkilemiştir. Özellikle Çin gibi üretim merkezlerinde perakende satışlarda ve turizm gelirlerinde önemli kayıplar yaşanmıştır. Tahminlere göre Çin'de 2008 yılında turist sayısı %60-70 oranında azaldığı toplam ekonomik kaybın 25.3 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir (Hai vd 2004:61)

Salgın hastalıkların olumsuz etkide bulunduğu sektörlerden bir diğeri de havacılık sektörüdür. Uluslararası Hava Taşımacılığı Birliği (IATA) verilerine göre; Sars salgını nedeniyle havayolu ulaşımını tercih eden insan sayısındaki azalma Asya ülkeleri havayolu

şirketlerinin, yıllık olarak 6 milyar ABD doları büyüklüğünde gelir kaybına neden olmuştur. (Delivorias ve Scholz, 2020:4).

1.2.3. Domuz Gribi

Yakın dönemde etkili olan bir diğer salgın influenza A virüsü türlerinden H1N1 virüsü kaynaklı bilinen adıyla domuz gribi salgınıdır. Hastalığın semptomları normal bir grip hastalığı ile aynı olmakla birlikte ilerleyen aşamalarında ishal ve kusma gibi güçlü belirtiler ile karşılaşmıştır. Kümes hayvanları ve domuzlar ile yakın temasta bulunan kişilerde enfeksiyon riski oluşmuştur. DSÖ 10 Ağustos 2020'de domuz gribinin tamamen bittiğini ilan etse de dünya çapında mevsimsel olarak dolaşmaya devam etmektedir. Bu salgının en çok etkilediği bölge Kuzey Amerika olmakla birlikte Arjantin, Şili Uruguay ve Paraguay gibi Güney Amerika ülkeleri de bu salgından önemli miktarda etkilenmiştir (Türk vd 2020:624).

Her salgında olduğu gibi domuz gribi salgını içinde ülkeler çok ciddi ekonomik kayıplar içerisine girmiştir. Özellikle Arjantin, Şili, Paraguay gibi güney Amerika ülkelerinde ekonomik açıdan yıkıcı etkilerde bulunan domuz gribinin Kore ekonomisine etkisinin incelendiği bir araştırmada yıllık sosyo ekonomik maliyetinin Kore GSYİH'sının %0,14'ünü aştığı ve 1.090 milyar ABD Doları olduğu hesap edilmiştir. Maliyet hesabına dolaylı maliyetlerde ilave edildiğinde domuz gribi salgınının maliyetlere etkisinin ne derece ciddi olduğu ortaya çıkmaktadır (Kim vd, 2013:395).

1.2.4. Ebola

Kronolojik olarak bakıldığında domuz gribi sonrası dünyanın yakın tarihte yaşadığı bir diğer salgın hastalık türü ebola virüsüdür. Baş ağrısı, kusma ve ateşlenme gibi belirtiler taşıyan bu hastalık türü ilk olarak 1976 yılında Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde Ebola nehri kıyısında bir köyde ortaya çıktığı için "ebola" ismi verilmiştir. Hastalık genel itibarıyla Afrika kıtasında etkili olmuş olup dünyanın geri kalan ülkelerinde diğer salgınlar kadar yayılım göstermemiştir. Ebola vakası ortalama ölüm oranı %50 civarındadır (Türk vd, 2020:624).

Dünya Bankası 2016 raporuna göre Ebola virüsü nedeniyle, Sierra Leone, Liberya ve Gine gibi ülkelerde 2,8 milyar dolar ekonomik kayıp oluşmuş ve işgücü kaybı %50'lileri bulmuştur. Bölge itibarıyla çok gelişmiş ülkeler konumunda olmayan Sahra Altı Batı Afrika ülkeleri, yaşanan bu kayıplar sonucu hane halkı geliri azalmış, gıda güvenliği tehlikeye girmiş

ve yoksullaşma daha da derinleşmiştir. Salgının bir diğer ekonomik etkisi bölgenin turizm gelirleri üzerine olmuştur. Çünkü safari seyahatleri kapsamında yoğun şekilde tercih edilen Afrika ülkeleri salgın tehlikesinin yaşandığı dönemde turist sayısında önemli azalışlar kaydedilmiştir. Son olarak ebola salgının bölge ülkeleri için toplam ekonomik maliyeti 53 milyar dolar olarak ölçülmektedir (MercyCorps, 2019).

1.2.5. Mers

Mers veya diğer adıyla Ortadoğu Solunum Sendromu bir koronavirüs salgın çeşitidir. Bu salgına sebep olan virüs MERS-Cov adını taşır. Yüksek ateş, solunum sıkıntısı ve öksürük hastalığın en belirgin belirtileri arasındadır. Tarihte ilk olarak 2012 yılında Suudi Arabistan'da görülen bu hastalık, Suudi Arabistan'ın hac ibadetine ev sahipliği yapması nedeniyle küresel bir tehdite dönüşmüştür. Mers-Cov virüsünü Suudi Arabistan'dan sonra en çok görüldüğü ülke Kore'dir. Türkiye'de ise bu hastalık kaynaklı ilk ölüm 2014 yılında Hatay iline kayıtlı bir kişinin ölümü üzerine gerçekleşmiştir (Türk vd,2020: 625).

MERS hastalığının en çok görüldüğü ülkelerden olan Kore için ekonomik maliyetlerine bakıldığında en büyük kaybı turizm sektöründe yaşadığı izlenmektedir. Salgının etkili olduğu 2012-2015 yıllarında Kore'de turist sayısı 2,1 milyon azalırken toplamda 2,6 milyar dolarlık parasal kayıp oluşmuştur. Gelen ziyaretçi sayısındaki bu azalış ulaşım, konaklama ve gıda gibi çeşitli sektörlerde sırasıyla 106, 542 ve 359 milyon dolar şeklinde gerçekleşmiştir (Joo vd, 2019:1).

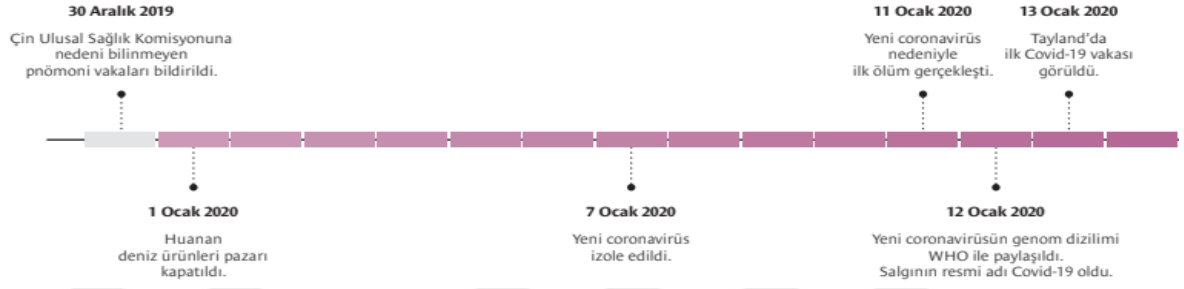
1.2.6. Koronavirüs (Covid-19) Pandemisi

Yakın tarihimizde şahit olduğumuz ve etkisi bu çalışmanın hazırlandığı dönemde hala yıkıcı bir şekilde devam etmekte olan en güncel ve en ölümcül salgınlardan biri Koronavirüs (Covid-19) pandemisidir. Bu satırların yazıldığı dönemde hastalık devam etmekte olup DSÖ verilerine göre dünyada bu zamana kadar 223 farklı ülke ve bölgede görülmüş olup 230.418.451 vaka ve 4.724.876 ölüm gerçekleşmiş durumdadır (DSÖ, 2021).

2019 yılının Aralık ayının sonunda Çin'in Hubei eyaletindeki bir şehir olan Wuhan'da beliren yeni bir solunum yolu enfeksiyonu ortaya çıktı (Huang vd, 2019:5). Yapılan araştırmalarda ortaya çıkan bu yeni virüsün SARS (2002) ve MERS (2012) gibi koronavirüs ailesinden olduğu belirtilmiştir (Perlman ve Netland, 2020:442). Çinli yetkililer yeni bir bulaşıcı hastalık olan bu enfeksiyonu 12 Ocak 2020 tarihinde resmen Covid-19 (Sarscov-2)

olarak adlandırdı. 2020'nin Şubat ayında ise DSÖ Covid-19 hastalığını resmen tanımladı ve 30 Ocak 2020'de Covid-19 salgınını uluslararası öneme haiz bir halk sağlığı sorunu olduğunu beyan ederek acil durumu ilan etmiştir (Michael vd 2020:32). Şekil 1'de koronavirüsün ilk ortaya çıkmasıyla 13 Ocak 2020 tarihine kadar olan gelişim süreci görülmektedir.

Şekil 1: Covid-19 Salgın Süreci

Kaynak: (Ak, 2020:16).

Covid-19'a neden olan virüsün, esas olarak enfekte bir kişi öksürdüğünde veya hapşırıldığında üretilen solunum damlacıkları yoluyla kişiden kişiye yayıldığı düşünülmektedir. SARS-CoV-2'nin asemptomatik kişilerden (veya kuluçka dönemi içindeki bireylerden) bulaşması da açıklanmıştır. Virüsün kuluçka dönemi yaklaşık olarak 2 ila 14 gündür ve bu dönemde insanlarda herhangi bir belirti görülmemekle birlikte bazı insanlarda ise gribal enfeksiyona benzer belirtiler saptanmıştır (Huang vd 2019:6). Bununla birlikte, bunun ne ölçüde gerçekleştiği bilinmemektedir. Tek iplikli, zarflı RNA virüsü olan koronavirüsler tek bir RNA ipliğinden oluşmaktadır. Her bir viral parçacığı tek bir protein zarfına sarılı şekildedir.

Koronavirüs bir RNA virüsüdür aynı zamanda 30.000 bazla RNA virüsleri arasında en uzun genoma sahip olan virüs özelliğini taşımaktadır. RNA virüs olmasından dolayı çok çabuk mutasyona uğrayıp şekil değiştirebilip yeni hücre ve yeni türleri enfekte etme özelliği kazandırıyor. Bir korona virüs dört yapısal proteinden oluşmaktadır. İçten dışa doğru, nükleokapsid, zarf, zar ve çubuksu çıkıntılar (dikenler) şeklindedir. Bu dikensi çıkıntılar Latincece taç anlamı taşıyan "Corona" isimi verildiğinden ötürü bu virüsler korona olarak isimlendirilmişlerdir (Ak, 2020:15).

Tarihin en ölümcül salgınlarından biri olarak kabul edilen Covid-19 salgını küreselleşmenin de etkisiyle birçok bölge ve ülkede şiddetli etkiler meydana getirmiştir. Bu etkileri birçok farklı başlık altında inceleyebiliriz. Ancak bu çalışmada içerik itibarıyla daha çok ekonomik etkileri ve bu etkilerin Türkiye ekonomisi için vergi gelirlerine yansması üzerinde durulacaktır. Çalışmanın bu kısmında diğer salgın hastalıkların incelenmesinde yer verilen ekonomik yansımalara ilişkin verilere yer verilmemiş olup ilerleyen bölümlerde daha detaylı olarak ele alınacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. DÜNYADA COVID-19 VE ÜLKE EKONOMİLERİNE ETKİLERİ

Çalışmanın bu bölümünde ilk olarak salgının ortaya çıktığı dönemden günümüze kadar ülkelerin salgınla mücadele kapsamında almış oldukları tedbirler, dünyanın önde gelen ülkeleri ele alınarak incelenecektir. Daha sonraki başlıklarda ise virüsle mücadele kapsamında alınan bu tedbirlerin ülke ekonomilerine olan yansımaları temel ekonomik göstergeler aracılığıyla analiz edilecektir. Bu analiz için belli başlı ülkeler seçilmiştir. Çünkü dünya üzerinde 208 ülke bulunmaktadır ve salgın bütün bu ülkelerin tamamında görülmektedir. Pandeminin ekonomik etkileri incelenirken bütün bu ülkelerin ekonomik göstergelerine bu çalışmada yer vermek teknik olarak mümkün olmadığından, belli ülkeler seçilerek analiz yapılmaya çalışılmıştır. Analize dahil edilecek ülkeler seçilirken, ekonomik büyüklükleri göz önüne alınarak dünya ekonomisine yön veren; ABD, Avrupa ülkeleri ve Çin, Japonya gibi Asya ülkeleri ele alınmıştır.

2.1. ÜLKELERİN COVID-19'A KARŞI ALDIĞI TEDBİRLER

Covid-19'u önlemek için dünya genelinde devletler ortak ve farklı birçok önlemler almaktadır. Nüfusun üstlenmesi gereken en önemli strateji, ellerini sık sık yıkamak, portatif el dezenfektanı kullanmak ve kontamine bir ortamla etkileşime girdikten sonra yüz ve ağızla temastan kaçınmaktır. Toplumda bulaşma riskini azaltmak için, bireylere ellerini özenle yıkamaları, solunum hijyeni uygulamaları (yani öksürüklerini örtmeleri) ve mümkünse kalabalıklardan ve hasta bireylerle yakın temastan kaçınmaları tavsiye edilmektedir. COVID-19'dan korunmayla ilgili tüm konularda birçok kuruluş tarafından hazırlanan ve tüm dünyada yaygın olarak kullanılan posterler ve broşürler bulunmaktadır (Ak, 2020:16-17).

Tablo 1: Toplulukta COVID-19 önleme ve kontrol önlemleri

Karantina	Diğer önlemler:
Gönüllü karantina (kendi kendine karantina)	Kalabalıktan kaçınmak
Zorunlu karantina	El hijyeni
✓ Özel konut	İzolasyon
✓ Hastane	Kişisel koruyucu ekipman
✓ Kamu kurumu	Okul önlemleri / kapatmaları
✓ Diğerleri (yolcu gemileri vb.)	Sosyal mesafe
	İşyeri önlemleri / kapatmaları

Kaynak: Ak, 2020:16

Anlık el hijyeni uygulaması için yanlarında el dezenfektanı taşıyanların sayısının artması ve maske kullanımının Çin, Kore, Japonya gibi ülkelerde insanlar arasında yaygınlaşması ile pandemi çok daha hızlı kontrol altına alınmıştır. Bu tür önlemlerin zorunlu hale getirilmediği ülkelerde, vaka sayısındaki yükseliş devam etmektedir. Özellikle toplu etkileşimin olduğu yerlerde sosyal mesafe tavsiye edilmektedir. Birçok ülke, virüsün kolay bulaşması nedeniyle, yayılımını önlemek için çeşitli önlemler olarak karantina ve sosyal-fiziksel mesafe uygulamaları koymuştur (UNIDO: 2020).

Dünya çapında ilk olarak kitlesel hareketliliği engellemek amacı ile ülkeler kendi sınırlarını kapatmış, yurt dışı seyahat engeli konulmuş bunun ardından bu engelleri şehirler arası seyahat kısıtlamaları ve sokağa çıkma yasakları izlemiştir (ECDC:2020). Fakat her ülkede sokağa çıkma kısıtlamaları birbirinden farklılık göstermektedir. Örneğin; Rusya, Hindistan, İtalya sokağa çıkma yasağı uygularken, ABD, İngiltere, Kanada gibi ülkeler yalnızca evde kal çağrısında bulunmuştur. Çalışma hayatına yönelik tedbirler arasında Almanya, Türkiye, İspanya gibi bazı ülkeler çalışanların işten çıkarılmasını engellerken; Çin, İran, ABD gibi bazı ülkeler ise bu yönde bir girişimde bulunmamıştır. Emeklilere ve yaşlı bireylere yönelik uygulamalarda Fransa ve Türkiye’de emeklilere ek ödemeler yapılırken Hindistan’da yoksul kesim için emeklilik fonları için ek destek sağlanmıştır. Risk altındaki yaşlıları korumak amacı ile yaşlı bireylerin maaşları İngiltere, Rusya ve Türkiye’de yetkililer tarafından evlerine ulaştırılmıştır (ECDC:2020).

Virüsle mücadele sürecinde genel olarak tüm devletlerin ortak olarak aldıkları önlemler şu şekilde sıralanabilir:

- ✓ **Eğitim kurumlarının ve iş yerlerinin tamamen veya kısmen kapatılması**
- ✓ **Ziyaretçilerin sayısının sınırlandırılması ve uzun süreli bakım tesisleri ve hapishaneler gibi kapalı ortamlarda yaşayanlar arasındaki temasın sınırlandırılması**
- ✓ **Kitlese toplantıların ve daha küçük toplantıların iptali, yasaklanması ve kısıtlanması**
- ✓ **Binalarda veya yerleşim alanlarında zorunlu karantina uygulaması**
- ✓ **İç veya dış sınır kapatmaları**
- ✓ **Tüm bölgeler veya ülkeler için evde kalma kısıtlamaları**

Bu dönemde dünyada genel olarak işsizlik ve gelir eşitsizliği artmıştır bu sebeple ülkeler sosyal dayanışmayı arttırıp ihtiyaç sahiplerine ulaşabilmek için çeşitli girişimlerde bulunup, vaka sayılarının en fazla olduğu ülkeler arasında olan İsviçre ve Hollanda dışındaki tüm ülkelerde ihtiyaç sahibi vatandaşlara maddi destek programları yürürlüğe konulmuştur (UNIDO: 2020).

Salgınla mücadele süreci bu çalışmanın hazırlandığı zaman diliminde tüm hızıyla devam etmektedir. Bu nedenle analize dâhil edilen ya da edilmeyen ülkelerin tamamı, salgının kendi ülkelerindeki seyrine bağlı olarak tedbirleri kimi zaman esnetip kimi zaman genişletmektedir. Salgınla mücadele süreci şu an için dinamik bir süreç olduğundan ve alınan tedbirlerin kapsamı içerik itibarıyla benzer olduğundan, bu kısımda alınan tedbirlere genel hatlarıyla yer verilmiş olup salgının ilk ortaya çıktığı dönemdeki uygulamalar temelinde ilerlenilmiştir.

2.1.1. Amerika Birleşik Devletleri'nde Alınan Tedbirler

ABD, DSÖ verilerine göre Covid-19 salgınında dünyada en çok vaka ve ölüm sayısına sahip ülke konumundadır. 03 Nisan 2021 tarihi itibarıyla ABD'de toplam vaka sayısı 30,159,557 iken ülkedeki toplam ölüm sayısı ise 546,818'dir (DSÖ,2020). Ancak salgın tüm hızıyla devam ettiğinden bu bölümde yer verilen veriler her geçen gün değişmektedir.

ABD'nin salgınla mücadele sürecine bakıldığında; salgının hız kazanması ile birlikte önce 2020 Ocak ayı başlarında sınır dışı giriş ve çıkışlar yasaklandı. Fakat bu yasak sadece

ABD vatandaşlığına sahip kişilere yönelikti. Ardından 2020 Şubat ayından itibaren önlemler iyice sıkılaştırıldı. 2020 Mart ayından itibaren de ABD vatandaşı olmayan bireylere de seyahat yasaklaması getirildi. Fakat bu yasaklar ticari faaliyetler ve sınır kontrollerindeki zorunlu geçişleri kapsamamaktaydı. Bunun sonrasında çoğu eyalette maske takma zorunluluğu getirildi, Michigan, Wisconsin, Illinois, Ohio, Indiana, Missouri Eyalet valilikleri ve Missouri Eyaleti'ne bağlı olan Kansas ve St. Louis yönetimlerinde evde kalınması yönünde halka çağrılar yapmışlardır. Bu önlem ve yasaklar Nisan ayı itibarıyla tüm eyaletlerde uygulanmaya başlanmıştır. Çoğu eyalette maske takılması zorunlu olmuş, evden çalışma düzenine geçiş yapılmaya başlanmış, topluluk olarak bir araya gelebilecek sosyal etkinlikler yasaklanmıştır. Eğitim alanında da büyük değişiklikler olmuş üniversite ve okullar ülke genelinde kapatılıp uzaktan eğitime geçilmiştir. Ticari alanlarda çok köklü bir değişiklik ve kısıtlama olmamış aynı zamanda gümrük kontrollerinde sadece tedbirler sıkılaştırılmış bunun dışında ek bir uygulama eklenmemiştir (Küresel Fuar Acentesi Fuarcılık A.Ş (KFA),2020:28-29).

Covid -19'un hızla yayılmaya başlaması ile birlikte ABD'de sağlık ve halk sağlığı alanında alınan tedbirler 2020 Ocak ayının başlarında başlamış ve şu şekilde devam etmiştir (UNIDO: 2020);

- ✓ Çin'e yolculuk edecek olan vatandaşlar için ABD hastalık kontrol ve ön izleme merkezleri (CDC) uyarı ve duyuruları 6-8 Ocak tarihleri arasında yapmaya başlamıştır. Çin'nin Wuhan eyaletinden gelen ya da Wuhan üzerinden geçerek yolculuk eden vatandaşlar için CDC 16 Ocak'ta verdiği brifing üzerine bu kişileri taranacağı açıklanmıştır.
- ✓ New York, San Francisco, Los Angeles havaalanlarında 17 Ocak tarihi itibarıyla CDC virüs taramalarına başlamış bunun ardından Chicago ve Atlanta hava alanları da virüs taramalarını yapmaya başlamışlardır.
- ✓ Çin Halk Cumhuriyeti'nden gelen ya da 14 gün içerisinde oradan seyahat etmiş olan ABD vatandaşı olmayan kişilerin ülke sınırları içine girişini engelleyen yasa 31 Ocak'ta hazırlanmış, bu uygulama 2 Şubat'ta yürürlüğe girmiştir.
- ✓ Ülke genelindeki sağlık üretim tesisleri ve hastaneler için ABD Gıda ve İlaç İdaresi (FDA) yeni test teknolojilerine onay verme sürecini başlatacağını duyurmuştur.
- ✓ Çin'den gelen yolcu kısıtlamalarının ardından bu kısıtlamalara Avrupa'dan gelen yolcular içinde kısıtlama getirilmiş ve 11 Mart tarihi itibarıyla İrlanda ve İngiltere'den gelen yolcular da bu kısıtlamalara dahil edilmiştir.

- ✓ Ülke çapında 13 Mart'ta olağanüstü hal ilan edilmiş, üniversite ve okullar sırasıyla tüm eyaletlerde kapanmıştır.
- ✓ Sosyal toplulukların bir araya gelmesiyle ilgili 1 eyalet hariç sayı sınırı getirilmiştir. 16 Mart 2020 itibari ile 15 gün, sayı olarak da 10 kişiyi geçmeyecek şekilde toplulukların oluşmasını, gerek olmadıkça evden çıkmayıp seyahat etmemelerini, evden çalışma ortamına uygun işyerlerinde çalışanların evden çalışmalarına ait yönergeler oluşturmuşlar aynı zamanda sosyal mesafe ve izolasyon kurallarını içeren kılavuzlar yayınlamışlardır.
- ✓ Savunma üretim yasası yürürlüğe girmiş aynı gün Kanada'dan gelecek yolcular için oluşacak seyahat sınırlamaları ve sıkı güney sınır kontrol uygulamaları açıklanmıştır.
- ✓ Vatandaşların New York'a seyahat etmemeleri yönünde 28 Mart tarihinde açıklamalarda bulunulmuştur.
- ✓ İzalasyon ve sosyal mesafe kuralları 30 Nisan tarihine kadar uzatılmıştır.
- ✓ Sokağa çıkma yasağı yerel yönetimin denetiminde olduğundan dolayı tüm halka yerel yönetimin koymuş olduğu kuralları takip etmeleri konusunda uyarılarda bulunulmuştur.
- ✓ 3 Nisan tarihinde halka maske takmaları konusunda uyarılar yapılmıştır.

ABD'de virüs tedbirleri sebebiyle ekonomik anlamda kapanmalardan etkilenen sektörlerin zararını önlemek amacı ile büyük girişimlerde bulunulmuş ve aşağıdaki gibi önlemleri uygulamaya konulmuştur (KFA,2020:31-32);

- ✓ Korona virüs önlemleri nedeniyle zarar gören işletme ve kişiler için ABD'nin en büyük destek paketi olma özelliğini taşıyan 2,2 trilyon dolar değerindeki destek paketi ABD Hazine Bakanlığı tarafından yürürlüğe konmuştur. Bu pakete ek olarak hastane ve küçük işletmeleri de desteklemek amacıyla birlikte 484 milyar dolarlık ek bir paket daha hazırlanmıştır. Hazırlanan bu paket kapsamında tek sefere mahsus evli çiftlere 2.400 dolar, bekar bireylere 1.200 dolarlık ödemeler yapılmış, aynı zamanda çocuk sayısına göre her bir çocuk için ek olarak 500 dolar daha ödeme kararı alınmıştır.
- ✓ Geliri fazla olan kişilere bu paketler kapsamında daha az ödeme yapılmış geliri daha az olan veya geliri olmayan yoksul kesimlere daha fazla ödeme yapılması amaçlanmış ve yıllık bireysel gelir değeri 9.900 doları, evli bireylerde ise 198.000 doları aşanlara dağıtılan yardımdan kesintiler yapılmıştır.
- ✓ İşsizlik maaşından yararlanma koşulları hafifletilip 4 ay süresince işsizlik sigorta ödemeleri haftalık olarak 600 dolar arttırılmıştır.

- ✓ Öğrencilere verilen kredi ödemeleri altı ay ertelenmiştir.
- ✓ Alkollü içki firmalarının bu dönem boyunca el dezenfektanları üretmesi koşulunda vergi muafiyeti sağlanmıştır.
- ✓ Bu süreçte büyük zarar gören Boeing gibi havayolu şirketlerine 25 milyon dolarlık kredi ve yardım desteği paketi vermiş, bu şirketlere yer hizmeti sağlayan firmalar ile kargo şirketlerine de 4 milyar dolarlık destek paketi sunulmuştur.
- ✓ Yerel yönetim ve büyük şirketlere ABD Merkez Bankası tarafından 4 trilyon dolar değerinde kredi verme izni verilmiştir. Verilen bu kredi desteği için başta o dönemki ABD başkanı olan Donald Trump yönetiminde yer alan yetkililer, yakınları ve kongre üyelerinin bu paketten yararlanmaları engellenmiştir.
- ✓ Küçük çaplı işletmeler için 377 milyar dolarlık kredi ve yardım desteği sunulmuştur. Fakat bu destekten yararlanabilmek için şirketlerin bünyelerinden işçi çıkarımı yapmama şartı konulmuştur.
- ✓ Hastane gibi sağlık kurum ve kuruluşlarına ihtiyaç ve ekipman giderlerini karşılayabilmek için 126 milyar dolarlık bir destek paketi hazırlanmıştır 3,5 milyar doları aşı çalışmaları, 16 milyar doları tıbbi ürünler olmak üzere ödenek ayrılmış fakat gerçekleştirilen Warp Speed Operations projesi ile aşı çalışmaları için ayrılan bütçe 10 milyar dolara yükseltilmiştir.
- ✓ Sağlık sistemleri için ek gelir desteği gibi ekonomik yönden tedbirler alınmıştır.

Ekonomik tedbirlerin ardından değeri yaklaşık 221 milyar doları bulan vergisel tedbirleri alınmış ve bu tedbirlerden büyük küçük tüm işletmeler yararlanmıştır. ABD genelinde alınan vergi tedbirleri şu şekilde sıralanabilir (KFA,2020:32-33);

- ✓ Bordro vergi ödemeleri 2021-2022'ye kadar ertelenmiştir.
- ✓ 5 yıl süre ile 2018,2019,2020 yıllarında meydana gelen kayıplarının geri alınmasına izin verilmiştir.
- ✓ Havacılık vergilerinde 2020 yılının geri kalan süresinde havacılık vergileri askıya alınmıştır.
- ✓ Koronavirüs yardım, destek ve ekonomik güvenlik yasası (CARES) acil durum mevzuatı 27 Mart tarihinde imzalanmıştır. CARES geniş kapsamlı tedbirler içeren ve ekonomik zararı minimum düzeyde tutmayı amaçlayan bir mevzuattır.
- ✓ Amerika Birleşik Devletleri Çalışma Bakanlığı tarafından 1 Nisan tarihinde koronavirüs Yanıt Yasası'nı (FFCRA) ilan etmiştir. Bu yasa kapsamında Covid-19 nedeniyle alınan ücretli izin ödemelerinin gerçekleştirilebilmesi için, Amerika özel

şirketleri için vergi kredileri ile ödeme yaparak ödeme kolaylığı sunulmuştur. Bu yasanın esas amacı işçilerin, virüs mücadelesinde gerekli olan halk sağlığı kuralları ile maaş çekleri arasında kalmasını önlemektir.

- ✓ Acil Ücretli İzin Yasası (EPSLA) yürürlüğe sokulmuş bu yasa kapsamında hastalık belirtileri gösteren, Covid nedeni ile karantina sürecine giren ya da okul ve bakım evlerinin durdurulması ile bakıma muhtaç hastasına veya çocuğuna bakmak zorunda olan çalışanlar için 2 hafta ücretsiz ve 10 hafta ücretli olmak üzere izin hakkı sağlanmıştır.
- ✓ Kamu sektöründeki sübvansiyonlar kapsamında işletmeler için hava kargo, destek firmalarına ve havayolu şirketlerine istihdamlarını 30 Eylül 2020'ye kadar korumaları için sırayla 25, 4 ve 3 milyar dolarlık destek sağlanmıştır.
- ✓ 350 milyar dolar da küçük işletmelerdeki iş kesintilerini önlemek amacı ile ayrılmıştır, Maaş koruma programı kapsamında küçük çaplı işletmeler bordro da dâhil olmak üzere 8 haftaya kadar fon sağlanmıştır. Verilen bu fonların bordro maliyetleri için kullanılması dâhilinde geri ödemeleri affedilecek biçiminde düzenlenmiştir.
- ✓ Mevcutta bulunan çalışanların istihdamlarının korunması ya da yeni alımların olması durumunda bu kredilerin geri ödemeleri 6 aylığına ertelenmiştir. Bu kanunlar için teminat şartı bulunmamaktadır. Ayrıca hükümet veya borç verenler küçük işletmelerden hiçbir ücret ya da faiz talep edemeyeceklerdir.

2.1.2 Avrupa Ülkelerinde Covid- 19 Önlemleri

Tüm dünya ülkeleri gibi Avrupa ülkeleri de Covid-19'a karşı hem sosyal hem de ekonomik birçok tedbir, yasak ve teşvik uygulamaları getirmiştir. Bunların yanında maske, sosyal mesafe ve hijyen kuralları, işletme kapatmaları gibi genel önlemlerin yanında ülkelerin kendi içinde birçok spesifik önlemler de almışlardır. Bu bölümde Almanya, İtalya ve Fransa ve İngiltere'de alınan koronavirüs tedbirleri incelenmiştir.

2.1.2.1 Almanya'da Covid-19 Önlemleri

Almanya'da 03 Mart 2021 tarihi itibarıyla Covid-19'a ilişkin veriler 2,855,061 vaka ve 76,775 ölüm olarak gerçekleşmiştir (DSÖ,2020). Virüsle mücadele kapsamında en etkili önlemleri alan ülkelerin başında gelen Almanya'da ilk vaka 27 Ocak 2020 tarihinde görülmüştür. Bu tarihten itibaren ülkede geniş çaplı birçok önlem alınmıştır. Aşağıda

Almanya’da alınan ekonomik ve sosyal önlemler kronolojik sıraya göre bir listesi bulunmaktadır (Alman- Türk Ticaret ve Sanayi Odası: 2020, Die Bundesregierung: 2020);

- ✓ Almanya genelinde 27 Şubat 2020’de alınan karara göre yüksek ateş, solunum darlığı şikayetleri ve grip belirtisi gösteren bireyler ve bu bireyler ile temasta bulunan kişilerin hastanelere gitmemeleri hastanelere gitmek yerine kendi aile hekimlerine, yerel Sağlık Bakanlığına ya da 116-117 numaralı tıbbi çağrı merkezleri ile irtibata geçmelerine yönelik uyarılarda bulunulmuştur.
- ✓ Almanya Federal Hükümeti koronavirüs ile savaşta uluslararası alanda birçok görev üstlenmiştir. Bunların başında DSÖ’ye 50 milyon Euro yardım desteğinde bulunmuş, salgını kontrol altında tutup engelleyerek halkın sağlığını korumak amacıyla Almanya’da korona kriz birimini kurarak şirket ve halk için bir telefon hattı oluşturmuştur.
- ✓ 28 Şubat 2020’de Almanya Federal Hükümetinin kurmuş olduğu kriz birimi tarafından halkın sağlığını korumak ve koronavirüsün yayılma hızını yavaşlatmak adına daha sıkı önlemler alınmaya karar verilmiştir bu kararlar içinde Almanya’da uluslararası seyahat için alınan önlemler sıkılaştırılmış aynı zamanda büyük çaplı organizasyon ve etkinliklerin risk değerlendirilmelerini için belirli prensipler getirilmiştir.
- ✓ Almanya koronavirüsün yayılmasını engellemek için Avrupa Birliği düzeyi ülkeler ile yakın bir iş birliği içine girmiş ve AB virüsün etkilerini minimum düzeye indirmek adına 232 milyon Euro ‘lük bir destek sağlamıştır.
- ✓ 2 Mart 2020’de alınan kararlar kapsamında Federal Hükümet Almanya’ya olan uluslararası sınır geçişlerindeki yollarda uygulamaları sıkılaştırmış, buna ilaveten havayolları şirketlerine de İran, İtalya, Japonya, Güney Kore ve Çin’den gelen yolculara dağıtılması üzere bilgilendirme broşürleri göndermiştir.
- ✓ Federal Çalışma Bakanlığı bu süreçten etkilenen şirketlere maddi açıdan destekler sağlamıştır.
- ✓ Çalışanlara koronavirüs sebebiyle sıkıntı yaşadığı ya da iş yeri kapatıldığı takdirde kısa süreli iş ödeneği talep etme hakkı tanınmıştır.
- ✓ 3 Mart 2020 tarihinde Federal Araştırma Bakanlığı tarafından korona virüs önleme çalışmaları için 10 milyon Euro’ya kadar bütçe ayrıldı ayrılan bu bütçe aşı çalışmalarını destekleyici niteliktedir.

- ✓ 4 Mart 2020 tarihinde Almanya Federal Hükümetin oluşturmuş olduğu kriz biriminin aldığı karar ile Federal sağlık bakanlığı hastane ve muayeneler için koruyucu ekipman tedariki sağlanmıştır.
- ✓ İhracatı yapılan tıbbi koruyucu ekipmanların ihracatları durdurulmuştur.
- ✓ Koronavirüs ile ilgili Federal Sağlık Eğitim Merkezi tarafından 6 Mart 2020 tarihinde halkın bilgilenebilmesi amacıyla açıklayıcı videolar yayınlanmıştır.
- ✓ 9 Mart 2020 tarihinde Federal Araştırma Bakanlığı tarafından korona araştırmalarının artırılması ve genişletilmesi adına virolojik araştırmalar için ek 10 milyon Euro'luk paket desteği sağlanmıştır.
- ✓ 1.000 kişiden fazla katılımcı ile gerçekleşebilecek büyük çaplı etkinlikler bir sonraki duyuruya kadar ertelenmiştir.
- ✓ 10 Mart 2020 tarihinde Almanya'nın Güney sınırları için yoğun kontrol önlemleri alınmaya başlanmasına karar verildi.
- ✓ Almanya Dış İşleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklama ile İtalya seyahatleri ile ilgili vatandaşlar uyarıldı.
- ✓ Almanya Federal Hükümeti tarafından kısa çalışma ödeneğine vatandaşların daha rahat ulaşabilmelerini kolaylaştırmak adına bir yasa tasarısı sunuldu. Üç aşamalı plan duyurusu Federal Ekonomi Bakanı tarafından duyuruldu.
- ✓ 11 Mart 2020 tarihinde Federal hükümet tarafından korona virüs çalışmaları kapsamında ek 145 milyon Euro bütçe sağlandı.
- ✓ 12 Mart tarihinden itibaren tüm muayene, ameliyat ve hastane randevuları ikinci bir emre kadar ertelendi.
- ✓ 13 Mart 2020 tarihinde şirketler için sınırsız kredi programı devreye sokuldu.
- ✓ 15 Mart 2020 tarihinde artan korona virüs vakaları ile birlikte salgının yayılmasını önlemek adına Federal Hükümet tarafından Almanya ile İsviçre, Avusturya, Fransa, Danimarka ve Lüksemburg arası gerçekleşen uluslararası trafiği engellemek adına geçici süreyle kısıtlandı. Bu kısıtlama mal ticareti ve iş amaçlı geçişler için geçerli değildir.
- ✓ 16 Mart 2020 tarihinde Almanya genelinde yüzme havuzları, tiyatro, sinema, opera, eğlence merkezleri ve sosyal etkinlik için kullanılan diğer merkezler ve kozmetik ve dövme stüdyoları, masaj salonları, restoranlar, kulüpler, barlar kapatılmış paket servislere izin verilmiştir.

- ✓ Kuaförlerin hijyen kurallarına önem göstermek şartı ile açık kalmasına izin verilmiş amatör spor türleri 2 kişi veya aile arasında yapılmasına karar verilmiştir.
- ✓ Profesyonel spor dallarındaki karşılaşmalar seyircisiz şekilde gerçekleştirilmesine karar verilmiştir.
- ✓ Cami, kilise, sinagog gibi dini yerlerde toplanmalar yasaklanmıştır.
- ✓ 17 Mart 2020 tarihinde uluslararası seyahatler sınırlandırılmıştır.
- ✓ 24 Mart tarihinden itibaren büyük otomobil üreticilerinden olan Volkswagen, Mercedes, BMW, PSA, Porsche ve Audi gibi markalar Almanya ve Avrupa'daki üretim tesislerini geçici süreliğine durdurma kararı almıştır.
- ✓ 18 Mart 2020 tarihinde Federal Hükümet tarafından yurt dışında mahsur kalan Alman vatandaşlarının ülkeye geri dönebilmeleri için için 50 milyon Euro'luk bir bütçe ayrılmıştır.
- ✓ 2 Nisan tarihine kadar Freigburg ve Tirschenreuth Bölge Müdürlüğü tarafından Mitterteich şehri için sokağa çıkma yasağı ilan etti.
- ✓ Ülke genelinde Paskalya tatilinin son gününe kadar okullar kapatıldı.
- ✓ 19 Mart 2020 tarihinde korona virüs salgını nedeni ile Federal Adalet Bakanlığı yeni yasal düzenlemelerde bulundu, bu düzenleme kapsamında ceza mahkemelerindeki duruşmalara üç ay on gün ara verilmesine karar verdi.

Tüm bu kısıtlamaların ardından 3 Mayıs 2020'de Almanya'da kademeli olarak yeni normal döneme geçilmesine karar verilmiştir. Yeni normale birlikte Almanya'da uygulanan tedbirler şu şekildedir (Alman- Türk Ticaret ve Sanayi Odası: 2020, Die Bundesregierung: 2020).

- ✓ Kapatılan dükkanlardan 800 m²'den büyük alana sahip olanlar hijyen kurallarına dikkat edilecek şekilde tekrar açılacaktır.
- ✓ Yine hijyen koşullarına bağlı kalmak suretiyle kitapçılar, bisiklet ve otomobil satıcıları iş yerlerini yeniden açabilecektir.
- ✓ 4 Mayıs 2020 tarihi itibarıyla kapatılan kuaförler kendilerini korumak ve hijyen koşullarına uymak şartı ile tekrar açılacaktır.
- ✓ 4 Mayıs 2020 tarihinde verilen karar ile birlikte gerekli hazırlıklar tamamlandıktan sonra üniversite ve okulların kademeli bir şekilde yüz yüze eğitime başlamasına karar verilmiştir.
- ✓ Meslek gruplarına yönelik ve özel ihtiyaç gerektiren kreş ve okullarda ek olarak acil bakım gruplarının kurulmasına karar verilmiştir.

- ✓ Kapatılan üniversite kütüphanelerinin yeniden hijyen koşullarına bağlı olarak açılmasına karar verilmiştir
- ✓ Yerel koşullara göre yaşlı, engelli ve bakım evlerine yönelik özel koruyucu önlemler alınmıştır.

Tüm bu kuralların ardından Almanya halkının gereksinim duyduğu tıbbi malzeme ve ilaçlar için Federal Hükümet devreye girerek halka tıbbi malzeme ve koruyucu ekipman tedariki için yönerge hazırlamış ve bu yönerge 27 Mayıs 2020 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Die Bundesregierung: 2020).

Almanya'da gerçekleşen yeni normale geçiş dönemi ve kurallarından sonra salgında ikinci dalga başlamış ve yine vaka sayılarında artışa neden olmuştur. Bu nedenle Almanya Federal Hükümetinde 2 Kasım 2020 tarihi itibari ile salgınla mücadele kapsamında yukarıda yer verilen tedbirleri aşamalı olarak yeniden uygulamaya başlamıştır.

2.1.2.2 İtalya'da Covid-19 Önlemleri

İtalya Avrupa kıtasında salgından en çok etkilenen ve salgına ilişkin ilk vaka tespitinin yapıldığı ülkelerden biridir. İtalya'da koronavirüs vakasının ilki 31 Ocak 2020 tarihinde Roma'da tespit edilmiştir. En son açıklanan verilere göre İtalya dünyada en çok vakanın görüldüğü yedinci ülke olup şu ana kadar 3,607,083 vaka ve 109,847 ölüm gerçekleşmiştir (DSÖ,2020). İtalya dünya çapında gelişen salgının kendi sınırlarında hızla artması ve mevcut epidemiyoloji ve risk değerlendirmeleri de göz önüne alındığında pandeminin etkisini azaltmak için birçok önlem almıştır. Bu önlemler 10 Mart 2020 tarihinden itibaren yolcu taşımacılığı sınırlandırılması ile başlamış, ardından da insanların hareketliliğini önlemek amacı ile temel ihtiyaçlar doğrultusunda uygulamalar sıkılaştırılmıştır. Devamında ise alınan önlemler şu şekilde sıralanabilmektedir (Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı: 2021);

- ✓ Lojistik ve ulaştırma sektöründe bulaşmanın önlenmesi için 20 Mart 2020'de İtalya Altyapı ve Ulaştırma Bakanlığı bazı tedbirler olarak bir protokol imzalamışlardır. Bu protokole göre, taşımacılık yapan çalışan ve sürücülerin maske ve eldiven takmaları takmadıkları takdirde ise araçta kalarak diğer çalışanlara 1 metre mesafeden fazla yaklaşmamaları bildirilmiştir. Aynı zamanda bu protokole ticari malların yüklenmesi, boşaltılması, malların ticari belgelerinin alınması ve teslim edilmesi gibi işlemlerde sürücüler ve bu işlemleri gerçekleştiren operatörler arasında

doğrudan temas kurulmaması ya da aralarında bir metre mesafe bulunması şartı getirilmiştir. İtalya sınırları içinde kayıtlı ofisi olmayan şirketlerin sürücüleri yurt içine girdiğinde 14 gün karantina kuralına tabi değildirler fakat bu sürücüler için İtalya'daki işlemlerini 72 saat içinde halledip transit geçişlerini 24 saat içinde sonlandırıp, yurt içinden çıkmaları gerekmektedir. Bu kural sürücülerin İtalyan vatandaşı olup olmadığına bakılmadan sadece firmaların yurt içinde ofislerinin olup olmamasına göre işlemektedir.

- ✓ 26 Mart 2020 tarihinde İtalya Slovenya'nın 6 sınır kapısı hariç diğer ülkeler ile sınır kapılarını kapatmıştır. Slovenya ile olan bu 6 sınır kapısı tıbbi malzeme ve temel ihtiyaç maddelerinin temini için açık tutulmuştur. İsviçre ile olan sınır kapılarında ticari malların sınırlardan geçişleri serbest fakat İtalyan vatandaşlarının İsviçre'ye geçişleri yasaklanmıştır. Bu yasak sınır ötesi işçiler için geçerli değildir.
- ✓ Avusturalya sınır kapsamında ise hem kişilerin hem de ticari malların geçişleri serbesttir.
- ✓ 10 Nisan 2020'de İtalya Hükümeti tarafından İtalya Başbakanlık Kararnamesi alınmıştır bu kararname ile yurt dışına giriş çıkış yapan vatandaşlardan kendilerini 14 gün boyunca izole etmelerini istemiş böylelikle taşıyıcı olan kişilerin sağlıklı bireylere hastalık bulaştırma riskini en az düzeyde tutulması amaçlanmıştır.

İtalya genelinde Covid-19 salgınına karşı alınan önlemler kapsamında başbakanlık kararnamesi ile İtalya'da bulunan bölgeler renk kodları ile ayrılmış ve bu renk kodlarına göre bölgelerde değişik önlemler alınmıştır. Bu renk kodları salgının en yoğun olduğu bölgelerde kırmızı, orta risk sınıfında olan bölgeler turuncu ve daha az riskli bölgeler ise sarı renk kodları ile ayrılmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı: 2020). Bu renk kodlarına göre; Kırmızı Bölge (en riskli): Piemonte, Valle, Lombardia, Valle d'Aosta, Turuncu Bölge (orta riskli): Sicilia, Puglia, Sarı Bölge (az riskli): Bolzano, Basilicata, Abruzzo, Emilia-Romagna, Campania, Friuli Venezia Giulia, Lazio, Sardunya, Liguria, Marche, Molise, Toskana, Umbria, Trento, ve Veneto'dur.

Bu renk kodlarına göre sarı kategoride yer alan bölgeler için şu tedbirler hayata geçirilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı: 2021);

- ✓ İtalya'da bulunan vatandaşların gece saat 22:00'den sonra dışarı çıkmaları yasaklanmış olup acil nedenler dolayısıyla çıkmaları gereken durumlarda yasal yerlerden beyanname almaları zorunlu kılınmıştır.
- ✓ Sergi ve müze gibi yerler kapatılmıştır.

- ✓ Liselerde tamamen atölye faaliyetleri haricinde uzaktan eğitime geçiş yapılmıştır.
- ✓ Altı yaşından küçük çocukların maske takması zorunlu olmamakla birlikte, ilk ve orta okullar ile kreşlerde yüz yüze eğitime devam edilmesi kararı alınmıştır. Hafta sonu büyük ve orta ölçekteki alışveriş merkezleri kapatılacaktır fakat eczane, tütün, gazete bayi ve marketler açık kalabilecektir.
- ✓ Bölgesel demiryolu ve yerel ulaşım taşıma araçlarına alınacak kişi kapasitesi yarı yarıya azaltılacaktır.
- ✓ Bar, restoran ve kafeterya gibi yerlerin saat 18:00'de kapatılması zorunlu hale getirilmiştir. Restoranlarda tek bir masada en fazla 4 kişi oturabilecek ve pazar öğle yemeği için açık kalabilmesi kararlaştırılmıştır.
- ✓ Özel sektör ve kamu alanında işe alım sınavları ertelenmiştir
- ✓ Berber ve kuaförler bu süre içinde açık kalacaktır
- ✓ Oyun ve bahis alanları kapatılmıştır
- ✓ Gün boyunca gerek kalmadıkça halkın şehir içinde seyahat edilmesi yönünde çağrılar gerçekleştirilmiştir.
- ✓ Otellerin ve otele benzer merkezlerde yemek servisleri sadece kendi müşterileri için yapılıp dışarıdan yemek yemek için müşteri kabulü yapılmayacaktır.

Turuncu renk kodları belirlenen bölgelerde uygulanan kurallar (sarı bölgedeki kurallara ilaveten);

- ✓ Çok büyük bir zorunluluk olmadıkça belediyeler arası yer değişikliğinde bulunma, şehir içi ve dışı seyahat etmek yasaklanmıştır.
- ✓ Hastaneler de dahil olmak üzere yiyecek içecek servisi kesinlikle yasaklanmıştır yalnızca paket servislere izin verilmiştir.
- ✓ Vatandaşların hareketleri sınırlandırılarak yalnızca belgeler ile seyahat edebilmelerine izin verilmiştir.

Kırmızı renk kodları ile belirtilen bölgelerde uygulanan kurallar (sarı bölgedeki kurallara ilaveten) (Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı, 2021);

- ✓ Kapalı ortamlarda perakende satış yapan dükkanlar ve gıda haricinde satış yapılan pazarlar kapatılmıştır.
- ✓ Acil gereklilik dışında şehir içi ve şehirler arası seyahat yasaklanmıştır.

- ✓ Restoran, kafe, kafeterya gibi mekanların kapatılmasının yanında evlere yemek servisleri akşam saat 22:00'a kadar yapılabilecektir.
- ✓ Açık havada yapılacak tüm spor faaliyetleri ertelenmiştir.

26 Nisan 2020 tarihinde İtalya Başbakanı Giuseppe Conte'nin gerçekleştirdiği basın toplantısında İtalya'da azalan vaka ve ölüm sayıları nedeni ile 4 Mayıs 2020 tarihinde yeni normal döneme geçileceğini ve karantina tedbirlerinin gevşetileceğini duyurmuştur. Bu basın toplantısının ardından yeni normale geçişte ikinci aşamaya geçişte alınan tedbirler şu şekilde sıralanabilmektedir (Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı: 2021);

- ✓ 27 Nisan 2020 tarihinden itibaren dış tedarik zinciri ile bağlantılı olan inşaat ve üretim şirketlerinin planlama ve organize olmasına izin verilmiştir.
- ✓ 4 Mayıs 2020 tarihinden itibaren tüm üretim ve inşaat şirketlerinin açılmasına karar verildi.
- ✓ Restoran ve kafelerin sadece eve servis yapmaları şartı ile yeniden açılmasına karar verildi.
- ✓ Parklar, şantiyeler ve ibadet yerlerinin tekrar açılmasına izin verildi aynı zamanda yalnızca 15 kişi ile sınırlı olmak koşulu ile cenaze törenlerinin yapılması kararlaştırıldı.
- ✓ 18 Mayıs 2020'de alınan karar ile perakende satışların tekrar yapılmasına izin verildi.
- ✓ Başbakan Conte'nin yapmış olduğu açıklamalar ile 18 Mayıs 2020 tarihinden itibaren kuaförler, berberler, güzellik merkezleri, perakende mağazaları, barlar, restoranlar, pizzacılar, dondurma salonları, barlar vb. işletmelerin bölge yönetimlerin güvenlik protokollerinin kabul edilmesi şartı ile yeniden açılacağını duyurdu.
- ✓ 21 Mayıs 2020 tarihinde İtalya İçişleri Bakanlığının kontrol birimlerine göndermiş olduğu sirküleri ile İtalya'ya giriş yapacak olan tır sürücülerinin 'seyahat eden personel' olduğunu ispatlaması için bir beyanname örneği doldurmaları ve herhangi bir kısıtlamaya tabi tutulmadan ülkeye giriş yapabilecekleri belirtilmiştir.
- ✓ 3 Haziran 2020 tarihine kadar sadece aciliyet, iş ve sağlık nedenleri ile bölgeler arası seyahatlere izin verileceği eğer ümit verici bir şekilde vaka artışları azalır ise Avrupa Birliği Ülkeleri arasında seyahat kısıtlamasının son bulabileceği ve İtalya'ya gelen vatandaşlar için karantina uygulaması olmayacağına dair İtalyan Hükümeti tarafından açıklama yapılmıştır.

Alınan tüm bu tedbirler ve yeni normale geçilme döneminde vaka artışları ile beraber İtalya Hükümeti 7 Ekim 2020 tarihi itibarıyla İtalya’da başlayan olağan üstü hal (OHAL)’in 31 Ocak 2021’e kadar uzatılması kararı alınmıştır. OHAL’in uzatılması ile beraber yeniden İtalya Hükümeti tarafından yoğun salgın tedbirleri alınmaya başlanmıştır. Bu tedbirleri şu şekilde sıralayabiliriz (Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı: 2021);

- ✓ 13 Ekim 2020 tarihinden, 3 Kasım 2020 tarihine kadar yürürlükte kalacak bir Bakanlar Kurulu kararnamesi açıklanmıştır. Bu kararname doğrultusunda ülke listeleri yayımlanarak bu listelere ait olan ülkelere yönelik ayrı kısıtlamalar ve istisnalar getirilmiştir. Bu genelge kapsamında listede yer alan ülkelere İtalya’ya giriş yapacak olan tüm kişiler için sağlık, iş gerekçesi ya da mutlak acil ihtiyaç durumlarında 120 saatlik bir süre içinde karantinadan muaf tutulmasına karar verilmiştir.
- ✓ İtalya’da düzenlenecek olan uluslararası fuarlara katılmak isteyen kurum, firma ya da kişilere yönelik istisnalar uygulanacak ve İtalya Sağlık Bakanlığı ön izin onayına tabi tutulacaktır.
- ✓ 27 Ekim 2020’de alınan tedbirler daha da genişletilmiş ve vatandaşlar arası sosyal mesafenin korunması ve salgını halk arasında giderek yayılmasını önlemesi amacıyla Lombardiya Bölgesi’nde yaşayan halkın gece saat 23.00 ile 05.00’a kadar dışarı çıkılması yasaklanmıştır. Bu saatler arasında zorunluluk ve acil durumlar, sağlık durumları, iş zorunlulukları gibi nedenler yüzünden dışarı çıkılması durumunda vatandaşların beyannamelerini göstermeleri gerekmektedir.
- ✓ Temizlik, gıda, kişisel bakım ve kozmetik, hayvan yem ve ürünleri, eczaneler, tek el bayii gibi işletmeler hariç hafta sonları alışveriş merkezleri ve büyük mağazalarda bulunan perakende işletmelerinin kapatılması kararı alınmıştır.
- ✓ Halka açık alanlar, park, bahçe gibi yerlerde ve kamuya ait alanlarda alkollü içeceklerin tüketilmesi yasaklanmıştır. İkinci derece meslek kuruluşları, üst ve ortaokullar, 26 Ekim 2020 tarihinden itibaren uzaktan eğitime geçilmesine karar verilmiştir.

2.1.2.3 Fransa’da Covid-19 Önlemleri

Covid-19 pandemisinde Fransa için ilk vaka 24 Ocak 2020 de görülürken, ilk ölüm 14 Şubat 2020’de Paris şehrinde kaydedilmiştir. 4 Nisan 2020 tarihi itibarıyla Fransa’da güncel veri 4,665,709 vaka ve 95,875 ölüm olup salgının devamı nedeniyle bu rakamlar sürekli

yenilenmektedir (DSÖ,2020). Artan koronavirüs vakaları ve tüm dünyaya hızla yayılmasıyla Fransa'da da koronavirüs önlemleri olarak ülke içi bulaşın önlenmesi ve minimumda tutulması hedeflenmiştir. Fransa'da alınan önlemler tarihsel sırasıyla aşağıdaki gibidir (Türk Fransız Ticaret Derneği: 2020);

- ✓ 24 Mart 2020 tarihinde iki aylık olağan üstü halin ilan edilmesi ile birlikte Fransa'ya girişler sınırlandırılmıştır. Bu sınırlandırılmaya göre 8 Nisan 2020 tarihinden sonra Fransa'nın ana karadan deniz aşırı topraklarına ve yurt dışından deniz aşırı topraklarına giriş çıkış yapacak kişiler için "Fransa Seyahat Beyanı"nın doldurularak imzalanması ve giriş çıkıştan önce ulaşım aracı yetkililerine ve seyahat sonunda gümrük yetkililerine gösterilmesi gerekmektedir.
- ✓ Halkın sadece egzersiz ve spor yapabilmesi için günde sadece 1 saat sokağa çıkılmasına izin verilmiş ve yapılan araştırmalar kapsamında evden çalışmaya uygun olmayan iş yerleri çalışanlarının iş yerine gitmelerine izin verilmiş onun dışında evden çalışma sistemine geçmişlerdir.
- ✓ Fransa Hükümeti'nden Evden çalışabilecek durumda olan vatandaşların mümkünse evde çalışmaları konusunda uyarılar yapılmıştır. Evden çalışamayan bireyler için hem işyerindeki hem de toplu taşıma araçlarındaki insan sayısını azaltmak için aşamalı çalışma modellerini teşvik edebilmek için çalışmalar başlatılmıştır.
- ✓ Anaokulundan liseye kadar tüm okullarda yüz yüze eğitime ara verilmiş, 6 yaş üzerindeki tüm çocuklara maske takma zorunluluğu getirilmiştir. Tüm üniversite derslerinin video konferans yoluyla yapılmasına ve vatandaşların kütüphanelere sadece randevu ile erişilebilmelerine karar verilmiştir.
- ✓ Halk kütüphaneleri de dâhil olmak üzere mağazalar ve hizmetlerin açılmasına karar verilmiştir. Barlar, restoranlar, sinemalar, tiyatrolar, müzeler ve spor salonlarının ise kapalı kalması kararı alınmıştır. Kamu hizmetlerinin bu süre zarfında açık kalmasına karar verilmiştir.
- ✓ Sokağa çıkma yasağı tedbirleri denizaşırı bölgelerde geçerli değildir. Bir Denizaşırı Bölgeye seyahat etmek için vatandaşların 72 saatten daha eski negatif bir PCR testi sunma zorunluluğu getirilmiştir.
- ✓ İç Avrupa sınırları açık bırakılmış, ancak bazı istisnalar dışında dış sınırlar kapatılmıştır. Fransa'ya gelen tüm yolcuların, havaalanlarında ve limanlarda test edilmesi zorunluluğu getirilmiştir.
- ✓ Toplu taşıma araçlarında her zaman maske takılması zorunlu tutulmuştur.

- ✓ Sosyal bulaşın önüne geçmek için Fransız Cumhurbaşkanı Macron'nun 24 Kasım 2020'de yaptığı açıklama ile kafe, bar, restoranların ocak ayının sonuna kadar kapalı kalmasını belirtmiştir. Bu kapanma boyunca işletmelere devlet tarafından maddi yardımların sağlanacağı belirtilmiştir.

Fransa, 30 Ekim'de ulusal karantina altına girmiş, 24 Kasım'da, Devlet Başkanı, kısıtlamakardan çıkmanın üç aşamada gerçekleşeceğini duyurmuştur (Türk Fransız Ticaret Derneği: 2020). Buna göre;

- ✓ Acil seyahatler için hala mümkün olduğunda uzaktan çalışma ile seyahat sertifikaları gerekmekte,
- ✓ Yürüyüşlere ve diğer egzersiz türlerine 20 km'lik bir yarıçap içinde maksimum üç saat süreyle izin verilmekte,
- ✓ Gerekli olmayan perakende satışların yeniden açılacağı (kitapçılar, müzik dükkanları ve hatta sanat galerileri dahil) ve ev hizmetleri, sağlık protokolüne uygun oldukları sürece akşam 9'a kadar devam edebilecektir. Bu, müşteri başına sekiz metrekare ve 400 m²'nin üzerindeki mağazalar için kademeli bir giriş sistemine izin verilmesi anlamına gelmektedir.
- ✓ Acil seyahatler için hala mümkün olduğunda uzaktan çalışma ile seyahat sertifikaları gerekmekte, yürüyüşlere ve diğer egzersiz türlerine 20 km'lik bir yarıçap içinde maksimum üç saat süreyle izin verilmekte, gerekli olmayan perakende satışların yeniden açılacağı (kitapçılar, müzik dükkanları ve hatta sanat galerileri dahil) ve ev hizmetleri, sağlık protokolüne uygun oldukları sürece akşam 9'a kadar devam edebilecektir. Bu, müşteri başına sekiz metrekare ve 400 m²'nin üzerindeki mağazalar için kademeli bir giriş sistemine izin verilmesi anlamına gelmektedir.

Tüm bu önlemlerin kaldırılması ve yeniden açılmaların başlaması vaka sayıları 5.000'nin altına düşmesi durumunda gerçekleştirilecektir. Fakat Fransa genelinde vaka sayıları artışı hızla artmış bu nedenle 28 Aralık 2020'de yeni sınırlama ve önlemler getirilmek zorunda kalınmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı: 2021).

- ✓ 28 Ekim 2020'de Fransa genelinde sokağa çıkma yasağı ilan edilmiş ve çalışanlar için özel izin belgesi doldurularak dışarı çıkabilecekleri bildirilmiştir. Bu süreç boyunca sadece üniversiteler online eğitime geçmiş diğer okullarda yüz yüze eğitimler gerçekleştirilmiştir.

- ✓ 28 Aralık 2020 tarihinden itibaren ikinci bir emre kadar Fransa genelinde gece saat 20.00 ve 06.00'a kadar sokağa çıkma yasağı ilan edilmiştir. Bu yasak kapsamındaki istisnalar şu şekildedir; İşe, okula veya eğitim yerine gidip gelmek; ertelenemeyecek önemli iş gezileri gerçekleştirmek, Uzaktan yapılamayan veya ertelenemeyen tıbbi randevular; Temel aile nedenleri, savunmasız kişilere, güvencesiz durumdaki kişilere veya çocuklara bakma,
- ✓ Fransa Hükümeti yukarıda belirtilen nedenlerden dolayı dışarı çıkan vatandaşlar için bir muafiyet belgesi ile ikametlerinden ayrılma izni sunmuştur. Bunun dışında ikametlerinden izin belgesiz ayrılan vatandaşların 135 € 'luk bir para cezası ile cezalandırmalarına karar verilmiştir.

2.1.2.4 İngiltere'de Covid-19 Tedbirleri

17 -18 Aralık 2019 tarihleri arasında Yorkshire'daki bir koronun birkaç üyesinin Çin'in Wuhan kentine yaptığı bir iş gezisinden döndükten kısa bir süre sonra COVID-19 benzeri semptomlar yaşadığını bildirmiş ve İngiltere'de ilk Covid-19 vakası 31 Ocak 2020 de tespit edilmiştir. Bu tarihten sonra tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi salgın hızlı bir şekilde yayılmıştır. 06 Haziran 2020 tarihi itibarıyla İngiltere'de tespit edilen toplam vaka sayısı 4,362,154 iken Covid-19 kaynaklı toplam ölüm sayısı ise 126,862 kişidir (DSÖ,2020). Yaşanan tüm bu sürecin içinde artan vakalarla birlikte ülke yönetimim salgınla mücadele kapsamında birçok yeni önlem almaya başlamışlardır. İngiltere'de alınan önlemler ve tarihsel sıralamaları genel olarak şu şekildedir (Depermant of Healty Social Care: 2020);

- ✓ 3 Mart 2020 tarihinde Birleşik Krallık Hükümeti Covid-19 sürecinde hangi önlemleri aldığını ve bundan sonra ise hangi önlemleri alacağını özetleyen bir korona virüs eylem planı açıkladı.
- ✓ 12 Mart 2020 tarihinde Birleşik Krallıktaki risk seviyesi, orta seviyeden yüksek seviyeye çıkarıldı.
- ✓ Yine aynı tarihte okullardan yurtdışındaki gezileri iptal etmeleri istendi ve 70 yaşın üzerindeki vatandaşların gerek duymadıkça yolculuk etmekten kaçınmaları istendi.
- ✓ 13 Mart 2020 tarihinde İngiltere'de yapılması planlanan yerel seçimler bir yıllığına ertelendi.
- ✓ Boris Johnson'ın 16 Mart 2020'de yaptığı konuşmada Birleşik Krallıktaki herkese "gerekli olmayan" seyahatlere çıkmamaları ve başkalarıyla temastan olduğunca kaçınmaları konusunda uyarılarda bulundu. Aynı zamanda yaptığı konuşmada

insanlara barlardan, kulüplerden ve tiyatrolardan uzak durmaları ve mümkünse evden çalışmaları gerektiğini önerdi.

- ✓ 17 Mart 2020'de İngiltere'deki acil olmayan tıbbi operasyonların, yataklı hastaların tedavisi amacıyla kapasiteyi 30.000 yatağa çıkarmak için erteleneceğini duyurdu.
- ✓ İngiltere'de yaşayan evsizlerin büyük bir risk unsuru barındırdığı ve bu sebeple hükümetin, evsizlerin barına alınmasına yardımcı olmak adına 3,2 milyon sterlinlik acil durum destek paketi sağlayacağı duyuruldu.
- ✓ 18 Mart 2020 tarihinde İngiltere okulların 20 Mart Cuma günü kapanacağını duyurmuş aynı zamanda kamu sınavlarının yapılmayacağı ilan edilmiştir.
- ✓ 20 Mart 2020 tarihinde hükümet, barlar, restoranlar, spor salonları, eğlence merkezleri, gece kulüpleri, tiyatrolar ve sinemalar gibi halka açık yerlerin kapatıldığını duyurdu.
- ✓ İngiltere Şansölyesi, hükümetin işten çıkarılma riski altındaki işçiler için ücretlerin %80'ini ödeyeceğini duyurdu.
- ✓ Başbakan Boris Johnson, televizyonda ulusa hitaben yaptığı konuşmada, İngilizlerin sadece yiyecek almak, günde bir kez egzersiz yapmak veya mümkün olduğunca evden çalışılması gerektiği konusunda uyarılarda bulunmuş ve vatandaşların, bu yeni önlemlere uymadıklarında polis cezasına çarptırılacaklarını açıklamışlardır.
- ✓ Mart sonunda kısıtlamalar daha da arttırılmış ve 23 Mart 2020 tarihinde Boris Johnson bir televizyon yayınında, en az üç hafta sürecek bir evde kalma emri altında virüsü hafifletecek önlemlerin, hareket özgürlüğüne ilişkin geniş kapsamlı kısıtlamalarla, yasalarca uygulanabilir hale getirileceğini duyurmuştur.
- ✓ 1 Haziran 2020 tarihinde alınan kararla İngiltere genelinde, ilkökul (4-5 yaş), birinci sınıf (5-6 yaş) ve altıncı sınıf (10-11 yaş) öğrencilerine yeniden açılmıştır.
- ✓ 8 Haziran 2020 tarihinde hükümet, Birleşik Krallık'a gelen herkesten Covid-19'un yayılmasını yavaşlatmaya yardımcı olmak için ülkeye girişte 14 gün boyunca kendi kendini izole etmesini gerektiren yeni karantina kuralları getirildi.
- ✓ 15 Haziran'da İngiltere, tüm toplu taşıma araçlarında maske takmak zorunlu hale getirildi.
- ✓ 2 Temmuz'da Birleşik Krallık Hükümeti 75 ülkeyi İngiltere ile ilgili karantina listesinden çıkardı ve İngiltere'ye giren turistlerin artık 14 gün boyunca kendilerini izole etme kuralı kaldırıldı.
- ✓ 24 Temmuz'da İngiltere'de, maske takma zorunluluğuna uymayanlara 100 sterline kadar para cezasına çarptırılmalarına karar verildi. Restoranlar ve spor salonları gibi

maske takmanın uygun olmadığı bazı kapalı mekânlarda maske takma uygulaması isteğe bağlı bırakılmıştır.

- ✓ 30 Temmuz 2020 gece yarısı yürürlüğe yeni tecrit kuralları girmiştir, yürürlüğe giren bu tecrit kurallarınca farklı hanelerden insanların evlerde veya özel bahçelerde buluşması da yasaklanmıştır.
- ✓ 8 Eylül'de hükümet, 14 Eylül'den itibaren İngiltere'de yürürlüğe girecek yeni sosyal mesafe kuralları yayınladı; burada ayrı hanelerden oluşan tüm toplantılar, çalışma hariç olmak üzere altı veya daha az kişilik gruplarla sınırlı olmasına karar verildi.
- ✓ 18 Eylül'de hükümet, İngiltere'nin kuzeydoğu bölgelerinde kısıtlamaları daha da sıkılaştırdı. Gece kulüplerinin ve eğlence merkezlerinin her gün 22.00-05.00 saatleri arasında kapalı kalmalarına karar verildi.
- ✓ 24 Eylül 2020 tarihinde barlar ve eğlence kulüplerine ek olarak restoranlar, kuaförler, alışveriş merkezleri ile diğer işletmeler için saat 22: 00'de kapanma zorunluluğu getirilmiştir.
- ✓ 1 Ekim'de, İngiltere'nin kuzeydoğu bölgesinde kısıtlamalar daha da sıkılaştırıldı ve hane içindeki tüm kapalı mekan toplantıları yasaklandı.
- ✓ 23 Kasım'da yapılan denemeler, Oxford / AstraZeneca tarafından geliştirilen Covid-19 aşısının %70 etkili olduğunu gösterdi ve bu, dozun iki kere uygulanması durumunda koruma oranının %90'a kadar çıkabileceği tespit edildi. Söz konusu bu tespit başarı olarak algılansa da Pfizer ve Moderna tarafından geliştirilen diğer aşılardan %25 daha az etkili olduğu belirtilmiştir. İngiltere'nin kendi ürettiği aşı haricinde Pfizer / BioNTech korona virüs aşısının ilk sevkiyatı 3 Aralık'ta İngiltere'ye ulaştı.
- ✓ Covid-19 kış planı yayımlandı. 2 Aralık'ta ulusal kısıtlamalar kaldırıldıktan sonra bölgesel katmanlara geri dönme planlarının ana hatlarını, Noel için planlama ve diğer test geliştirmeleri hakkında çeşitli güncellemeler yapıldı.
- ✓ 2 Aralık 2020 tarihinde İngiltere'nin aldığı 2. tecrit kısıtlamalarının sona erdiği ve yerel kısıtlamalar sistemine geri dönüldüğü duyuruldu.
- ✓ 2 Aralık'tan itibaren yerel kısıtlamalardan oluşan kademeli normalleşme için yeni bir takvim yayımlandı ve Şubat ayı itibarıyla ülkede normalleşme süreci başlatıldı. İngiltere alınan tüm bu tedbirlere rağmen salgını bu satırların yazıldığı dönemde henüz kontrol altına alabilmiş değildir.

2.1.3. Çin’de Alınan Tedbirler

Dünya tarihinin en şiddetli salgınlarından birine neden Covid-19 pandemisinin çıkış noktası Çin’in Hubei eyaletinin Wuhan kenti olmuştur. Süreç 11 milyon nüfuslu wuhan eyaletinde bulunan Huanan Deniz Ürünleri Pazarını ziyaret eden bir kişinin çeşitli semptomlar göstermesi sonucu hastane başvurması ile başladı. Yapılan çeşitli tekitler sonucu daha önce benzer semptomların görüldüğü Sars-Cov virüsüne benzemeyen yeni bir virüs türü ile karşılaşıldığı bildirildi. Bu kapsamda Covid-19 teşhisi konulan ilk tarih 1 Aralık 2019 olarak kayıtlara geçti. 29 Aralık 2019 tarihinde Huanan Hayvan Pazarını ziyaret üç kişide de aynı semptomların görüldüğü tespit edildi. Yaşanan bu gelişme sonrası 2019 Aralık sonu itibarıyla Çin, DSÖ’ye sıra dışı zatürre semptomlarının görüldüğünü bildirdi. Ve 11 Ocak 2020 tarihinde Çin, Covid-19 nedeniyle ilk ölümün gerçekleştiğini bildirdi. Bu sürecin ardından çeşitli ülkelerde de aynı virüs vakalarının tespit edilmeye başlanmasıyla DSÖ 11 Mart 2020 tarihinde Covid-19 salgınını pandemi ilan etmiştir.

Salgının ilk çıkış noktası olması ve daha önceki yıllarda benzer pek çok salgınla mücadele etmiş olan Çin çok sert tedbirler almış ve sıkı karantina uygulamalarını devreye sokmuştur. Geri kalan ülkelerin henüz kontrol altına alamadığı salgın Çin’de diğer ülkelere nazaran daha kısa sürede kontrol altına alınmış vaka ve ölüm sayıları minimum düzeye indirilmiştir. 17 Nisan 2021 tarihi itibarıyla Çin’de gerçekleşen toplam vaka sayısı 103.037 iken bu zamana kadar salgın nedeniyle hayatını kaybedenlerin sayısı ise 4.856’dır (DSÖ,2020).

Aşağıda ilk vaka tespitinin ardından Çin devleti tarafından alınan tedbirlere yer verilmiştir (Küresel Fuar Acentesi (KFA),2020:25-29);

- ✓ İlk olarak salgının çıkış noktası olarak kabul edilen deniz ürünleri pazarı 1 Ocak 2020 tarihinde kapatıldı ve polisler işyeri sahiplerine, pazarın terk edilmesini ve insanların ne satın aldıklarını, kimlerle temasta olduğunu bildirmeleri istenmiştir.
- ✓ Aralarında Wuhan şehrinin sınırları içerisinde olan Hubei eyaletinin de olduğu pek çok özerk bölge salgınla mücadele etkin rol oynadı ve oldukça sert önlemleri uygulamaya koydu. Çin hükümeti 23 Ocak 2020 tarihinde saat 10:00 itibarıyla Wuhan merkezine ulaşımın askıya alındığını bildirmiş ve karayolu, havayolu denizyolu ulaşım araçlarının seferlerinin iptal edildiğini duyurmuştur. Alınan

tedbirler kapsamında vatandaşlarının Wuhan şehir merkezine giriş çıkışları yasaklandı.

- ✓ 25 Ocak'ta salgının seyrini tespit etmek için Çin Komünist Partisi tarafından Merkezi Öncü Grup adı altında çalışma ekibi kuruldu.
- ✓ 27 Ocak'ta salgınla ilgili çalışmalarını yerinde tespit etmek amacıyla Başbakan Li Keqiang, bizzat salgının ortaya çıktığı Wuhan kentine geldi. Başbakan Yardımcısı Sun Chunlan ise salgınla mücadele için kurulan Merkezi İdare Grubunun çalışmalarını salgının merkezi Wuhan'dan yönetmeye başladı.
- ✓ 29 Ocak 2020 tarihine gelindiğinde Çin sınırları içerisinde bulunan tüm belediye ve 31 özerk bölge yönetimi, acil durum konumuna geçerek halk sağlığı uygulama protokollerini uygulamaya başladı.
- ✓ Çin Ulusal Sağlık Komisyonu ve Çin Tıbbi Devlet İdaresi ile Çin Kızılhaçı, 11 Şubat 2020 tarihinden itibaren 178 sağlık ekibi ve 21.618 tıbbi ekibi salgının en şiddetli olduğu Hubei'yi bölgesine göndermişlerdir.
- ✓ 22 Ocak tarihinde Wuhan'da oynanması planlanan Bayanlar Olimpiyat Eleme Turnuvası kapsamında Çin, Tayland, Avustralya ve Tayvan'ın katılımcı olduğu grup maçlarının AFC tarafından, Wuhan'da değil Nanajindg de yapılacağı açıklandı. Ancak salgının bu şehire de sıçraması üzerine maç Sydney'de düzenlendi.
- ✓ 27 Ocak 2020 tarihinde, Çin Millî Eğitim Bakanlığı yüksek öğretim kurumlarının tamamına ve yerel kolejlere bahar dönemi eğitim sürecinin ertelenmesi isteğinde bulundu. Yine Çin Sosyal Güvenlik Bakanlığı mesleki eğitim kurumlarının tamamının yarıyıl boyunca eğitimlerin durdurulması kararını aldı.
- ✓ 28 Ocak 2020'de, Çin Ulusal Kamu Hizmeti Bürosu, 2020 de kamu işe alma sınavlarının, kamu halk seçimi mülakatlarının ileri bir tarihe ertelendiğini duyurdu. Ayrıca Ulusal Eğitim Sınavları Kurumu ülkede yapılacak olan TOFEL, IELTS ve GRE gibi uluslararası geçerliliği olan sınavların iptal edildiğini ve Çin'li öğrencelerin yurtdışı seyahatlerinin ertelenmesinin istendiğini açıkladı.
- ✓ Yetkili birimlere, büyük ölçekli toplantılara, toplu organizasyonlara ve grup turlarına ara verilmesi bildirildi.

- ✓ Çin'in başkenti Pekin'de yeni yıl kutlamaları; ülke genelinde tapınak fuarları, yasak şehir gezintileri, cazibe merkezlerinin ziyareti, tarihi-turistik amaçlı kültür turları gibi toplu eğlence, gezinti ve birliktelikler yasaklandı.
- ✓ Çin özerk yönetimi olan Hong Kong ülkede acil durum ilan edildiğini belirterek, tüm okulların kapatıldığını, bulaşıcı hastalık düzeyinin kırmızı seviye olduğunu, yılbaşı kutlamalarının iptal edildiği ilan etti.
- ✓ 2020 yılında ulusal futbol ligi, boks turnuvaları, kış sporları, atletizm yarışmaları gibi ulusal ya da uluslararası tüm spor aktiviteleri ya ileri bir tarihe ya da bir sonraki yıla ertelendi.
- ✓ Miss Universe China isimli 8 Mart 2020 tarihinde yapılması planlanan güzellik yarışması ileri bir tarihe ertelendi.
- ✓ Salgınla mücadele etkin bir şekilde kullanılan sağlık çalışanları için izolasyon önlemleri artırılmış her gün Covid-19 testine tabi tutulması ve sağlık sigortası katkı ödemelerinin yarıya indirilmesi gibi ek tedbirler alınmıştır.
- ✓ Salgın sürecinde uygulanan karantina tedbirleri sonucu, ülke ekonomisini ayakta tutmak adına, MB faiz oranının on baz puan indirilmesi, kredi temin kolaylıklarının getirilmesi, vergi ödeme ve yükümlülüklerinin ertelenmesi, çeşitli kişi ve kuruluşlara doğrudan nakdi ödeme yardımlarının yapılması gibi ekonomik önlemler de alınmıştır.

Çin salgınıyla mücadele proaktif bir tutum sergilemiş ve salgını kısa sürede kontrol altına almayı başarmıştır. DSÖ verilerine bakıldığında, Çin ilk vaka tespitinin yapıldığı 31 Aralık 2019 tarihinden sonra 13 Şubat 2020 tarihinde en fazla vakaya ulaşmış (15.141) ve bu tarihten sonra hızla vaka sayıları düşerek günlük 20 vakaya kadar gerilemiştir.

2.1.4. Türkiye'de Alınan Tedbirler

Çin'in Wuhan şehrinde başlayıp tüm Dünya ülkelerine yayılan Covid-19 salgını DSÖ tarafından 11 Mart 2020 tarihinde pandemi olarak ilan edilmiştir. Bunun üzerine tüm dünyada adeta olağanüstü hal edilmiş ve birçok ülkede ardı ardına çok sayıda koruma tedbiri alınmaya başlanmıştır. Alınan bu tedbirler dünya ekonomisini ve ülke ekonomilerini de birçok yönden etkilemeye başlamıştır. Covid-19 salgını karşısında tedbir alan ülkelerden birisi de Türkiye olmuştur. Türkiye'de ilk vaka 12 Mart 2020 tarihinde Sağlık Bakanlığı tarafından

açıklanarak kayıtlara geçmiştir. Bu satırların yazıldığı zaman diliminde Türkiye’de salgın tüm gücü devam etmektedir. Salgına ilişkin 17.04.2020 tarihi itibarıyla güncel vakalar 35.031 ölüm ve 4.086.957 toplam vaka şeklindedir (DSÖ,2020).

Salgına yönelik Türkiye’de alınan tedbirlere yer verilirken diğer ülkelerden farklı olarak alınan tedbirler için “doğrudan talep düşüklüğüne neden olan tedbirler” ile “vergi harcaması niteliğindeki tedbirler” şeklinde ikili bir ayrıma gidilecektir. Çünkü çalışmanın temel amacı; Türkiye örneği başlığı altında alınan tedbirlerin vergi gelirlerine etkisini incelemektir. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde yer verildiği üzere; alınan tedbirlerin Türkiye’de vergi gelirlerine etkisi araştırılırken bu ikili ayırım üzerinden açıklamalar yapılmış ve vergi gelirlerine olan etki bu ikili ayırım temelinde analiz edilmiştir.

Salgın karşısında alınan tedbirlerin bir kısmı, vergiyi doğuran olayın meydana gelmesi için gerekli eylem olan talebin oluşmasına doğrudan tesir eden niteliktedir. Tedbirler, sosyal etkileşimin mümkün olduğunca en aza indirilerek virüsün insandan insana geçişini engellemeyi ve böylece virüsün yayılma hızının azalmasını amaçlamaktadır. Ancak insanların sosyal izolasyona girmesi günlük rutin işlerin aksaması ve dolayısıyla harcama alışkanlıklarının bozulmasına ve nihayetinde talebin azalmasına neden olacaktır.

Bu kapsamda Türkiye’ de Covid-19 vakasının ilk olarak görüldüğü 12.03.2020 tarihi sonrasında Cumhurbaşkanlığı Kararı ve İçişleri Bakanlığı Genelgesi ile uygulamaya konulan ve doğrudan talep düşüklüğüne neden olan tedbirler aşağıda kronolojik olarak sıralanmıştır (T.C. İçişleri Bakanlığı, 2020):

✓ İçişleri Bakanlığının 19.03.2020 tarihli Genelgesi ile tiyatro, sinema, gösteri merkezi, konser salonu, nişan/düğün salonu, lokanta/kafe, gazino, taverna, her türlü oyun salonları, her türlü kapalı çocuk oyun alanları (AVM ve lokanta içindekiler dâhil), çay bahçesi, yüzme havuzu, kaplıca gibi toplamda 149.382 iş yerinin faaliyetine geçici süre ile ara verildi.

✓ 21.03.2020 tarihli genelge ile berber, kuaför, güzellik merkezlerinin faaliyetleri geçici süre ile durduruldu.

✓ 22.03.2020 tarihli genelge ile 65 yaş üstü ile kronik rahatsızlığı bulunan vatandaşlar için sokağa çıkma kısıtlaması getirildi. Tüm lokanta, pastane ve restoran gibi yerlerde müşterinin oturmasına izin verilmeyeceği, sadece paket servis uygulaması yapılabileceği belirtildi.

✓ 24.03.2020 tarihli genelge ile marketlerde müşteri sayısında kısıtlamaya gidilmiş, çalışma saatleri 09.00-21.00 olarak belirlenmiş, şehir içi ve şehirlerarası toplu taşıma araçlarında yolcu taşıma kapasitesi yarıya düşürüldü.

✓ 27.03.2020 tarihli genelge ile hafta sonları sahil, park, bahçe, mesire alanları, orman vb. yerlerde piknik, spor, yürüyüş yapmak ve balık tutmak gibi faaliyetler yasaklandı.

✓ 28.03.2020 tarihli genelge ile hava ve kara yolu ile şehirlerarası yolculuklara sınırlama getirilerek seyahat izin belgesi uygulaması başlatıldı.

✓ 03.04.2020 tarihi itibari ile 30 büyükşehir ile Zonguldak il sınırlarında kara, hava, deniz yolu ile toplu ulaşım ya da özel araçlarla tüm giriş çıkışlar yasaklandı. Yine Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı tarafından yapılan bilgilendirmeye göre toplam 68 ülke ile gidiş geliş yönlü uçuşların durdurulacağı bildirildi.

✓ 10.04.2020 tarihli genelge ve 30.04.2020 tarihli genelgeler ile 30 büyükşehirde ve Zonguldak ilinde 2 ve 4 günlük süreler ile sokağa çıkma kısıtlamasına gidildi.

Yaşanan ilk dalganın ardından alınan bu önlemler Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın başkanlığında toplanan kabinenin aldığı kararlar sonrası 1 Haziran 2020 tarihine kadar devam etmiş ve bu tarih itibarıyla normalleşme süreci başlatılmıştır. Ancak vaka sayılarının tekrar hızla yükselmesi sonucu ikinci dalga olarak adlandırılan yeni bir süreç başlamıştır. Bu süreçle birlikte gevşetilen tedbirler tekrar geri getirilmeye başlanmış ve 18.11.2020 tarihli İçişleri Bakanlığı genelgesi ile yine birçok işletmenin faaliyetlerinin sınırlandırmasına dönük yeni bir tedbirler dönemi başlatılmıştır.¹

Türkiye'de alınan tedbirlerin diğer bir kısmı da doğrudan devletin vergi tahsilinden vazgeçmesi ya da vergi tahsilatını ertelemesine dönük tedbirler kapsamındadır. Covid-19 salgını ile mücadele sürecinde Türkiye'de uygulanan vergi harcaması niteliğindeki tedbirler şunlardır:

✓ İlk olarak, 125 ve 126 sıra numaralı VUK Sirküleri ve 518 sıra numaralı VUK Genel Tebliği ile bir takım vergi türlerinin beyan ve ödeme süreleri ertelenmiştir. Bu kapsamda 31.03.2020 tarihine kadar verilmesi gereken 2019 Yılı Gelir Vergisi Beyannamesi süresi 30 Nisan Perşembe gününe, KDV beyannamesi süresi de 28 Nisan 2020 tarihine kadar uzatılmıştır. Yine 30 Nisan 2020 günü sonuna kadar verilmesi gereken 2019 hesap dönemine

---

¹ <https://www.icisleri.gov.tr/koronavirus-salgini-yeni-tedbirler>, Erişim Tarihi: 03.03.2021

ait Kurumlar Vergisi beyannamesinin verilme süresi de 127 numaralı VUK Sirküleri ile 01.06.2020 tarihine ertelenmiştir.²

✓ 65 yaş ve üzeri mükelleflerin vergi beyan ve yükümlülükleri sokağa çıkma yasağının kaldırılacağı günü takip eden 15 gün sonrasına kadar, 30/04/2020 tarihine kadar verilmesi gereken Form Ba-Bs bildirimleri, e-Defterlerin oluşturulma ve imzalanması, e-Defter beratlarının yüklenme süreleri de 27/07/2020 tarihine kadar ertelenmiştir.³

✓ Yine 518 sıra numaralı tebliğ ile daha önce İçişleri Bakanlığı tarafından faaliyeti durdurulan sektörlerin vergisel ödevleri 30.06.2020 tarihine kadar ertelenmiştir.

✓ 2020 yılında Türk Vergi Sitemine yeni girmiş olan Konaklama Vergisinin uygulanması 01.03.2020 tarihinden itibaren 01.01.2021 tarihine kadar ertelenmiştir⁴. Cumhurbaşkanı gerek duyması durumunda bir yıl daha bu ertelemeyi uzatabilecektir.

✓ Yine 2020 yılında yeni bir uygulama olarak vergi mevzuatında yerini alan değerli Konut Vergisi uygulanması 01.01.2021 yılına kadar ertelenmiştir⁵. Cumhurbaşkanı gerek duyması durumunda bir yıl daha bu ertelemeyi uzatabilecektir.

✓ 2278 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile havayolu yolcu taşıma işlemlerinde 01.03.2020 tarihi ile 30.06.2020 tarihleri arasında KDV oranı %18'den %1'e düşürülmüştür⁶.

✓ Daha önce uygulamaya konulacağı açıklanan Muhtasar Beyanname ile Aylık Prim ve Hizmet belgesinin birleştirilmesi uygulaması 01.07.2020 tarihine kadar ertelenmiştir.

✓ Vergi dairelerine gereken sürelerde teslim edilmesi lazım olan YMM tasdik raporları iki ay süre ile uzatılmıştır⁷.

Bu tedbirler haricinde; Covid-19 salgını ile birlikte 213 sayılı VUK Kanununun 13 ve 15. maddelerinde ifade edilen mücbir sebep hali de oluşacağından; birçok süre işlemeyecek, vergi cezaları kesilemeyecek ve bireysel olarak bu süreçte geçerli mazeretleri olan şahısların vergi ödev ve sorumluluklarını yerine getirmesi istenemeyecektir. Ayrıca yine mücbir sebep hali nedeniyle 68 sıra numaralı KDV sirküleri gereğince ihraç kayıtlı teslimlere ilişkin ihracat süreleri de uzayacaktır⁸. Vergi mevzuatında yer alan bu uygulamanın devreye girmesi, vergi harcaması kapsamında yukarıda belirtilen tedbirlere ek olarak, devletin gelir kaybı nedenlerinden biri olacaktır.

2 [www.gib.gov.tr / 125,126 ve 127 Sıra Numaralı VUK Sirküleri](http://www.gib.gov.tr/125,126%20ve%20127%20Sıra%20Numaralı%20VUK%20Sirküleri), Erişim Tarihi: 04.03.2021

3 [www.gib.gov.tr / 518 Sıra numaralı VUK Genel Tebliği](http://www.gib.gov.tr/518%20Sıra%20numaralı%20VUK%20Genel%20Tebliğ), Erişim Tarihi: 04.03.2021

4 <https://www.resmigazete.gov.tr/fihrist? tarih=2020-03-26& mukerrer=1>, Erişim Tarihi: 04.03.2021

5 <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/01/20210115-2.htm>, Erişim Tarihi: 04.03.2021

6 [www.resmigazete.gov.tr/ 2278 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı](http://www.resmigazete.gov.tr/2278%20Sayılı%20Cumhurbaşkanlığı%20Kararı), Erişim Tarihi: 04.03.2021

7 [www.gib.gov.tr / 1 seri numaralı YMM ve SMM Kanunu Sirküleri](http://www.gib.gov.tr/1%20seri%20numaralı%20YMM%20ve%20SMM%20Kanunu%20Sirküleri), Erişim Tarihi: 04.03.2021

8 <https://www.gib.gov.tr/node/143189>, Erişim Tarihi: 04.03.2021

2.2. ALINAN TEDBİRLERİN MAKROEKONOMİK ETKİLERİ

Dünyada daha önce bazı küresel salgınlar meydana gelmiş ancak ekonomik etkileri bir o kadar küresel olmamıştır. Bunda asıl belirleyici olan geçmiş yıllarda yaşanan salgın dönemleri için küreselleşme olgusu ya hiç yoktu ya da günümüz dünyasında olduğu kadar gelişmemiştir. Covid-19 pandemisiyle mücadele kapsamında alınan tedbirler gerek ülke içerisinde gerekse de uluslararası ilişkileri sekteye uğrattığı aşikardır. Bunun en önemli nedeni insanlar arasındaki ilişkilerin önüne geçerek salgının bulaşıcılığını engellemektedir. Ancak hem insanların hem de ülkelerin birbiri ile olan etkileşimine ara verilmesi ekonomik ilişkilerinde yavaşlaması anlamını taşımaktadır. Çalışmanın bu bölümünde uluslararası tedbirlerin bir sonucu olan ekonomik maliyetlerin neler olduğu üzerinde durulacaktır.

Covid-19 pandemisi ortaya çıkışı itibariyle beklenmedik bir zaman diliminde meydana gelmiş olması ekonomik kriz niteliği taşıırken, önce dar bir bölgede başlayıp küresel bir alana yayılması itibariyle de ekonomik temelli olmayan bir yapıya sahiptir. Küresel anlamda ekonomik kriz özelliğine bürünen mevcut durumda, ekonomilerin küçülmesi, işsizliğin artması yükselmesi, piyasaların likidite sorunu yaşaması, makro göstergelerin bozulması sorunlar sebebiyle dünya ciddi bir sorunla karşı karşıyadır. Yakın tarihte yaşanan diğer ekonomik krizler ile kıyaslandığında mevcut durumun farkı, ekonomik nedenlerden kaynaklı değil de bulaşıcı bir hastalık nedeniyle ortaya çıkmasıdır (Arslan ve Bayar, 2020:91).

Salgının etkili olmaya başlamasıyla çeşitli uluslararası örgütlerde salgının olası etkilerine dönük tahminlerde bulunmaya başlamışlardır. Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD), dünya ara malı imalatının % 20'sinin Çin'de gerçekleştiğini belirterek, Çin'deki kısıtlamalar sebebiyle tedarik zincirinde oluşabilecek aksamalara dikkat çekmiş ve AB, ABD, Japonya, Kore ve Tayvan'ın arz kesintilerinden en çok etkilenecek ülkeler grubu olacağını belirtmiştir (UNCTAD,2020). Bu arada, pandeminin ABD'de yayılmaya başlamasından kısa bir süre önce yayınlanan OECD'nin erken tahmini, bir pandemi senaryosunda küresel GSYH açısından % 1.5'lik bir kayıp olduğunu göstermekteydi (OECD,2020). Ancak ilerleyen dönemde yaşananlar göz önüne alındığında bu senaryoların çok iyimser bir tablo çizmiş oldukları anlaşılmaktadır.

Nispeten olumlu sayılacak bu öngörülerin ardından, 2020 Mart ayına gelindiğinde dünyada yaşananların hiçte beklendiği gibi olmadığı görüldü. Bu aydan itibaren uygulamaya konulan karantina uygulamaları, önceki beklentilerin aksine daha sık ve daha katı olduğu için

küresel ekonomik faaliyeti beklenmedik şekilde durma noktasına getireceği anlaşıldı. Dünya piyasaları yavaşladıkça, artan finansal türbülans ekonomik şoku güçlendirdi. Yüksek küreselleşme, şirketlerin üretim, finans ve teknolojik olarak birbirlerine aşırı bağıllığı, bu kısa vadeli piyasa mekanizmalarını geçmiş salgınlara göre daha fazla etkilenir hala getiren faktör oldu. Bu durum Covid-19 salgınını benzersiz kılmakta ve ekonomik tahminlerde keskin ve hızlı revizyonlarına yol açmaktadır. Bu sebeple küresel ekonomik faaliyetler düzeldiğinde kayıpların ne kadar hızlı telafi edileceği belirsizliğini korumaktadır (Ren, 2020:432).

Salgın yavaş yavaş etkisini artırmaya başladıkça olayın vahametini ortaya koyan yeni görüşler yayınlanmaya başlandı. Birçok rapor, dünya piyasalarında yaşanan beklenmedik yavaşlamanın bir sonucu olarak, kısa vadede GSYH'nin yarıya kadar düşme olasılığını konuşmaya başladı. (Saez ve Zucman 2020). 2020 yılı Mart ayının sonunda, OECD yayınladığı öngörü raporunda, büyük ölçekli kapanmaların yürürlükte kaldıkları her ay için yaklaşık % 20-25'lik bir küresel GSYİH kaybına yol açacağını tahmin ederek, üç aylık bir kapanmanın % 5-7'lik bir düşüşe neden olacağını açıklamıştır. Yine Dünya Ticaret Örgütü 2020 yılı Nisan ayındaki açıklamasında; salgın sebebiyle küresel ölçekte yaşanan aksamalar sonucu küresel ticaretin %32 oranına kadar düşebileceğini belirtmiştir (DTÖ, 2020). Yaşanan ekonomik daralma sonucu ortaya çıkacak işsizlik oranları tahminine dönük Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) yaptığı araştırmada, dünyadaki işsiz sayısının iyi senaryoya göre 5,3 milyon, kötü senaryoya göre ise 24,7 milyona ulaşacağı yönünde açıklama yapmıştır (ILO,2020).

Salgın hakkında temel senaryoya göre, yıllık GSYH kaybı ABD için Covid-19 öncesi tahminlerin % 5 ile 9'u arasında ve küresel ekonomi için % 4 ile % 4,5 arasında değişmekteydi. Daha kötü senaryolarda, bu maliyetler ABD için % 11 ve küresel ekonomi için % 8'e ulaşabilir şeklindeydi. Öngörülen bu maliyetler, önceki salgın hastalıkların tahmin edilen maliyetlerinden çok daha yüksektir. Hatta OECD ülkelerinin GSYH'nin ortalama olarak yıllık % 3'ünü kaybettiği 2008-09'daki küresel mali krizindeki maliyetleri dahi aşmaktaydı. Bazı yazarlar ise geçmiş resesyonlardan edinilen deneyimler ışığında, ekonomik doku üzerindeki bu izlerin derin ve kalıcı olabileceğini ifade etmeye başlamışlardır (Eichengreen, 2020).

Yapılan bu genel değerlendirme sonrası çalışmamıza done teşkil etmesi adına seçilen; ABD ekonomisi, İngiltere, Almanya, Fransa, İtalya gibi Avrupa ekonomileri ve Çin, Japonya ve Güney Kore gibi Asya ekonomileri temel ekonomik büyüklükler ışığı altında incelemeye tabi tutulmuş ve resmi veriler aracılığı salgının ekonomik etkisi incelenmiştir.

2.2.1. ABD Ekonomisine İlişkin Ekonomik Etkiler

Pandemiden hem ekonomik hem de insani olarak en fazla etkilenen ülkesi hiç kuşkusuz ABD oldu. Salgının etkili olduğu yıl içerisinde aynı zamanda 2020 genel seçimlerinin de olması ülke adına hem ulusal hem de uluslararası alanda sıkıntılı bir süreci beraberinde getirmiştir. Pandeminin etkisiyle 2020'de birçok ülkede olduğu gibi ABD ekonomisinde de ciddi bir durgunluk beklenmekteydi. Bu minvalde, Federal Rezerv Bankası'nın (FED) 10 Haziran'daki tahmini, 2020'de GSYH'de % 6,5'lik bir düşüşe işaret ediyordu. Bu da 2019'a göre % -2,5 daralma yaşanabileceği anlamına gelmekteydi (FED,2020). Covid-19'un etkileri ve kontrol altına almak için getirilen önlemler, 2020 yılının ilk çeyreğine yönelik %5, ikinci çeyreği için ise % 32,9 dolayında bir daralmanın gerçekleşeceği, istihdamın düşeceği ve üretim düzeylerinde azalış gibi olumsuz bir senaryoyu işaret ediyordu. Salgın sürecinde, şirketlerin iflas etmesine, özel yatırımlarda düşüşe, üretim zincirindeki aksamalara, üretken yeteneklerin ve insan sermayesinin erozyona uğramasına neden olacağı şeklinde birçok olumsuz senaryo ekonomi çevrelerince dillendirilmekteydi. Tüm bu olumsuz tahminlerin altında, ekonomik gerilemenin süresi ve yoğunluğundaki belirsizlik ile ekonomide kalıcı hasar olup olmayacağı, kısıtlamaların gevşetildiğinde ülke ekonomisinin ne tür bir iyileşmeye evrileceğinin bilinmemesi gibi belirsizlikler etkiliydi (Jorda vd, 2020). Nitekim 2020 yılının ilk yarısı tamamlandığında yapılan karamsar açıklamaları haklı çıkaracak sonuçlar ile karşılaşıldı. ABD GSYH'si yılın ilk ilk çeyreğinde % 5, ikinci çeyreğinde ise %31,7 oranında düşüş yaşadı.⁹ Salgın nedeniyle ülke ekonomisinde yaşanan bu daralma, Haziran 2009'dan Şubat 2020'ye kadar arka arkaya 128 aylık büyüme periyodunun da kesintiye uğratması anlamına gelmektedir.

ABD ekonomisi için salgınla mücadele süreci ilerledikçe istihdamdaki düşüş eşi görülmemiş büyüklüğe ulaşmış ve son yıllardaki herhangi bir durgunluktan daha büyük kayıplar yaşanacağı izlenimini vermiştir. ABD İstihdam Bürosunun yaptığı açıklamalara göre; ABD'de işsizlik Mart ayında önceki aya göre %0.9 artışla %4.4 oranına ulaşmıştır. Bu artış ABD ekonomisi için 1975'ten günümüze kadarki en büyük aylık artıştır. Amerika Birleşik Devletleri tarihindeki en uzun istihdam yaratma süreci, art arda 113 ay iken; salgın sonucu 870.000 kişinin işini kaybettiği Mart 2020'de bu süreç durma noktasına gelmiştir. Nisan ayında, Amerika Birleşik Devletleri ekonomisinde 21 milyona yakın iş kaybı yaşandı, bu açık farkla rekor seviyedeki en büyük düşüş ve 2008–2009 küresel mali krizi sırasındaki

⁹ <https://tr.investing.com/economic-calendar/gdp-375>, Erişim Tarihi; 09.04.2021

kümülatif kaybın iki katından fazlasını ifade etmektedir. 21 Mart 2020'den 18 Temmuz 2020'ye kadar geçen 18 haftada, toplam 52,7 milyon kişi işsizlik sigortası yardımı başvurusunda bulunarak önceki yıllara kıyasla yeni bir rekor kırdı. FED'in yaptığı bir araştırmaya göre bu süreç geliri 40 dolardan az olan kişilerin yaklaşık %40'ı işini kaybetmiştir (KFA,2020:26) Sonuç itibarıyla 2020 yılının ilk yarısı için ABD'de işsizlik oranı; Nisan ayında %14,7 ile zirveye ulaşırken, Mayıs ayında %13.3, Haziran ayında % 11.1 olarak kaydedildi¹⁰.

Pandemi, hem arz hem de talep cephelerini olumsuz etkileyerek çift yönlü şoklarının oluşumuna neden olmuştur. Karantina önlemleri, ekonominin mal ve hizmet üretme kapasitesini etkilerken, tüketicilerin işten çıkarmalar ve enfeksiyon korkusu ortasında mal ve hizmet satın alma becerisinin veya istekliliğinin azalması talebi zayıflattı. Fabrikalardan, madenlerden ve kamu hizmetlerinden elde edilen geniş bir çıktı olan endüstriyel üretim, Nisan ayında mevsimsellikten arındırılmış olarak % 12,7 düştü (Brinca vd. 2020). FED Yönetim Kurulu 2020 verilerine göre sektörel bazdaki gelişmelere bakıldığında; iki aylık daralmanın ardından, sanayi üretimi Mayıs'ta %1.4 ve Haziran'da % 5.4 arttı. Endüstriyel üretimin en büyük bileşeni olan imalat üretimi, birçok fabrikanın yeniden faaliyete geçmesiyle Mayıs ayında % 3,8 arttı. Haziran ayında %7,2 arttı, ancak yıl genelinde pandemi öncesi seviyesinin % 11,1 altında kaldı(FED,2020).

Dünyanın önemli otomobil üreticilerinden Ford 2020 yıl ilk çeyreğinde 2 milyar dolar zarar açıkladı. Bu durum otomobil sektöründe yaşanan daralmayı ortaya koyan en net göstergelerden biridir. Motorlu araçların yedek parça satışları 2020 Mart ayında %25 düşerek 79.3 milyar dolara düştü. Yine yılın ilk yarısında giyim sektöründe satışlar yaklaşık %50 düşerek 11.1 milyar olarak gerçekleşti. Yaşanan süreçten market sektörü pozitif yönde etki göstermiş ve yılın ilk yarısında satışlar 74.2 milyar dolara çıkarak % 27 artış göstermiştir (KFA,2020:24-26)

ABD Çalışma Bakanlığın açıklanan enflasyon oranlarına bakıldığında; iç talebin gerilemesi sonucu 2020 Mart ayında %0,4 azalarak yılın ilk üç ayında enflasyon düşmüş, 2020 Haziran ayından itibaren yükselmeye başlarken enflasyon oranı Ekim ayında sabit kalırken, Kasım ayında %0.2 ve Aralık ayında. %0.2 artmıştır. Aylık gerçekleştirmelerin ardından ABD ekonomisi 2020 yılını %1.4 enflasyon oranıyla tamamlamıştır (DOL,2020). Enflasyon

---

¹⁰ <https://tr.investing.com/economic-calendar/unemployment-rate-300>, Erişim Tarihi; 09.04.2021

oranında artış azalış seyri incelendiğinde, karantina uygulamalarının sıklaştırıldığı dönemlerde azalırken, normalleşme sürecinde artış izlenmektedir.

Salgının yarattığı belirsizlik ortamında, ABD Hazine bonoları da dahil olmak üzere güvenli liman özelliği taşıyan varlıklarına olan talep, keskin bir şekilde arttı. Bu süreçte, ABD Hazine menkul kıymet getirileri 2020'nin ilk çeyreğinde düştü. Kısa vadeli Hazine getirilerindeki düşüş, uzun Hazine vadelerindeki düşüşlerden daha keskin oldu. İlk çeyrekte 3 yıllık, 10 yıllık ve 30 yıllık Hazine getirileri sırasıyla %82, %64 ve %44 oranında düştü. Haziran sonunda, 3 yıllık, 10 yıllık ve 30 yıllık Hazine getirileri, salgının başlamasından önceki Şubat ortasına göre sırasıyla % 87, % 59 ve %33 daha düşüktü. Hazine getirilerindeki düşüş, ekonomik şüphelerin ve agresif parasal teşviklerin uzun vadeli faiz oranlarını düşürmeye devam ettiğinin bir işaretidir (State, 2020).

Dünyanın en büyük ekonomisi olan ABD ekonomisi için yukarıda yapılan genel açıklamalardan sonra salgının bütün yıl etkili olduğu 2020 yılı için aşağıda temel ekonomik göstergelerin yer aldığı tablo 2019 yılı verileri ile karşılaştırmalı olarak verilmiştir. Bu özet tablo ile salgının ABD ekonomisi için etkisi daha net gözlemlenebilecektir.

Tablo 2; ABD 2019-2020 Yılları Ekonomik Göstergeleri

Yıl	Büyüme	İşsizlik	Dış Ticaret Dengesi	Enflasyon	Faiz Oranları
2020	%-3,5	% 6,7	- 66.6 Milyar Dolar	% 1.4	%0,25
2019	%2.2	%3,5	47.7 Milyar Dolar	%2.1	%1.5

Kaynak; www.tradingeconomics.com/gostergeler

Yukarıda yer alan Tablo 2'ye bakıldığında; 2019 yılı kıyaslandığında salgın sürecinde temel ekonomik göstergelerde bozulma gözlemlenmektedir. ABD ekonomisinde işsizlik oranı neredeyse iki katına çıkmış, uluslararası ticaretin durma noktasına gelmesi ile dış ticaret dengesi negatif yönde ayrılarak açık vermiş, büyüme oranı özellikle ikinci çeyrekteki devasa daralmaya rağmen %3,5 küçülme şeklinde gerçekleşmiştir. 2019 yılı ile kıyaslandığında enflasyon oranının her ne pozitif ayrıştığı izlense de karantina sürecindeki kısıtlamalar talep düşüşüne neden olduğundan bunun kontrollü bir düşüş olmadığı söylenebilir. Yine 2019 yılına nazaran faiz oranlarındaki azalış daralan piyasayı ayakta tutmak adına yıl içerisinde hızla indirildiğinden bunun salgının zorunlu bıraktığı bir iyileşme şeklinde yorumlayabiliriz.

2.2.2. Avrupa Ekonomisine İlişkin Etkiler

2020'nin başlarında Covid-19 salgınının ardından Avrupa Birliği ekonomisinin 2020'de %7,4 küçülmesi ve 2021'de bir önceki yıla göre ekonomik iyileşme yaşanacağı beklenmekteydi. Ancak tüm dünyada etkili olan pandemi bütün beklentileri alt üst etti diyebiliriz. Yaşanan bu süreçte GSYH kayıpları, istihdam oranlarındaki düşüşle yakından ilişkilidir ve turizm bu açıdan en fazla kan kaybı yaşayan sektör olarak ön plana çıkmıştır.

Avrupa Ortak Araştırma Merkezi (JRC) tarafından yürütülen bölgesel bir analiz, pandemi sebebiyle yaşanan krizin ekonomik sonuçlarının mutlak olarak pandeminin neden olduğu epidemiyolojik hasarı yansıtmadığını, ekonomik etkilerin büyük ölçüde bölgelerin ekonomik özelliklerine bağlı olduğunu ortaya koymuştur.¹¹ Avrupa bölgesi için bu etkileri azaltmaya dönük olarak, ihtiyaç sahibi bölgeleri desteklemek için yapısal fonların kullanımında esneklik sağlayan Coronavirus Response Initiative Plus¹² fonları yoğun şekilde tercih edilmiştir. JRC araştırma ekibi tarafından gerçekleştirilen simülasyonlar Covid-19 salgını sonucunda, etkileri hafifletmek için herhangi bir politika önlemi alınmazsa, 2021 yılında Avrupalı hanelerin harcanabilir gelirinin ortalama %5,9 düşeceğini öngörmektedir. Karantinanın etkisi, düşük gelire sahip olanlar üzerinde orantılı olarak daha büyük bir bedel ödeyecek ve yoksulluk oranlarının artmasına yol açacaktır.

Yapılan çalışmalarda, Avrupa Kurtarma Paketi aracılığıyla AB düzeyinde büyük ölçekli yardım politikaları, özellikle krizden doğrudan etkilenen ve sıkı kısıtlamalara sahip ülke ve bölgelerde ekonomik ve sosyal şokun önemli bir bölümünü ortadan kaldıracaktır. Paket aynı zamanda AB ülkelerinin krizden çıkmalarına ve geleceğe daha iyi hazırlanmalarına yardımcı olmak için tasarlanmıştır (Helen vd. 2020).

Covid-19'un ekonomik alandaki etkileri, özel sektördeki farklı endüstrilerde hissedilmektedir. Birçok sektöre hastalığın yayılmasını yavaşlatmaya yönelik politikaların sağlık yararları ile bu eylemlerin ekonomik maliyetleri arasındaki çelişki nedeniyle büyük sorunlar yaşamaktadır. Avrupa bölgesindeki firmalar imalat, turizm ve perakende gibi sektörlerde hizmet vermekte ve çoğu mevcut kısıtlama ve karantina uygulamaları altında faaliyet göstermeye çalışmaktadır. Karantinalar nedeniyle tedarik zincirlerinin aksamakta, ara

---

11 European Union <https://ec.europa.eu/jrc/en/coronavirus-Covid-19-eu-response-jrc-research-and-actions-additional-info>, Erişim Tarihi: 11.03.2020

12 European Union, <https://eufunds.ie/covid/coronavirus-response-investment-initiative-plus>, Erişim Tarihi: 11.03.2020

mal ve hizmet ticaretinde ciddi sorunlar oluşmakta ve lojistik sektörünü durma noktasına gelmektedir. Azalan seyahat ve turizm faaliyetleri ülkelerdeki iş beklentilerini olumsuz etkilemiştir. Covid-19'un finans ve kredi piyasalarını bozucu etkisi sebebiyle kişi ve firmaların krediye erişimi daha zor ve pahalı hale gelmektedir. Yaşanan bu gelişmelerden özellikle küçük ölçekli işletmeler olumsuz etkilenmekte ve ekonominin en savunmasız bölümü olan mikro ölçekli bu firmalara zarar vermektedir.

Yapılan bu genel değerlendirme sonrası çalışmanın bundan sonraki bölümünde belli başlı Avrupa ülkelerinde gerçekleşen ekonomik veriler ele alınacak ve salgının ekonomik etkileri açıklanmaya çalışılacaktır.

2.2.2.1 Almanya Ekonomisine İlişkin Etkiler

Ticaret, Almanya'nın GSYH'sinin % 88,1'ini oluşturmaktadır. Bu haliyle Almanya, dünyanın hem üçüncü en büyük ithalatçısı hem de ihracatçısı konumundadır. Ülke, dünyanın en büyük otomobil ihracatçısı olup dünya çapında toplam ihraç edilen motorlu taşıtların % 19'u bu ülkeden sağlanmaktadır. Bunun yanında Almanya motorlu taşıtların, makinelerin, ilaçların ve uçakların parçalarını da ihraç etmektedir (Dünya Bankası, 2019).

Almanya 2019 yılı için 1 trilyon 327,6 milyar euro (yıllık bazda % 4.5 düşüş) tutarında mal ihraç etmiş ve toplam 1 trilyon 104,1 Euro ithalat gerçekleştirmiştir. 2018'de ülke 335 milyar ABD doları değerinde hizmet ihraç ederken, ithalat 362 milyar ABD dolar seviyelerinde idi (DTÖ,2020). Bu haliyle Almanya'nın, ticari mal ve hizmetlerin net ihracatçısı olduğunu söylemek mümkündür. Bununla birlikte, ülkenin ticaret dengesi yapısal olarak olumlu bir seyir izlemektedir. 2019'da Almanya'nın cari hesap fazlası GSYH'nin %7,1'ini oluşturmaktaydı. Bu oran dünyada nominal olarak Çin'den sonra en yüksek oran seviyesinde gerçekleşti. Almanya'nın söz konusu büyük ticaret fazlasıyla ilgili olarak, 2014 yılından bu yana Avrupa Komisyonu, AB'deki mevcut 'makroekonomik dengesizliği' azaltmak için Almanya'yı ihracat yerine iç talep dinamiklerini tercih etmeye teşvik etmektedir. Komisyon kurallarına göre, AB ülkeleri GSYİH'lerinin % 6'sından fazla bir dış ticaret fazlası elde ettiğinde, bunu komisyona havale etmelidir¹³.

Bununla birlikte, Covid-19 salgını uluslararası ticareti temelden sarsarak Almanya'nın dış pazarını etkiledi. Almanya Federal İstatistik Ofisi (Destasis) tarafından

¹³ <https://www.dw.com/tr/alman-ihracat%C4%B1na-ab-incelemesi/a-17223955>, Erişim Tarihi: 23.03.2020

açıklanan verilere göre, 2020'de Almanya'nın ihracatı %9,3 azalırken, benzer bir eğilim izleyen ithalatta yıllık %7,1 oranında azalış kaydedildi. Almanya'nın en önemli ticaret ortağı, ihracatın % 68,2'sini ve ithalatın % 67,8'ini karşılayan Avrupa Birliği'dir. Dolayısıyla bu bölgede gerçekleşecek herhangi bir aksaklık ülkenin ticari hacmine doğrudan etki edecektir. Nitekim Almanya'nın 2020 yılında bir önceki yıla göre AB ülkeleri ile yaptığı ihracat %9,2, ithalat ise %7,7 oranında azalış göstererek yıllık veriler ile paralellik göstermiştir. Bunun haricinde ülke için önemli bir ticaret kaynağı olan Çin ile yapılan dış ticarete bakıldığında ise ihracat %0,1 azalırken, ithalat % 5.4 artmıştır. Yaşanan tüm bu gelişmeler sonucunda Almanya'nın dış ticaret fazlası 2019'a göre 30 milyar Euro düşerek 179,1 milyar Euro'ya gerilemiştir.¹⁴

Covid-19 pandemisinden en fazla etkilenen ülkelerden biri olan Almanya, özellikle üretici konumunda bulunmasından ve bu alana olan küresel ilginin azalmasından dolayı ekonomik alanda tarihi küçülmeler yaşadı. Covid-19 salgını, Almanya'da ekonomik çıktıda tarihi bir düşüşe neden oldu. 2020'nin Temmuz ayı sonunda, Federal İstatistik Ofisi, salgının daha etkili olduğu 2020 yılı ikinci çeyreğinde GSYH'de % 10,1 oranında düşüş kaydetti. Bu düşüş, 1970 yılında çeyreklik verilerin açıklanmaya başladığı dönemden itibaren kaydedilen en kötü çeyreklik gerçekleşmedir.

Almanya'da inşaat sektörü dışında ekonominin hemen hemen tüm alanlarında ekonomik çıktı düştü ve hatta bazı durumlarda tarihi düşüşler yaşadı. Bununla birlikte, karantina tedbirlerinin gevşetilmesinin ardından 2020 Mayıs ayında ekonomik bir toparlanma yaşanmaya başlanmıştır. Alman federal hükümeti tarafından benimsenen 130 milyar €'luk ekonomik canlandırma paketi gibi genişletici para ve maliye politikası önlemleri, ekonomiye ek destek sağladı. Sanayi sektörü, Mayıs ve Haziran aylarında üretim ve satışlarını artırmayı başardı. Bununla birlikte, Haziran ayındaki üretim seviyesi, 2019'un 4. çeyreğine göre % 87'nin biraz üzerinde seyretti. Haziran ayıyla birlikte hizmet sektöründe de ekonomik toparlanma görüldü ve üçüncü çeyrekte GSYH'de güçlü bir artış sergileyerek %8.1 oranında arttı.¹⁵

Pandemi nedeniyle daralan ekonomi için hükümet birçok ekonomik düzenleme getirmiştir. Örneğin, Kurzarbeit (kısa çalışma) olarak bilinen işsizlik sigortası programı ile Alman hükümetinin işsiz kalan bir işçinin maaşının yaklaşık % 60'ını (çocukları olması

¹⁴ Federal Statistical Office, https://www.destatis.de/EN/Home/_node.html, Erişim Tarihi: 11.03.2020

¹⁵ <https://tr.investing.com/economic-calendar/german-gdp-131>, Erişim Tarihi: 13.03.2021

durumunda bu oranın fazlasını ödemek durumunda) ödeneceğini taahhüt etmiştir. İşsizlik süresinin uzaması durumunda, dördüncü ayda bu oran % 70'i (veya en az bir çocuğu olan çalışanlar için % 77'ye) ve yedinci aydan itibaren % 80'i (veya en az bir çocuğu olan çalışanlar için % 87) ödeneceği garanti edildi¹⁶. Alman hükümeti, şirketlerin işten çıkarmalardan kaçınmalarına ve işten çıkarmalara devam etmelerine yardımcı olmak için, kısa süre önce programı Aralık 2021'e kadar bir yıl daha uzatmayı kabul etti. Özellikle üçüncü çeyrekte itibaren ekonomide yaşanan toparlanma ile birlikte, işsizlik sigortası programına katılan şirketlerin sayısı yavaş yavaş düşmüş, söz konusu düzenlemenin devlete olan ek maliyeti de 2020 yılı 4. çeyreği itibari ile azalmaya başlamıştır.

Almanya ekonomisi içerisinde hizmet sektörünün payı yaklaşık %61 seviyesinde olup ülke ekonomisi için çok önemli bir paya sahiptir. Bunun yanında GSYH içerisindeki payı hizmet sektörüne nazaran yıllar içerisinde gitgide azalış gösterse de imalat sektörünün GSYH içerisindeki payı yaklaşık %31 seviyesindedir. İmalat sektörü içerisinde ise en önde gelen sektörler ise hiç şüphesiz otomotiv ve beyaz eşya sektörleridir (KFA Fuarcılık, 2020). Bu sebeple ülkenin imalat sektörüne dönük olarak küresel talep düşüklüğü Almaya için GSYH'de da önemli bir güç kaybı anlamına gelecektir. Nitekim 2020 yılında sanayi sektöründeki %10.8¹⁷ lik azalışla birlikte büyüme oranındaki rekor düşüş bu ilişkiyi ortaya koymaktadır.

Almanya ekonomisinde 2020 yılında yaşanan sektörel gelişmelere bakıldığında; ülke için en önemli sektörlerden biri olan otomotiv sektörüne yönelik küresel talepteki düşüş, otomobil endüstrisindeki potansiyeli bu süreçte tehdit etmiştir. Alman Otomotiv Endüstrisi Derneği, düşük talep nedeniyle sektörde yaklaşık 100.000 işçiyi çıkarabileceklerini açıkladı. Almanya'daki seyahat endüstrisi, Covid-19 salgını nedeniyle etkilenen bir başka sektör oldu. Seyahat ve tur operatörlerinin % 88'i ve otellerin % 71'i 2019 yılına göre zarar açıkladılar. Hizmet sektöründe, şirketlerin iş hacmi % 33'ü, Temmuz 2020'de bir önceki yılın aynı dönemine göre %39 oranında düştü (KFA Fuarcılık, 2020).

Yapılan bu genel değerlendirme sonrası Almanya ekonomisinin temel ekonomik göstergeler ışığında 2020 yılında gerçekleşen salgından nasıl etkilendiğini 2019 yılı verileri kıyaslayarak daha net bir şekilde görebiliriz.

---

¹⁶ <https://www.arbeitsagentur.de/finanzielle-hilfen/kurzarbeitergeld-arbeitnehmer>, Erişim Tarihi: 14.03.2021

¹⁷ Federal Statistical Office, www.destatis.de, Erişim Tarihi: 13.04.2021

Tablo 3; Almanya 2019-2020 Temel Ekonomik Göstergeler

Yıl	Büyüme	İşsizlik	Dış Ticaret Dengesi	Enflasyon	Faiz Oranları
2020	%-5	% 6,1	179.1 Milyar Dolar	% 1.1	%0,0
2019	%0.6	% 5	223,5 Milyar Euro	% 1.4	%0.5

Kaynak; www.tradingeconomics.com/gostergeler

Yukarıda yer alan Tablo 3'e bakıldığında; Alman ekonomisi için lokomotif olarak kabul edilecek dış ticaretin 2019 göre önemli oranda azaldığı görülmektedir. Ülkede özellikle küresel talep düşüşü sonrası ihracatta yaşanan kayıp sonucu büyümede önceki yıla göre ciddi oranda düşmüştür. Yine ülkedeki ekonomik daralmaya paralel olarak işsizlik oranlarında da artış yaşandığını görmekteyiz.

Ülke ekonomisinde yaşanan gelişmeler hakkında bir diğer önemli gösterge ise enflasyon oranlarıdır. Tabloya bakıldığında çok yüksek oranda enflasyona sahip bir ülke konumunda olmasa da pandemi önlemleri nedeniyle düşen yurtiçi talep sonucu enflasyonun 2019 yılına nazaran azaldığı dileyebiliriz. Son olarak faiz oranlarına baktığımızda, her ne kadar Euro bölgesi için faiz konusunda temel belirleyici Avrupa Merkez Bankası olsa da Almanya ekonomisi için faiz oranları piyasada yaşanan daralmanın etkisini kırmak için sıfıra kadar indirildiği görülmektedir.

2.2.2.2. Fransa Ekonomisine İlişkin Etkiler

Fransa, küresel ticarete önemli bir aktördür. Dünyanın en büyük altıncı ekonomisi ve önemli bir ihracat ülkesidir. Ticaret, ülkenin GSYH'sinin %65'inden fazlasını oluşturmaktadır. 2020'de Covid-19 salgını nedeniyle küresel ticaret durma noktasına gelmiştir. Dünya ticaretinde önemli bir aktör konumundaki Fransa'da hiç şüphesiz bu gelişmeden nasibini almıştır. Fransa'nın ana ticaret ortakları Avrupa Birliği Amerika Birleşik Devletleri ve Çin'dir. AB içerisinde ise Almanya en önemli emtia tedarikçisidir. Ülke net enerji ithalatçısı olduğu için mal dengesi yapısal olarak açık vermeye yatkınken, turizm gelirleri sayesinde bunu telafi etme çabasıdadır. 2015 yılından bu yana, esas olarak otomobil üretiminin yer değiştirmesi ve ithal makinelere yapılan yatırımlar nedeniyle üretilen mallardaki açık genişlemeye devam ettiğinden, enerji dışındaki mal ve hizmetler dengesi negatif hale gelmiştir. Fransa vatandaşları, 'Fransa'da Üretilen' ürünlere kıyasla yerel pazarda daha ucuz fiyatlarla satılan önemli miktarda ithal ürünleri satın aldığından, ülkede ithalat hızla gelişmektedir. Hükümetin yeniliği destekleme çabalarına rağmen, Fransa için ihracat nispeten

düşük bir katma değere sahiptir. 2019 yılında hizmetler hariç ticaret açığı 52,1 milyar ABD dolarına ulaştı.

Dış ticaret için bu gelişmelere sahip olan ülke ekonomisi, 2020 yılında beklemediği bir şokla karşılaştı. Eurostat verilerine göre, 2019 yılına nazaran mal ve hizmet ihracat hacmi % 16,8, ithalat hacmi ise % 11,4 azalan Fransa ekonomisi, 2020 yılında 82,5 milyar Euro dış ticaret açığı verdi.¹⁸ IMF, ihracat hacminin 2021'de % 8,5 ve 2022'de % 4,7 artacağı tahmin edilen ihracat rakamlarının, ithalattan biraz daha hızlı bir şekilde toparlanması beklenmektedir (IMF,2020).

2020'de Fransa, Birleşik Krallık ve Hindistan'ın hemen arkasında dünyanın en büyük yedinci ekonomik gücü olarak “en iyi ekonomiler” arasındaki yerini almıştır. Avrupa Birliği içerisinde ise Almanya'dan sonra en büyük ikinci ekonomi konumundadır. Ülkenin 2008 ekonomik krizinden çıkması, diğer Avrupa ülkelerine göre daha geç meydana gelmesi ve yapısal dengesizlikler nedeniyle ekonomik kırılma uzun bir süre, bu ülkenin ana gündemini oluşturmaktaydı. 2020'ye temelde bu sorunlar ile giren Fransa, Covid-19 salgını nedeniyle AB ülkeleri arasında en keskin ekonomik daralmalardan birini yaşadı. Fransız İstatistik Dairesi'nin (Insee) tarafından açıklanan verilere göre; GSYİH büyümesi 2020'nin ikinci çeyreğinde % 13.8 daralma yaşarken, yıl genelini ise %8.3 oranında küçülme ile tamamladı.¹⁹ Bu düşüş Fransa için ikinci dünya savaşından bu zamana kadar yaşanan en büyük daralma anlamına gelmektedir. Ancak bu kadar kötü geçen yıla rağmen IMF Nisan 2021 tarihli küresel ekonomik görünüm raporunda, salgın sonrası küresel ekonomik toparlanmaya bağlı olarak GSYH büyümesinin 2021'de % 5,5 ve 2022'de % 4,2 artacağı yönünde görüş beyan etmiştir.²⁰ Ancak pandemi krizinin 2021 yılına kadar uzaması ekonomik iyileşmeyi geciktirebilir.

Fransa hükümeti yaşanan salgın nedeniyle ekonomik canlılığı sağlamak adına piyasaya likidite sunarak hane halkı ve firmaları desteklemeye odaklanan büyük bir acil durum destek paketi hazırladı. Bu tarz destek paketleri ve düşen vergi gelirlerin bir sonucu olarak, bütçe açığı oranı GSYH oranına göre 2019'da % -2 iken 2020'de % -4,5'e yükseldi ve 2021'de % -4 ve 2022'de -% 3,8 olması beklenmektedir²¹. Hâlihazırda Avro bölgesinin en yüksek borçluluk oranlarından birine sahip olan Fransa'da Ekonomi Bakanı Bruno Le Maire

¹⁸ Eurostat, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/data/database>, Erişim Tarihi:14.04.2021

¹⁹ Fransa Ulusal İstatistik ve Ekonomik Araştırmalar Enstitüsü (INSEE), <https://www.insee.fr/en/accueil>, Erişim Tarihi: 14.04.2021

²⁰ <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2021/03/23/world-economic-outlook-april-2021>, Erişim Tarihi: 13.04.2021

²¹ <https://tr.investing.com/economic-calendar/french-government-budget-balance-114>, Erişim Tarihi: 14.04.2021

de kamu borcunun GSYH oranı, 2019'da % 98,1 iken 2020'de % 122,4'e yükseldiğini ve 2021'de % 116,4 ve ulaşacağını tahmin edildiğini belirtmiştir²².

2021 için öncelikler, aşılama planının uygulanmasının yanı sıra Fransız işletmelerini desteklemek, işsizlik artışını en aza indirmek ve yeşil ve dijital geçişleri kolaylaştırmak için kurtarma planının uygulanması gerekmektedir. Pandemi krizinin 2021'e uzamasının getirdiği riske ek olarak, Fransa yapısal zorluklarla karşı karşıya ve yüksek yapısal işsizlik, zayıf rekabet gücü ve yüksek kamu ve özel borç yükleri gibi bir dizi makroekonomik sorunlar ile yüzleşmek durumundadır. Özellikle gençler arasında yüksek işsizlik oranları, politika yapıcılar için endişe kaynağı olmaya devam ediyor. Pandemiden önce azalan işsizlik oranı 2020'de yılın birinci çeyreğinde %7,8, ikinci çeyreğinde %7,1, üçüncü çeyreğinde %9 ve yılın son çeyreğinde ise %8 olarak gerçekleşmiştir. Kişi bazında ise ülkede yılsonu itibarıyla 3 milyon 816 bin kişinin işsiz kaldığı belirtilmiştir. 2019 yılında bu sayı 2 milyon 441 bin kişiydi.²³ IMF'nin işsizlik oranlarıyla ilgili Fransa 'da 2022'de % 9,5'e, 2021'de ise % 10,2'ye yükselmesi beklendiğini açıklamıştır (IMF,2020).

Sosyal hareketlilik hala önemli ölçüde düşüş kaydetmektedir ve birçok dezavantajlı grubun istihdam oranları bu bağlamda düşüş gösterdi. İş gücü reformu, işgücü piyasasına daha fazla esneklik aşılamayı amaçlayan 2017'de geçmesine ve ilk başlarda meyvesini vermesine rağmen 2019'un sonundan itibaren kademeli olarak olumsuz etkilendi. 2021 ve 2022 için farklı senaryolar olmakla birlikte, özellikle aşının bulunmasının ardından ve Fransa hükümeti tarafından halkın büyük çoğunluğuna uygulanması sağlandıktan sonra, ekonomik göstergelerde kısmi iyileşmeler meydana gelecektir.

Fransa ekonomisi için 2020 yılında gerçekleşen ekonomik veriler ve 2019 yılı ile karşılaştırılmasını içeren özet tablo aşağıda sunulmuştur.

---

²²<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/fransada-butce-aciginin-2021-de-gsyh-nin-yuzde-8-5-ine-ulasmasi-bekleniyor/2073925>, Erişim Tarihi: 14.04.2021

²³ <https://tr.investing.com/economic-calendar/french-unemployment-rate-397>, Erişim Tarihi: 15.04.2021

Tablo 4; Fransa 2019-2020 Temel Ekonomik Göstergeler (İşsizlik Verilerinde Yılın En Yüksek Oranı Olan Üçüncü Çeyrek Verileri Baz Alınmıştır)

Yıl	Büyüme	İşsizlik	Dış Ticaret Dengesi	Enflasyon	Faiz Oranları
2020	%-8.3	% 9	- 82,5 Milyar Euro	% 0.2	%0,0
2019	% 1.5	% 8.5	- 95 Milyar Euro	% 2.1	%0.5

Kaynak; www.tradingeconomics.com/göstergeler

Yukarıda yer verilen Tablo 4 incelendiğinde, özellikle büyüme oranındaki sert düşüş en bariz bozulma olarak göze çarpmaktadır. Bunun yanında azalan iç talep sonucu enflasyon düşerken, uluslararası talebin azalması sonucu dış ticaret açığı azalmıştır.

2.2.2.3. İtalya Ekonomisine İlişkin Etkiler

İtalya ihracata yönelik bir ekonomiye sahiptir ve GSYH'sinin % 60'ını oluşturan ticaret ile dünya çapında onuncu en büyük ihracatçı ve ithalatçısı konumundadır. Üyesi olduğu Avrupa Birliği için en büyük 3. ekonomisi konumundayken, dünyanın 8. büyük ekonomisi durumundadır. Yine İtalya ticaretinin yaklaşık %60'ını AB ülkeleri ile yürütmektedir. İtalya Ulusal İstatistik Enstitüsü'nün (ISTAT) son verilerine göre, ülkedeki toplam 195.745 ihracatçı firmanın yaklaşık % 45'i, geleneksel olarak İtalya'nın ihracatı için (özellikle makine, moda ve lüks mallar, mobilya) kilit sektör olan imalat sanayinde faaliyet gösteriyor. Ülkenin ana ihracatı arasında ilaçlar, arabalar ve araç parçaları, rafine edilmiş petrol, sandıklar, elbise kutuları, makyaj kutuları ve ayakkabılar yer alıyor. İtalya aynı zamanda dünyanın en büyük ikinci şarap ihracatçısıdır. Ülke, enerji ihtiyacı için ithalata bağımlıdır, bu nedenle petrol ve gaz ürünleri, İtalya'nın ithalat faturalarında, otomobillerden sonra ve üzeri ilaçların ana kalemleri arasında yer almaktadır. Dış ticareti yoğun şekilde kullanan ülkenin ana ticaret ortakları Almanya (%12,2), Fransa (%10,5), ABD (%9,6), İsviçre (%5,5) ve İngiltere (%4,7)'dir. Bu ülkeler arasından ithalat için yoğun olarak tercih ettiği ülkeler ise Almanya (%16,5), Fransa (%8,7), Çin (%7,5) ve Hollanda'dır (%5,4) (TC Dışişleri Bakanlığı, 2020).

2010'daki devlet borç krizinden bu yana ve birkaç yıl ticaret açığı kaydettikten sonra, İtalya yön değiştirdi ve son yıllarda pozitif ticaret dengeleri kaydetti. DTÖ verilerine göre; 2019 yılında ülke 532,6 milyar ABD doları (yıllık% -3) değerinde mal ihraç ederken, ithalat önceki yıla göre % 6 oranında düşerek toplam 473,5 milyar ABD doları olmuştur. Aynı yıl, İtalya 121,4 milyar ABD doları tutarında hizmet ihracatı gerçekleştirirken, hizmet ithalatı ise 122,6 milyar ABD doları tutarındadır. Mal ve hizmetler için ticaret fazlası, GSYH'nin

yaklaşık % 3'ü kadardır (ATO, 2020). İtalya'nın kişi başına GSYİH'sı 2020'de, Dünya Bankası tarafından AB-27 ortalamasına (Eurostat) uygun olarak 44.248 ABD doları olarak tahmin edilmiştir.

İtalya ekonomisi, küresel mali krizden büyük ölçüde etkilenerek ve yalnızca 2015'te kısa süreli olarak bu küresel mali krizden pozitif ayrılmıştır. Ancak, ülkenin GSYH'si 2007 yılı seviyesinin yaklaşık % 4 altında kalarak, ekonomik anlamda kan kaybı yaşamıştır. 2019'da durgunluğun ardından ekonomi, COVID-19'un neden olduğu krizden ciddi şekilde etkilenmiştir. Çünkü ülke Avrupa'da pandemiden en çok etkilenen ve vakaların kayda geçtiği ilk ülke oldu. ISTAT verilerine bakıldığında, 2020 yılının ilk çeyreğinde ülke ekonomisi %5.3 küçülürken, bu oran yılın ikinci yarısında %12.8 daralarak beklentilerin üzerinde bir kayıp yaşandı. Ülkede vaka sayılarının azalması sonucu 2020 Haziran ayı sonrası başlatılan normalleşme sürecinin ardından hızlı bir toparlanma yaşayan ülke ekonomisi üçüncü çeyrekte %16.1 oranında büyüme kaydetti. Aslında, inşaat ve sanayi üretimindeki toparlanma (Ağustos itibarıyla her ikisi de Ocak seviyelerini aşmıştı), hükümetin mali desteğine rağmen diğer sektörlerdeki (özellikle hizmetler ve turizm, yalnızca GSYH'nin % 13'ünü oluşturmaktadırlar) kaybını telafi edemedi. Bu nedenle ülke ekonomisi yılın dördüncü çeyreğini de %2 lik bir daralma tamamladı.²⁴ Yaşanan bu kötü tabloya rağmen IMF en son açıkladığı Nisan 2021 Dünya ekonomik Görünüm Tablosunda, İtalya için GSYH büyüme tahminlerini 2021'de % 3'e ve 2022'de % 3.6 olarak revize etti (IMF,2020).

2008 küresel finansal krizden bu yana İtalya ekonomisi için yükselişte olan işsizlik oranı son yıllarda düşmeye başladı. Ancak ücret desteği programlarının ("Cassa integrazione guadagni") genişletilmiş kapsamına rağmen, 2020 Eylül ayında % 9.8 oranına kadar yükselen işsizlik oranı 2020 Aralık ayında %9 oranıyla yılı kapattı.²⁵ İlerleyen dönemde yeni destek tedbirleri uygulamaya konulacağı için işsizlik oranının 2021 yılında % 11,8'e çıkması ve iş kayıplarının hizmet sektörü çalışanları arasında yoğunlaşması beklenmektedir. İtalya'da genç işsizlik oranı ISTAT' verilerine göre Eylül 2020 itibarıyla % 31,1'e ulaşmıştır. Bunun yanı sıra son derece sanayileşmiş ve dinamik Kuzey bölgesi ile daha yoksul, kırsal Güney bölgeleri arasındaki bölgesel eşitsizlikler, organize suç ve "kara para" ekonomisi ile hala yüksek oranda seyretmektedir.

²⁴ <https://tr.investing.com/economic-calendar/italian-gdp-179>, Erişim Tarihi: 16.03.2021

²⁵ İtalya Ulusal İstatistik Enstitüsü (ISTAT), <https://www.istat.it/en/labour>, Erişim Tarihi: 16.03.2021

Yapılan genel değerlendirme sonrası İtalya ekonomisi için 2019 ve 2020 yıllarına ilişkin temel ekonomik göstergelerin yer aldığı karşılaştırmalı tabloya aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 5; İtalya 2019-2020 Temel Ekonomik Göstergeler

Yıl	Büyüme	İşsizlik	Dış Ticaret Dengesi	Enflasyon	Faiz Oranları
2020	%-8.8	% 9	- 82,5 Milyar Euro	% 0.2	%0,0
2019	%0.3	% 9.8	+ 58 Milyar Dolar	% 0.6	%0.5

Kaynak; www.tradingeconomics.com/gostergeler

Tablo 5 incelendiğinde; diğer ülke ekonomilerinde olduğu gibi en önemli bozulma büyüme rakamlarında yaşanmıştır. İtalya ekonomisi için diğer en net bozulmalardan biri ise dış ticaret verilerinde görülmektedir. Dış ticaret açığı yaklaşık %150’lik bir oranda artış göstermiş, enflasyon ve faiz oranları ise diğer ülkelerde olduğu gibi yatay seyrini korumuştur.

2.2.2.4. İngiltere Ekonomisine İlişkin Etkiler

Birleşik Krallık, GSYH’sinin % 64’ünü temsil eden dış ticaret ile uluslararası ticaretin ana oyuncularından biridir (Dünya Bankası, 2019). Birleşik Krallık, dünyadaki beşinci en büyük ekonomisiyken; kişi başına düşen mili gelir sıralamasında dünyada 21. sırada yer almaktadır. Ayrıca dünya GSYH ’sının da yaklaşık %3.3 oluşturmaktadır. Ülke ağırlıklı olarak taşıt ve ulaşım ekipmanı, yakıt, altın ve ilaç ithal edip; altın, otomobil ve bunların parçaları, petrol yağları ve jetleri ihraç etmektedir. Ülke düzeyinde, İngiltere esas olarak Amerika Birleşik Devletleri (% 15,7), Almanya (% 9,9), Fransa (% 6,7) ve Hollanda’ya (% 6,5) ihracat yapmaktadır; ana tedarikçileri ise Almanya (% 12,4), ABD (% 9,7), Çin (% 9,5), Hollanda (% 7,8) ve Fransa’dır (% 5,6). Birleşik Krallık, iş ortaklarını çeşitlendirmek için, AB üyesi olarak otomatikman parçası olduğu 40 anlaşmanın yerini alacak 29 ticaret anlaşması imzalamıştır (TC Dışişleri Bakanlığı, 2020).

İngiltere 2020 yılında bir yandan Brexit sürecinde AB’den ayrılma sancıları yaşarken, diğer yandan Covid-19 salgını ile birlikte oldukça zor bir yılı geride bıraktı. Önemli bir ticaret ülkesi konumunda olan İngiltere için küresel ticaretin aksaması hem ithalat hem de ihracat rakamları açısından beklenmedik bir tabloyu ortaya çıkardı. Oldukça dalgalı seyreden bir yılın ardından, 2020 Mayıs ayında 39.427 Milyon Sterline kadar düşen ithalat rakamları yılsonunda 53.773 Milyon GBP’ye yükseldi. İhracat rakamlarına bakıldığında ise 45.167 Milyon GBP ile en düşük ihracat 2020 Nisan ayında gerçekleşirken yılsonunda bu rakam

48.977 Milyona kadar yükselebilmüş ve yıl genelinde İngiltere ortalama 10.01 Milyon GBP tutarında dış ticaret açığı vermiştir.²⁶ İngiltere bununla birlikte, menşee kuralları ve sıkı yerel içerik gereksinimleri de dahil olmak üzere, prosedürleri daha külfetli hale getirebilecek ve dolayısıyla karşılıklı ticareti engelleyebilecek bir dizi yeni gümrük ve düzenleyici denetim getirmiştir. Aslında, bir bütün olarak AB, İngiltere'nin ana ticaret ortağıdır ve ihracatının % 43'ünü ve ithalatının % 52'sini oluşturmaktadır. İngiltere, 2019 yılında AB ile 79 milyar GBP genel ticaret açığı vermiştir, çünkü hizmetler ticaretinde 18 milyar GBP fazlası, mal ticaretindeki 97 milyar GBP açıktan daha ağır basıyordu (Eichengreen, 2020).

Dünyanın altıncı büyük ekonomisi konumundaki İngiliz ekonomisinin büyümesi, 2016 Avrupa Birliği'nden ayrılma sürecinden bu yana yavaşlama kaydetmekteydi. Covid-19 salgını nedeniyle bu durum 2020'de daha da kötüleşti ve GSYİH 2020'nin ilk çeyreğinde % 2,2 ikinci çeyrekte ise % 20,4 oranında rekor bir düşüş kaydetti. Pandeminin etkili olduğu yıl genelinde kaydedilen yıllık büyüme rakamı ise - % 9,8 oldu.²⁷

İngiliz ekonomisindeki iyileşmeyi belirleyecek bir diğer süreç ise İngiltere ile Avrupa Birliği arasında imzalanan ticaret anlaşmasına bağlı olarak AB'den ayrılan Birleşik Krallık ile AB'nin geri kalanı arasındaki gelecekteki ilişki ve işbirliğinin yeni koşullarını tanımlama ve geliştirmeye sürecidir. AB-Birleşik Krallık Ticaret ve İşbirliği Anlaşması, 24 Aralık 2020'de AB ve Birleşik Krallık müzakerecileri tarafından kabul edildikten sonra 1 Ocak 2021'den bu yana geçerli olmaya devam ediyor. Hükümet söz konusu anlaşmanın önümüzdeki iki yıl içinde büyümeye olumlu katkı yapacağı tahmin edildiği bildirilmektedir. Yine de Covid-19 virüsünün yeni bir varyantının hızla yayılmasının bir sonucu olarak Ocak 2021'in başlarında duyurulan yeni bir karantina ile pandeminin evrimiyle ilgili belirsizlik güçlendirmiştir. Yaşanan bu gelişmeler ışığında IMF ülke ekonomisinin geleceği için olumlu bakışımı sürdürmektedir. En son Nisan 2021 Dünya Ekonomik Görünümü güncellemesinde IMF bu oranı revize etti ve İngiltere için GSYİH büyüme projeksiyonları 2021'de % 4,5'e ve 2022'de % 5,1'e revize edildi (IMF,200).

Son yıllarda üstlenilen mali çabalar, hükümetin salgın kaynaklı krizle mücadele etmek için uygulamaya koyması gereken, kısa süreli çalışma programları, serbest meslek sahipleri için hibeler, işletmeler için hibeler, vergi indirimleri ve işyerlerine yönelik ek finansman dahil olmak üzere, uygulamaya konulan acil durum önlemleri nedeniyle kamu mali

²⁶ <https://tr.tradingeconomics.com/united-kingdom>, Erişim Tarihi: 16.03.2020

²⁷ İngiliz Ulusal İstatistik Ofisi, <https://www.ons.gov.uk>, Erişim Tarihi: 22.03.2021

disiplini sektöre uğradı. İngiliz Ulusal İstatistik Ofisi (ONS) tarafından açıklanan verilere incelendiğinde; İngiltere'nin salgınla mücadele sürecinde aylık borçlanması yaklaşık 28.2 Milyar GBP seviyesindedir. Yaşanan bu borçlanma süreci sonucunda yine İngiliz Ulusal İstatistik Ofisi (ONS) kaynaklarına göre kamu net borcu 2020'de 333,5 milyar GBP seviyesine çıkmış durumdadır. Kamu Borcunun GSYH oranı ise % 99,4 oranına yükselmiş durumdadır. İngiliz kaynaklarına göre bu oran 1962 senesinden günümüze kadar en yüksek borçluluk oranı olduğudur. Ortaya çıkan bu rakamlar bize salgınla mücadelenin maliyetini net bir şekilde göstermektedir.

Ekonomik daralmanın en önemli maliyetlerinden biri hiç şüphesiz işsizlik oranlarındaki artıştır. Hükümetin çalışanları ve serbest meslek sahiplerini desteklemek için aldığı önlemler, 2020'de tahmini % 5,4 olan işsizlik oranındaki artışı sınırlamaya yardımcı oldu. Ancak ONS tarafından açıklanan verilerde 2020 Aralık ayında gerçekleşen işsizlik oranı %5.1 ile Mayıs 2016 yılından beri en yüksek oran anlamına gelmektedir. İngiltere'de 2020'nin son çeyreğinde işsizlik tablosuna kişi bazında baktığımızda ise toplam işsiz sayısı, 1,74 milyona ulaşmış durumdadır. Bununla birlikte, 2021'deki yavaş toparlanma ve hükümet desteğinin sona ermesi nedeniyle, işsizliğin 2022'de kademeli olarak % 6,1'e ve 2021'de % 7,4'e yükselmesi bekleniyor (IMF,2020).

Ülkenin kişi başına düşen GSYH'si Dünya Bankası tarafından 2019 yılında 42.220²⁸ dolar olarak tahmin açıklanmıştır. ancak Birleşik Krallık'ın nispeten sağlam makroekonomik performansı, zayıflıkları ve eşitsizlik durumlarını nispeten de olsa geri plana itmektedir. Bu nedenle, IMF'nin vurguladığı gibi, beşeri sermayenin güçlendirilmesi temel bir önceliktir. Hükümetin altyapıya yatırım yapma, konut arzını artırma ve kadınların işgücü piyasasına katılımını artırma çabaları da daha sürdürülebilir ve kapsayıcı büyümenin desteklenmesine yardımcı olacaktır.

Yapılan bu genel değerlendirme sonrası İngiltere ekonomisi için 2019 yılı ile 2020 yılının temel ekonomik göstergelerin yer aldığı karşılaştırmalı tablo ile 2020 de yaşanan ekonomik etkilerin daha net görüntüsüne yer verilmiştir.

---

²⁸Dünya Bankası, <https://data.worldbank.org/country/GB>, Erişim Tarihi: 22.03.2021

Tablo 6; İngiltere 2019-2020 Temel Ekonomik Göstergeler (İşsizlik Verilerinde Yılın Son Ayına Ait Veriler Baz Alınmıştır)

Yıl	Büyüme	İşsizlik	Dış Ticaret Dengesi	Enflasyon	Faiz Oranları
2020	% -9,8	% 5.1	- 82,5 Milyar Euro	% 0.6	%0,1
2019	% 0.3	% 3.8	+ 58 Milyar Euro	% 2.1	%0.7

Kaynak; www.tradingeconomics.com/gostergeler

Tablo 6’da öne çıkan en önemli durum büyüme oranındaki rekor düşüş olmuştur. Diğer ülke örneklerinde olduğu gibi AB ülkelerini kendine pazar edinmiş İngiltere dış ticarete önemli kayıplar yaşayarak 82,5 milyar Euro dış ticaret açığı vermiştir. Önemli bir ticaret ülkesi olan İngiltere’deki bu açık görünen o ki büyümede yaşanan rekor düşüşe neden olan en önemli veridir. Büyümede yaşanan bu düşüş beraberinde işsizlik sorununu da getirmiş görünmektedir. 2020 yılı sonunda işsizliğin İngiltere’de %35 arttığını izlemekteyiz. Yine diğer ülkelerde olduğu gibi bozulan bu göstergelerin aksine enflasyon ve faiz oranların da yaşanan düşüşler olumlu olarak kabul edilecek gelişmeler olmuştur.

2.2.3. Diğer Dünya Ülkelerinde Ekonomik Etkiler

Avrupa ve ABD’nin Covid-19’a dair aldığı ekonomik tedbirler ve bu ülkelere ilişkin ekonomik etkilere ek olarak Dünya’nın diğer önemli ekonomik güçlerinde de pandemi için alınan tedbirlere ve pandeminin ekonomik etkilerine odaklanmak daha doğru olacaktır. Bu bağlamda; Çin, Japonya ve Güney Kore gibi Asya’nın önemli ülkelerine kısaca değinmek gerekir.

2.2.3.1.Çin Ekonomisine İlişkin Etkiler

Geçtiğimiz birkaç yıldaki muazzam ticaret fazlası sayesinde Çin, dünyanın en büyük ihracatçısı haline geldi ve dünyanın en büyük ithalatçıları arasında ikinci sırada yer almaktadır. Sıkı ticaret politikalarına rağmen, ülke 2019’da GSYH’sinin % 35,7’sini temsil eden dış ticarete sahiptir. Çin’in ana ihracatı arasında telsiz telefon için iletim cihazları (% 9), otomatik veri işleme makineleri ve birimleri (% 5,9), elektronik entegre devreler ve mikro montajlar (% 4,1) ile petrol yağları (% 1,5) bulunmaktadır. Öte yandan ülke ağırlıklı olarak elektronik entegre devre ve mikro montaj (% 14,8), petrol yağları (% 11,5), demir cevherleri (% 4,8), petrol gazı (% 2,5) ve motorlu taşıtlar (% 2,3) ithal etmektedir (Dünya Bankası 2020).

Ülkenin ana ticaret ortakları Amerika Birleşik Devletleri, Hong Kong, Japonya, Güney Kore, Vietnam, Avustralya ve Almanya'dır. ABD'nin ülkenin ana ticaret ortağı olduğu göz önüne alındığında, ABD ile Çin arasındaki ekonomik ilişkilerde artan gerilimler, 2020'de ticari belirsizlikleri artırdı. Bununla birlikte, Çin hükümeti gelecekteki büyümeye yönelik artan riskleri azaltmak için daha gevşek ekonomik politikalar benimsemektedir. 15 Kasım 2020'de Çin, 14 diğer Hint-Pasifik ülkesi ile Bölgesel Kapsamlı Ekonomik Ortaklığı (RCEP) imzaladı. Bu serbest ticaret anlaşması, küresel ekonominin yüzde 30'unu kapsayan tarihin en büyük ticaret anlaşmasıdır. Bunun yanında Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği'ni (ASEAN: Brunei, Kamboçya, Endonezya, Laos, Malezya, Myanmar, Filipinler, Singapur, Tayland ve Vietnam) ve ASEAN'ın serbest ticaret anlaşması ortaklarını (Avustralya, Çin, Hindistan, Japonya, Yeni Zelanda ve Kore Cumhuriyeti) kapsayan bir dizi ticaret anlaşmaları imzaladı. RCEP; malları, hizmetleri, yatırımı, ekonomik ve teknik iş birliğini kapsamaktadır ²⁹.

DTÖ tarafından 2020 yılında bildirildiği üzere, 2019 yılında mal ihracatı 2.499,4 milyar doları ve ithalat 2.078,4 milyar doları olurken, 2019 yılında hizmet ihracatı ve ithalatı sırasıyla 281,6 milyar doları ve 497 milyar doları olmuştur. Çin, 2019 yılında ihracatta genel olarak % 19,5 ve ithalatta % 18,7 artış kaydetti. Bunda, üretim ve imalat sektörünün gelişimi ve düşük iş ücretleri önemli bir rol oynamaktadır (DTÖ 2020).

Çin'in küresel üretimin yaklaşık üçte birini üretmekte ve dünyanın en çok ihracat yapan ülkesi konumundadır. Bu haliyle ticaret genel ekonomisinin giderek daha önemli bir parçası olmakta ve ekonominin yeniden inşası için önemli bir araç haline gelmektedir. Dünyada en çok ihracat yapan ülke için en büyük risk hiç şüphesiz küresel talepte yaşanacak herhangi bir durma ya da yavaşlama halidir. 2020 yılında yaşanan salgın Çin için tamda bu tehlikeyi barından bir durum oluşturdu. Bu nedenle ülkenin dış ticaret verileri bize salgının ekonomik yansıması için önemli bir ipucu olacaktır. Bu kapsamda salgının Çin'de en çok etkili olduğu ilk üç aylık dönemin ihracat rakamına baktığımızda ihracatı 551.4 milyar dolardan 478.2 milyar dolara kadar gerilemiştir. Bu da yaklaşık %14 lük bir düşüş anlamına gelmektedir. Aynı dönem için İthalat rakamlarına bakıldığında ise 476.6 milyar dolardan 465 milyar dolara gerileme söz konusudur. Bu gerileme ise ithalatta yaklaşık % 3'lük bir düşüşü işaret etmektedir. İlk üç aylık süreçte gerçekleşen toplam dış ticaret ise 1.02 trilyon dolardan 943.2 milyar dolara gerilemiş ve yaklaşık %9 oranında azalmıştır(KFA Fuarcılık, 2020:28)

²⁹ <https://rcepsec.org/about/> Erişim Tarihi:03.03.2021

Çin dış ticaretinde ilk üç ayda yaşanan bu ciddi potansiyel kaybının ardından ülkede salgın kontrol altına alınırken, Avrupa ve dünyanın geri kalan bölgelerinde yayılımını hızlanarak devam ettirmekteydi. Çin'in salgınla mücadelede diğer ülkelere göre daha hızlı başarı sağlaması, dünyada maske ve koruyucu madde talebinin artması ve ülkenin tekrar üretime geri dönmesi yıl genelindeki dış ticaret verilerine yansdı. Çin ilk üç aylık kötü gidişe rağmen 2020 yılı sonunda dış ticaret fazlası, 2019 yılına göre yaklaşık % 27 oranında artırarak 535 milyar dolar oldu.

Çin, en büyük ikinci küresel ekonomi olmanın yanı sıra en büyük ihracatçı ve dünyadaki en büyük döviz rezervlerine sahip ülke konumundadır. Bununla birlikte, Çin dünyanın en hızlı büyüyen GSYH'lerinden birine sahiptir. Ancak tüm bu pozitif verilere rağmen, COVID-19 salgınının merkez üssü olan bu ülkede pandeminin etkisiyle ekonomik büyüme 2019'da % 6.1 ortalama ile devam ederken son çeyreğinde ise güçlü bir daralma yaşadı. Ekonomi, yatırıma dayalı bir büyüme modelinden uzaklaştığı ve hükümet finansal kırılganlıkları azaltmak için reformist mali politikalar uyguladığı için 2019 yılı, zaten yapısal bir yavaşlamanın yaşandığı bir yıldır. 2019'da esnek dış talep ve güçlü iç hane halkı tüketimi, Komünist hükümetin önderliğindeki ekonomik yeniden yapılanmanın ortasında finansal risklerle ilgili artan endişelere rağmen, bu büyümeyi destekledi. E-ticaret ve çevrimiçi finansal hizmetler gibi yeni sektörler, ihracata yönelik sektörlerin hâkim olduğu bir ekonomide ivme kazanmaktadır ki Çin tam da buna örnek gösterilen bir ülkedir.

Çin ekonomisindeki büyüme için lokomotif görevi gören alan hiç şüphesiz ihracattır. Küresel salgın sonucu gerek ülke içinde üretimin kısılması gerekse de yurtdışı talebin düşmesi önceki paragraflarda gördüğümüz üzere; Çin ekonomisinde ihracat oranlarını ciddi ölçüde aşağıya çekmişti. Çin Ulusal İstatistik Kurumu (STATS) tarafından açıklanan büyüme oranlarına baktığımızda; özellikle salgının ülke içinde etkili olduğu Ocak-Mart dönemi olan 2020 ilk çeyreğinde %6,8 lik bir küçülme gerçekleşmiştir. Ancak ülke içinde alınan tedbirler sonucu salgının kontrol altına alınması tıpkı dış ticaret verilerinde olduğu gibi büyüme rakamlarında da kendini göstermiş ve Çin ekonomisi 2020 yılının son çeyreğinde % 6,5 ve yıl genelinde ise %2.3'lük bir büyüme performansı sergilediği görülmektedir.³⁰ En son Nisan 2021 Dünya Ekonomik Görünümü güncellemesinde IMF, GSYİH büyüme tahminlerini

---

³⁰ <http://www.stats.gov.cn/english>, Erişim Tarihi: 24.03.2021

revize etti. Çin için 2021'de % 8.4 ve 2022'de % 5.6' büyüme tahmininde bulunarak geleceğe ilişkin iyimserliğini sürdürmüştür. (IMF,2020).

Salgın sürecine ilişkin etkiler araştırılırken üzerine durulacak bir başka konu borçluluk verileridir. Uluslararası Finans Enstitüsü tarafından yayınlanan bir rapora göre, ülkedeki toplam şirket, hanehalkı ve devlet borcu stoku şu anda gayri safi yurtiçi hasılanın % 303'ünü aşıyor ve tüm küresel borcun yaklaşık % 15'ini oluşturuyor. Bununla birlikte, IMF, gelecekte hükümet borcunda bir artış olacağını tahmin eden projeksiyonları paylaştı (IMF, 2020). 2021'de % 66,5 ve 2022'de % 71,2 olması beklenen hükümet borç oranlarında Covid-19 salgını nedeniyle, hükümetin bütçe dengesi, 2020'de GSYİH'nın % -10,2'si ile rekor düşük bir seviyeye ulaştı. 2021 ve 2022 yıllarında ise sırası ile -% 10.9 ve -% 10.3'e ulaşacağı tahmin ediliyor. Öte yandan, Çin resmi rezerv varlıkları Temmuz 2020'de 3,15 trilyon ABD doları olarak kayda geçti. 2021'de tahmini 111,66 milyar ABD doları tutarında bir cari hesap fazlasıyla birlikte rezerv varlıklarındaki fiat para birimi oranı yükselmesi beklenmektedir (IMF, 2021).

Tüketim, Covid-19 salgınının neden olduğu durgunluktan çıkarak toparlanmaya devam ediyor. Lüks satışların düşmesine rağmen, perakende ve online satışlarda kayda değer yükselişler meydana geldi. Bununla birlikte, ofis gelirleri yeni zirvelere ulaştı ancak istihdamda bir toparlanmanın olmaması ve hanehalkı gelirlerinin düşmesi, tüketimin tam olarak toparlanması ihtimalinin parlak olmadığı anlamına geliyor (OECD, 2021). Tüketimde yaşanan bu gelişmelerin enflasyon oranlarına nasıl yansıdığına baktığımızda; Ocak ayında %5,4 oranında artışla başlayan enflasyon oranı, yıl içinde hızla gerileyerek Aralık 2020 döneminde %0,2 artışla kapanmıştır.³¹ Enflasyon oranında yıl içerisinde yaşanan bu düşüşte hiç şüphesiz gıda fiyatlarında aşağı yönlü hareketler etkili olmuştur.

Çin ekonomisi için önem arz eden konulardan bir diğeri işsizlik oranlarıdır. Çünkü Çin dünyanın en kalabalık ülkelerinden biri konumundadır. İşsizlik oranının yıllar içerisinde gösterdiği performans baktığımızda bu kadar yüksek nüfusa sahip bir ilke için son birkaç yıla kadar istikrarlı bir görüntüye sahiptir. Çin'de ekonomik olarak daralma yaşanmasına rağmen işsizliğin artmamasında ülkede emek yoğun yatırımların tercih edildiği politikaların uygulanması gerekçe gösterilebilir (Eğilmez, 2015). Ancak gerek salgın dönemi gerekse de salgın öncesi yıllarda işsizlik oranlarında bozulma dikkat çekmektedir. Özellikle 2019 yılını

---

³¹ <https://tr.tradingeconomics.com/china/inflation-cpi>, Erişim Tarihi: 19.04.2021

ortalama %5.2 lik bir oranla geçiren ülkede işsizlik oranı Mayıs 2020 tarihinde % 6'ya kadar yükselmiştir.³²

2.2.3.2. Japonya Ekonomisine İlişkin Etkiler

Dış ticaret Japon ekonomisinin önemli bir unsurudur, ancak ülke tam olarak serbest ticarete açık değildir ve özellikle tarım sektöründe kapsamlı tarife dışı engeller koymaktadır. Japonya, dünyanın en büyük dördüncü mal ithalatçısı ve ihracatçısıdır ve dış ticaret, ülkenin GSYİH'sinin %36,8'ini oluşturmaktadır. Japonya ağırlıklı olarak motorlu taşıtlar (%13,9), otomobil parçaları ve aksesuarları (%4,6), elektronik entegre devreler ve mikro montajlar (%3,9), gemiler ve tekneler (%1,9) ve petrol yağları (%1,6) ihraç etmektedir. Ülkenin ana ithalatı arasında petrol yağları (%10,1), petrol gazı ve diğer gazlı hidrokarbonlar (%6,2), telsiz telefon iletim cihazları (%3,4), kömür ve benzeri katı yakıtlar (%3,2) ve elektronik entegre devreler ve mikro montajlar (%2,6) bulunmaktadır. Ülkenin ana ticaret ortakları Çin, Amerika Birleşik Devletleri, Güney Kore, Avustralya, Hong Kong, Suudi Arabistan ve Tayland'dır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2020).

Kasım 2020'de Japonya, muhtemelen tarihteki en büyük serbest ticaret anlaşmalarından biri olan Bölgesel Kapsamlı Ekonomik Ortaklık'ı (RCEP) imzaladı. Ortaklık liderlerinin 15 Kasım 2020'de imzalı bildiri ile yaptığı açıklamaya göre, RCEP "26,2 trilyon ABD Doları veya küresel GSYİH'nin yaklaşık % 30'u kadar bir toplam GSYİH ile 2,2 milyar kişiden oluşan bir pazarı veya dünya nüfusunun neredeyse % 30'unu kapsamakta ve küresel ticaretin yaklaşık % 28'ini oluşturmaktadır (RCEP, 2019).

Dünyanın üçüncü büyük ekonomisi olan Japonya, ihracata aşırı bağımlılığı nedeniyle dış etkilere oldukça açık bir ülkedir. Bu kırılganlık, ekonomisinin küresel ekonomik yavaşlamanın yanı sıra durgunluk dönemleri yaşaması nedeniyle son yıllarda kendini göstermiştir. Aynı şekilde, Covid-19 salgınının neden olduğu küresel ekonomik kriz, ülkenin GSYİH'sinin 2020'de % -5,3'e düşmesiyle önemli bir etki yaratmıştır. Bu olumsuz hareketin arkasındaki ana faktörlerden biri, iç tüketimdeki keskin düşüş oldu. Küresel ticaret salgından etkilendiğinden, ihracat da keskin bir şekilde düştü. Japon politika yapımcılar, Japonya'nın GSYİH'sinin yüzde 20'sinden fazlasına eşit ve 2008 mali krizi sırasında başlatılan teşvik paketinin iki katı büyüklüğünde olan yaklaşık 1 trilyon dolarlık bir ekonomik teşvik paketini hızla yürürlüğe koydu. IMF'nin Ekim 2020 tahminine göre, salgın sonrası küresel ekonomik

³² <https://tr.investing.com/economic-calendar/chinese-unemployment-rate-1793>, , Erişim Tarihi: 30.04.2021

toparlanmaya bağı olarak GSYİH büyümesinin 2021'de % 2,3'e yükselmesi ve 2022'de % 1,7'de sabitlenmesi bekleniyor. IMF, Dünya Ekonomik Görünümü'nün Ocak 2021'deki en son güncellemesinde, Japonya için GSYİH büyüme tahminlerini 2021'de % 3,1'e ve 2022'de % 2,4'e revize etti (DTÖ,2020)

Başbakan Shinzo Abe'nin önderliğindeki ekonomik reformlar olan 'Abenomics'in sınırları daha belirgin hale geldi. Ancak, bütçe teşvik planına, parasal genişlemeye ve yapısal reforma rağmen, büyüme zayıf kaldı ve kamu borcu çok yüksek kalmaya devam etti (2019'da Japonya'nın GSYİH'sinin % 238'ine denk gelmektedir). Japonya'nın halihazırda ciddi olan ekonomik sorunlarına ek olarak, Covid-19 salgını ülkenin ekonomik faaliyetinde önemli bir daralmaya neden olarak kamu maliyesini zayıflattı. IMF'nin Ekim 2020'de güncellenen tahminlerine göre, kamu borcunun 2020'de % 266,3'e ulaştığı tahmin ediliyor. 2021'de % 264'e, 2022'de ise % 263'e düşeceği tahmin ediliyor. 2020'de % -12,7 olan Japonya'nın bütçe açığının 2021'de % -5,6'ya ve 2022'de % -2,8'e düşmesi bekleniyor. Enflasyon oranı, COVID-19 salgını nedeniyle 2020'de -% 0,1'e düştü. 2021'de % 0,3'e ve 2022'de biraz artarak % 0,7'ye çıkması bekleniyor. Japonya Başbakanı Yoshihide Suga, Aralık 2020'de Japon ekonomisi için yeni bir teşvik paketi duyurdu. 73.6 trilyon yen (708 milyar \$) paketin, 2050 yılına kadar karbon salınımının azalmasını teşvik etmek için 19,2 milyar dolar, dijital dönüşümü hızlandırmak için 9,6 milyar dolar ve salgın sırasında azalan ticaret saatlerinden zarar gören restoranları desteklemek için 14,4 milyar dolarlık sübvansiyon içermesi bekleniyor.

İleriye dönük olarak, bütçe konsolidasyonu, borç seviyelerini kontrol altına almaya çalışan ülke için önemli bir mesele olmaya devam edecek. Japonya'nın karşılaştığı demografik sorunlar daha da ciddileşiyor. Hükümetin emekli aylıkları ve sağlık hizmetleri için beklenen harcamaları artmaya devam ederken yaşlanan bir toplum ülke için büyük bir soruna neden oluyor. Ek olarak, azalan bir doğum oranı, nüfusun önemli ölçüde azalmasına ve bunun sonucunda da vergi mükelleflerinin sayısının azalmasına neden olur. Japonya'nın çalışma çağındaki nüfusu birkaç on yıldır azalmaktadır, ancak bu, artan katılım, istihdam artışına yardımcı olma ve düşük işsizlik oranını sürdürme ile dengelenmiştir. Bununla birlikte, Covid-19 salgınının olumsuz ekonomik etkisinin bir sonucu olarak zayıf yatırım ve ihracat nedeniyle işe alımların yavaşlaması muhtemeldir. 2019'da % 2,4 olan işsizlik 2020'de % 3,3'e ulaştı. Ancak 2021'de % 2,8'e düşmesi ve 2022'de kriz öncesi seviyelere ulaşması bekleniyor.

2.2.4. Türkiye Ekonomisine İlişkin Etkiler

Çalışmamızın bundan önceki bölümlerinde ülke ekonomilerine ilişkin temel ekonomik göstergeler bazında değerlendirme yapılmış ve salgının ekonomik tahribatı belli bir kaç veri üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır. Ancak çalışmanın ana unsurunu oluşturan Türkiye ekonomisinin inceleneceği bu bölümde, diğer ülke gruplarından farklı olarak analiz daha detaylı olarak ele alınacak ve veri çeşitliliği artırılacaktır. Bunun yapılmasındaki amaç ise vergi gelirlerine etkisinin tartışılacağı son bölümde daha anlaşılır ve objektif analiz yapılabilmesinin sağlanmasıdır.

2.2.4.1 Temel Ekonomik Göstergelerin İncelenmesi

Türkiye, stratejik konumu, var olduğu bölge ile kültürel ve tarihsel bağı, G20 üyesi ülkelerden biri olarak Dünya'nın 17. Ekonomisi olmasıyla dünya ülkelerinin önemli ekonomik güçlerinden biridir. Türkiye, turizm, otomotiv, tarım ve inşaat sektörlerinde önemli konumda olup ticari faaliyetlerin ve yatırımların dönemsel olarak güçlü verilerle desteklendiği bir ülkedir.

2019 yılında Türkiye'nin en çok ihracatı otomobil (binek otomobiller, ulaşım araçları ve taşıtlar için aksesuarlar) ve petrol ürünleri (% 3,9) olurken, bunu mücevherat, tekstil ve demir-çelik ürünleri izledi. Başlıca ithal edilen ürünler altın (% 5,4), petrol (% 4,5), motorlu taşıtlar ve aksesuarlar (toplamda % 4,2), hurda demir (% 2,7) ve kömür (% 1,7) oldu Almanya (tüm ihracatın % 9,2'si), Birleşik Krallık (% 6,2), Irak (% 5,7), Irak (% 5), İtalya (% 5,4) ve Amerika Birleşik Devletleri (% 5) Türkiye'nin ihracatında en çok tercih edilen ülkeler arasında yer aldı. Bunlara ek olarak Rusya (% 11) ve Almanya (% 9,2) Türkiye'de ana mal tedarikçisi olurken, onu Çin (% 9,1), ABD (% 5,6) ve İtalya (% 4,4) izledi. Türkiye, 1991 yılında Avrupa Ekonomik Alanı ile yaptığı ilk ticaret anlaşması ve 1 Ocak 2021'de yürürlüğe giren Birleşik Krallık ile en son ticaret anlaşması da dahil olmak üzere 21 aktif serbest ticaret anlaşmasına sahiptir. Türkiye aynı zamanda Ukrayna, Japonya, Tayland ve Endonezya ile STA müzakerelerini sürdürdü ve yakında Gürcistan, Malezya ve Moldova ile mevcut anlaşmalarının şartlarını yeniden görüşmeye başlayacak. ABD, Ağustos 2018'de Türk çeliği ithalatına ek vergi koydu ancak Mayıs 2019'da % 25'e düşürüldü. Artış, ABD Uluslararası Ticaret Mahkemesi tarafından 2020'de yasadışı bulundu. Bunun sonucunda bazı ek protokoller sürece dahil edildi (BDO Türkiye, 2020). Görüleceği üzere Türkiye uluslararası ilişkileri güçlü olan bir ekonomi olarak küresel ticaretin etkin bir unsuru konumundadır.

Dolayısıyla küresel boyutta yaşanacak her gelişme ülke ekonomisini etki edecektir. Covid-19 salgını hiç şüphesiz bu duruma örnek teşkil en güncel örneklerden biridir.

Covid-19 pandemisi esas itibarıyla turizm sektörüne ve uluslararası ticarete bağlı gelişim gösteren ülke ekonomilerinde daha olumsuz sonuçlar doğurduğu aşikârdır. Söz konusu bu etkisi yanında üretim ölçeğinde yaşanan daralma, salgından korunma amacıyla insan davranışlarının yeniden şekillenmesi ve işgücü piyasasında yaşanan geleceğe dönük dönüşüm bu salgını diğerlerinden ayırmaktadır. Bu bakımından ele aldığımızda ise bu risklere ek olarak her ülkede olduğu gibi alınan tedbirler ticari faaliyetler üzerinde bir maliyet oluşturmaktadır. Dolayısıyla Türkiye ekonomisi için başta turizm gelirleri ve ihracat gelirleri olmak üzere üretim mekanizmasını içinde barındıran pek çok alan bu süreçte olumsuz etkilenmiştir. (Soylu, 2020:183)

Türkiye ekonomisi özelinde baktığımızda; Covid-19 salgını, 2020 yılı öncesinde yaşanan döviz kurlarındaki hareketlilikle başlayan finansal sıkıntıların yaratmış olduğu ekonomik hassasiyetlerin etkisinde başlayan bir yıla denk gelmiştir. Salgın süreci öncesi dönemde büyüme oranlarında düşüş, toplam istihdamda azalma, kurlarda istikrarsızlık ve sabit sermaye yatırımlarında azalışlar yaşanmıştır (Voyvoda ve Yeldan,2020:5). Bu nedenle salgının ülke ekonomisi üzerinde yarattığı tahribatı incelemeye önce geçmiş yıllarda gerçekleşen verilere bakmak yol gösterici olacaktır. Bu amaçla aşağıda yer alan Tablo 7 ile salgın öncesi üç yılın ekonomik görünümü sergilenmiştir.

Tablo 7; Türkiye Ekonomisi İçin Salgın Öncesi Genel Ekonomik Durum

Temel Ekonomik Göstergeler	2017	2018	2019
GSYH (milyar TL)	3.111	3.724	4.280
GSYH (milyar USD)	853	789	761
Kişi Başına GSYH (USD)	10.591	9.792	9.213
Büyüme %	7,5	2,8	0,9
TÜFE (yıllık) %	11,92	20,30	11,84
İşsizlik Oranı (%)	9,9	12,8	13,0
USD/TL	3,79	5,32	5,95
EUR/TL	4,55	6,08	6,68
İhracat(milyar USD) (FOB)	164,5	177,2	180,2
İthalat(milyar USD) (FOB)	238,7	231,6	210,0
Cari İşlemler Dengesi (milyar USD)	-40,6	-20,7	8,7
Toplam Borç Stoku(Milyar TL)	876,5	1.067,1	1.328,8
Bütçe Dengesi/GSYH%	-1,5	-2,0	-2,9

Kaynak: TCMB, TÜİK, Hazine ve Maliye Bak.

Türkiye'nin 2017-2019 yılı genel ekonomik durumunun yer aldığı Tablo 7'ye bakıldığında; son iki yıl içerisinde büyüme oranı potansiyel büyüme olarak kabul edilen %5 'in altında kalmış, GSYH TL cinsinden artarken kurda yaşanan değer kayıpları sonucu dolar cinsinden azalarak, 2019 yılında 754 milyar dolara gerilemiştir. GSYH'da yaşanan gelişmelere paralel olarak kişi başına düşen milli gelirden azalma eğilimine girmiş ve 2019 yılında 9.213 dolara kadar düşmüştür. Ülkede enflasyon 2018 yılında yaşanan döviz krizi sonucu %20,30 kadar çıkmış, büyümede yaşanan gerileme sonucu istihdam azalmaya başlayarak işsizlik rakamlarını yukarıya çekmiştir.

Tabloda dikkat çeken bir diğer durum, ekonomide yaşanan bozulmaları telafi etmek adına artan kamu harcamalarının bütçe dengesi ve kamu borç stokunda bozulmalara sebep olmasıdır. Tablo incelendiğinde her iki değişkenden üç yıl içerisinde yüzde elliden fazla artış olduğu gözlemlenmektedir. Bunda bir yandan azalan bütçe gelirleri rol oynarken diğer yandan devletin transfer harcamalarını ve sübvansiyonları artırması etkili olmuştur. Tablo 2.7'de pozitif ayrılan tek gösterge artan ihracat gelirleri, azalan ithalat ve bu ikisine bağlı olarak cari işlemler dengesinde yaşanan iyileşmedir.

Yapılan bu genel değerlendirmeden anlaşılacağı üzere, Türkiye salgınla mücadeleyle geçen 2020 yılına; kronikleşme yolunda ilerleyen işsizlik, 2018 yılında yaşanan kur krizi nedeniyle azalan büyüme, büyümenin düşmesiyle azalan dış talep ve artan ihracat sonucu uzun yıllar sonra verilen ancak konjoktürel olarak değerlendirebilecek cari açığa iyileşme, önceki yıllara göre daha enflasyonist bir ülke, yerli paranın son beş yılda % 23'lük reel değer kaybı, vergi gelirleri başta olmak üzere azalan gelirler ve artan harcamalar sonrası bütçe açığı ile borç stokunun arttığı bir ülke olarak girmiştir (Adıgüzel,2020:193)

Salgın öncesi yıllar için Türkiye ekonomisine ilişkin gerekli değerlendirme ve risk barındıran unsurlar ifade edildikten sonra şimdi de salgının etkili olduğu 2020 yılında gerçekleşen veriler ile içinde bulunduğumuz 2021 yılı sonunda gerçekleşmesi muhtemel tahmini verilerin birlikte yer aldığı bir Tablo 8 hazırlanmıştır. Çalışmanın bundan sonraki bölümünde aşağıda yer alan tablo verileri detaylı olarak incelenecektir.

Tablo 8; Türkiye Ekonomisi İçin Salgın Dönemi Genel Ekonomik Durum

Temel Ekonomik Göstergeler	2020	2021	*2021 Yılı İçin
GSYH (milyar TL)	5.048	6.048	Tahmin
GSYH (milyar USD)	717	775	Tahmin
Kişi Başına GSYH (USD)	8.599	9.146	Tahmin
Büyüme %	1.8	5.0	Tahmin
TÜFE (yıllık) %	14.60	16.19	Mart Ayı
İşsizlik Oranı (%)	12.6	13.4	Şubat Ayı
USD/TL	8.11	7.10	Tahmin
EUR/TL	9.78	9.15	Tahmin
İhracat(milyar USD) (FOB)	169.4	30,7	Şubat
İthalat(milyar USD) (FOB)	219.3	34.7	Şubat
Cari İşlemler Dengesi(Milyar Dolar)	-36.8	-37.8	Mart
Toplam Borç Stoku(Milyar TL)	1.812.8	1.837.6	Şubat
Bütçe Dengesi/GSYH%	-3.4	--	Şubat

Kaynak: TCMB, TÜİK, Hazine ve Maliye Bak.

Covid-19 salgınının patlak vermesiyle Avrupa'da en katı önlemleri uygulayan ülkelerden biri olan Türkiye, ülke çapındaki karantina uygulamaları sonucu özellikle Mart 2020'den sonra Covid-19 dolayısı ile önemli ölçüde olumsuz etkilendi. Bu süreçte hükümet, para politikasını gevşeterek, krediyi genişleterek ve yabancı rezervlerini arttırmaya odaklanarak Covid-19'un etkilerini hafifletmeye çalıştı. Ancak gerek şirketlerin kendi adına aldıkları tedbirler gerekse de devletin salgınla mücadele için zorunlu yaptırımları sonucu; üretim işletmelerinde üretimin durdurulması veya tam kapasite çalışılmaması sonucunu doğurmuştur. Bu da üretkenliğin azalması anlamına gelirken süreçten arz cephesini de doğrudan etkilenmesi demektir. Sonuç itibarıyla yaşanan bu gelişmelerin etki edeceği ilk ekonomik veri büyüme olacaktır (Adıgüzel,2020:195).

Yaşanan süreç içerisinde salgının etkilerinin çok fazla hissedilmediği 2020 yılının ilk çeyreğinde ülke ekonomisi %4,5 büyürken, karantina uygulamalarının sıklaştığı Mart ayı sonrasını kapsayan ikinci çeyrekte Türkiye % -10.3 küçüldü. Bu oranı çalışmada yer verilen diğer ülkeler ile kıyasladığımızda daha makul bir küçülme anlamına gelmektedir. Haziran 2020 sonrası başlatılan normalleşme sürecinin ardından ekonomi üçüncü ve dördüncü

çeyrekte sırasıyla % 6.3 ve % 5.9 büyüme performansı sergilemiştir. Sonuç itibarıyla inişli çıkışlı geçen yılın ardından Türkiye, 2020 yılını %1.8 oranında büyüyerek tamamlamıştır (TÜİK,2020). Bu arada IMF ise, Nisan 2021'deki Dünya Ekonomik Görünümü raporu güncellemesinde, Türkiye için GSYİH büyüme tahminlerini 2021'de % 6'ya ve 2022'de % 5'e revize etmiştir (IMF,2020).

Büyümede yaşanan bu daralma ülkede toplam GSYH rakamlarına ve kişi başına düşen milli gelir oranlarına da yansımıştır. Tablo 2.8 e baktığımızda, GSYH 2020'de 717 milyar dolara, kişi başına gelir ise 8.599 dolara gerilemiştir. Bu rakamları Tablo 2.7 ile karşılaştırdığımızda son dört yılın en düşük gerçekleşmesinin 2020 yılında yaşandığı görülmektedir.

Tablo 2.8'de ele alınacak bir diğer veri ise işsizlik oranlarıdır. 2019'un sonunda işsizlik oranı % 13,7'ye ulaşmıştır. Salgın sürecinde çoğu işletmenin uzun süre kapalı kalması ve ticaret hacminin düşmesi sonucu istihdam oranı 2020 yılında daha da azalması beklenmekteydi. Ancak yıl içerisinde %12,8-14 aralığında ilerleyen işsizlik normalleşme sürecinin başladığı Temmuz ayından sonra azalış eğilimi göstermiştir. Bu dönemde ayrıca hükümetin “Koronavirüs Salgınının Ekonomik ve Sosyal Hayata Etkilerinin Azaltılması Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun³³” kapsamında işten çıkarmayı üç ay yasaklayan bir düzenlemeye gitmesi ve söz konusu yasa ile ücretsiz izne ayrılan ve kısa çalışma ödeneğinden yararlanamayan veya işten çıkarıldığında işsizlik ödeneğine hak kazanamayan işçilere aylık 1.177 TL ödeme yapılacağını belirtmesi istihdam oranının daha düşmesini engellediği söylenebilir. Bu ve benzeri destekleme paketleri ile işsizlik oranı nispeten kontrol altına alınarak yılı %12.6'lık bir oranla tamamlamıştır.

2020 yılında gerçekleşen enflasyon verilerine bakıldığında; salgının etkili olduğu Mart, Nisan, Mayıs aylarında sırasıyla % 0,57, %0,85 ve %1,36 lık aylık artışlar gerçekleşirken; 2020 yılının ilk çeyreğinde enflasyon % 11,86 olmuştur. Enflasyon konusunda salgının etkisi yılsonuna doğru daha hissedilir hala geldiği görülmektedir. Çünkü yıl içerisinde aylık bazda en çok artışlar yılın son üç ayında gerçekleşmiştir. Ekim ayında %2.13, Kasım ayında %2.30 ve Aralık ayında %1.25 oranındaki artışlar sonucu enflasyon oranı yılsonunda 2019 yılına göre artış göstererek % 14.60 olmuştur (TÜİK, 2020). Artan enflasyon oranında, normalleşme süreci sonrası ülkelerin tekrar üretime başlaması ile artan emtia

³³ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/04/20200417-2.htm>, Erişim Tarihi: 21.04.2020

talebinin fiyatları yukarı çekmesi, ülke içinde kurda yaşanan gelişmeler ve işletmelerin karantina sürecinde artan maliyetlerini fiyatlara yansıtmaya başlaması sebep olarak gösterilebilir.

Tablo 2.8 de yer alan göstergelerden dış ticaret verileri ile cari işlemler dengesine bakıldığında; 2020 yılı Ocak-Aralık döneminde toplam ihracat, 2019 yılına göre %-6.3 azalarak 169.882 milyon dolar, ithalat 2019 yılına göre % 4.3 oranında artarak 219.391 milyon dolar olmuştur. 2020 yılında dış ticaret açığı ise önceki yıla göre %69.1 artarak 49.915 milyon dolar çıkmıştır. Bu dönemde ihracatın ithalatı karşılama oranı %77,2'ye gerilerken bu oran 2019 yılında %86,0 idi (TÜİK,2020). Tabloda yer alan dolar kuru ile dış ticaret verilerini birlikte değerlendirdiğimizde; 2020 yılında döviz kuru ortalama %25 değer kazanmış yani TL değer kaybı yaşamıştır. Ancak TL'de yaşanan değer kaybına rağmen ihracatın azalıp, ithalat miktarının artması, ticari ilişki içinde bulunduğumuz diğer ülkelerin yaşadığı ekonomik daralmanın bir yansımasıdır.

2020 yılında cari açığın 2018 ve 2019 yıllarında yaşanan iyileşmeden sonra tekrar arttığı gözlemlenmektedir. Tablo 2.8'e göre Türkiye ekonomisi 2020 yılında 39.8 milyar dolar cari açık vermiştir. 2019 yılında ekonomide yaşanan zayıflığa bağlı olarak daha düşük düzeyde seyreden cari işlemler açığı, başta ithalat olmak üzere dış ticaret verilerinde kaydedilen bozulmanın etkisiyle 2020 yılında artış sergilemiştir. Cari işlemler açığındaki bu beklemedik genişlemenin nedenleri arasında her ne kadar dış ticaret açığının olabileceği söylene de yaşanan pandemi süreci nedeniyle hizmet gelirlerindeki azalış da önemli rol oynamıştır (Adıgüzel,2020:198).

Bu başlık altında ele alınacak son ekonomik gösterge borç stoku olacaktır. Tabloda yer alan bütçe dengesine ilişkin veri çalışmanın üçüncü bölümünün başlığını oluşturduğundan bu kısımda inceleme konusu edilemeyecektir.

Bu kapsamda gerçekleşen verilere bakıldığında; 2020 yılının ilk çeyreğinde toplam Borç/GSYİH Oranı %33 iken, ekonomik bozulmanın en şiddetli olduğu ikinci çeyrekte bu oran % 61.6 ya yükselmiştir. 2020 yılı sonunda ise Toplam Borç/GSYİH Oranı %36 olarak sonuçlanmıştır. Aynı göstergenin 2019 yılı gerçekleştirmelerine baktığımızda; GSYİH miktarı 4.280 milyar TL iken toplam borç 1.328,8 TL olup; toplam Borç/GSYİH Oranı %31'dir. Son iki yılı birlikte değerlendirdiğimizde, yıl içerisinde önceki yıla göre borçluluk oranı oldukça yükselmesine rağmen normalleşme sürecine girilmesi ile bu oran daha makul düzeye inmiş

ve olağanüstü bir yılın ardından 2019'a kıyasla normal kabul edilebilecek bir artış yaşanmıştır. Salgınla mücadele sürecinde ekonomik aktivitenin yavaşlaması bir yandan bütçe gelirlerini düşürürken, diğer yandan uygulamaya konulan destek paketleri kamu harcamalarının artışına neden olmuştur. Bu nedenle kamu hizmetlerinin yürütülebilmesi için ek kaynak ihtiyacı doğmuş ve ülkenin toplam borç stoku yükselmiştir.

2.2.4.2 Diğer Ekonomik Göstergeler

Bu başlığa kadar Türkiye ekonomisi için büyüme, işsizlik, enflasyon, dış ticaret ve borçluluk oranları gibi temel ekonomik büyüklükler ele alınmıştır. Bu başlık altında ise bir nevi sıralanan bu göstergelerin altında yatan sebepleri oluşturan bazı harici veriler incelenecektir. Bu amaçla ilk olarak aşağıdaki yer alan Tablo 9 ile Covid-19 salgınının Türkiye ekonomisinde sektörel sonuçları ele alınmıştır.

Tablo 9: COVID-19 Salgınının Türkiye Ekonomisinde Sektörel Sonuçları

	2020 COVID-19 Salgınından Kaynaklanan Kayıp (%)			
	Reel Üretim	Sektörel İstihdam	Sektörel Özel Tüketim Harcamaları	Sektörel İhracat
AG: Tarım	-15.26	-0.70	-19.27	-6.96
MI: Madencilik	-29.48	-38.29	-23.16	-29.77
FD: Gıda Ürünleri İmalatı	3.51	-2.51	15.00	5.88
TE: Tekstil, Giyim	-26.57	-30.07	-26.26	-26.26
OE: Diğer Ekonomi	-23.32	-24.25	-25.22	-27.67
PA: Kağıt Ürünleri	-25.03	-29.16	-23.25	-25.54
PE: Petrol Ürünleri	-29.18	-35.92	-26.26	-26.26
CH: Kimya San.	-23.91	-27.71	-23.35	-24.78
CE: Çimento san.	-39.00	-42.26	-23.43	-39.58
IS: Demir, Çelik	-40.51	-44.40	--	-41.96
MW: Makine, beyaz Eşya San.	-35.18	-36.60	-26.26	-26.26
AU: Otomotiv san.	-32.76	-34.95	-26.26	-26.26
EL: Elektrik	-25.13	-27.44	-23.04	-25.23
CN: İnşaat	-48.75	-48.76	-22.26	-47.77
RT: Toptan Parakende Ticaret	-27.33	-27.98	-26.26	--
TR: Ulaştırma	-27.65	-30.32	-26.26	-26.26
AT: Hava yolu taşımacılığı	-47.66	-47.27	-61.06	-61.06

Kaynak: Voyvoda ve Yeldan,2020:13.

Tablo 10 Devam: COVID-19 Salgınının Türkiye Ekonomisinde Sektörel Sonuçları

PS: Posta ve kurye hizmetleri	-27.19	-22.31	-26.56	-32.73
AF: Konaklama ve yiyecek hizmetleri	-55.66	-54.19	-61.06	-61.06
PR: Profesyonel Hizmetler	-27.59	-30.54	-23.61	-28.36
FS: Finansal hizmetler	-24.11	-35.46	-21.15	-20.35
TS: Turizm	-51.54	-44.96	-61.06	-61.06
ES: Eğitim Hizmetleri	-12.62	-10.41	-32.14	--
HE: Sağlık Hizmetleri	3.69	11.77	15.00	-4.66

Kaynak: Voyvoda ve Yeldan,2020:13

Tablo 9’da belirtilen kriterler için daralma yaşanan sektörlerin büyüklüğüne göre renklendirme yapılmıştır. Bu kapsamda reel üretim kriterine göre en çok azalma kaydeden sektörler sırasıyla Konaklama, Turizm, İnşaat, Hava Yolu Taşımacılığı ve Demir, Çelik sektörleri olmuştur. Özellikle ilk üç sektöre bakıldığında sosyal izolasyon sonucu insan hareketliliğini azalmasının etkileri net biçimde yansımıştır. Sektörler itibarıyla yaşanan kayıplara bakıldığında yine konaklama, turizm, inşaat sektörlerinin en önde geldiği, bunları havayolu taşımacılığı ile demir çelik sektörünün izlediği görülmektedir. Son olarak en büyük kayıpların özel tüketim harcamaları ile ihracat alanında yaşandığı ve bu kriter içerisinde konaklama, turizm, inşaat sektörleri %60 lik kayıplar ile ilk üçü oluşturduğu söylenebilir. Bu tablo ayrıca pandemi sürecinde en büyük yarayı hizmet sektörünün aldığını ortaya koymaktadır.

Bu başlık altında incelenecek bir başka veri kamuoyunun çok yakından takip ettiği yatırım ve tüketim alışkanlıklarını yakından ilgilendiren Merkez Bankası(MB) Politika Faiz Oranlarıdır. Aşağıda yer verilen Tablo 10 ile 2020 yılı içerisinde MB tarafından belirlenen faiz oranlarının seyri gösterilmiştir.

Tablo 11: MB Faiz Oranları

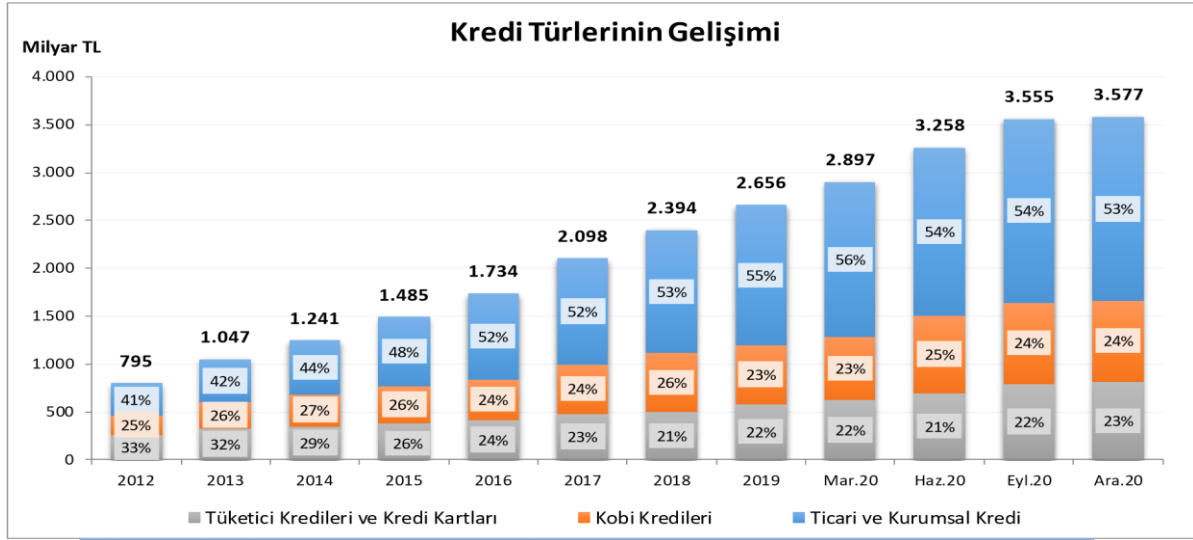
Tarih	Politika Faiz Oranı
16.01.2020	%11,25
19.02.2020	%10,75
17.03.2020	%9,75
22.04.2020	%8,75
21.05.2020	%8,25
25.06.2020	%8,25
23.07.2020	%8,25
20.08.2020	%8,25
24.09.2020	%10,25
22.10.2020	%10,25
19.11.2020	%15
24.11.2020	%17

Kaynak: www.tcmb.gov.tr

Yıl içerisinde açıklanan faiz oranlarının seyrine bakıldığında; salgın sürecinde tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi merkez bankası kişi ve kurumlara likidite sağlamak adına yılbaşında %11.25 olan politika faizini yıl ortasında %8,25' e kadar indirmiştir. Daralan piyasayı finanse etmek amacıyla düşürülen faiz oranları, yıl içerisinde döviz kurunda ve enflasyon da yaşanan kayıplar nedeniyle Eylül 2020 tarihinden itibaren tekrar artırmaya başlanmış ve yılsonunda almış olunan faiz kararları ile yılbaşından belirlenen oranında üzerine çıkarılmıştır.

2020 yılında yaşanan ekonomik gelişmeler için en önemli göstergelerden biri yıl içerisinde kullanılan kredi tutarlarıdır. Bu veri sayesinde gelir seviyesi azalan bireylerin tüketim harcamalarını nasıl finanse ettikleri araştırılabilecektir. Bu amaçla aşağıda BDDK Aralık 2020 raporunda kredi türlerinin gelişimini gösteren Grafik 1 yer almaktadır.

Grafik 1: Sektörlere Göre Ticari Kredilerin Dağılımı

Kaynak: www.bddk.gov.tr

Türkiye’de 2020 Aralık ayı itibarıyla toplam kredi büyüklüğü 3 trilyon 577 Milyar TL dir. Bu tutarın %53’ü ticari, %24’ü kobi ve %23’ü tüketici kredilerinden oluşmaktadır. Grafığe bakıldığında 2019 yılına toplam kredi büyüklüğü 2 trilyon 897 milyar TL iken, 2020 yılında yaklaşık %36’lık bir artış yaşanmıştır. Bu artışla birlikte her üç kredi türünün kullanılan miktarı 2019 yılına göre arttığı görülmektedir. 2020 yılını kendi içerisinde değerlendirirsek; yılın son çeyreğinde kullanılan kredi büyüklüğü yılın ilk çeyreğine göre yaklaşık %26 oranında artmıştır. Bu artışın özellikle Haziran 2020 de sıçrama yaptığı gözlemlenmektedir. Bu ise salgının etkili olduğu Mart-Mayıs döneminde gelir seviyesi azalan kişi ve kurumların borçlanmayı tercih ettikleri anlamına gelmektedir.

BDDK 2020 Aralık raporuna bakıldığında, 2020 yılına ilişkin şu verilerde dikkat çekmektedir. Bireysel krediler toplamında ihtiyaç kredilerinin oranı %47, konut kredisi oranı %34, kredi kartlarının oranı %18 ve geri kalan %1 ise taşıt kredilerinden oluşmaktadır. Kullanılan toplam kredilerin sektörel dağılımına bakıldığında; inşaat %7,67, elektrik, gaz ve su kaynakları ürt. dağt. san. Sektörü %6,80 ve toptan ticaret %6,66 olarak ilk üç sektörü oluşturmaktadır. Sıralanan sektörler arasında tarım için kullanılan kredilerin payı %3,46 iken gıda ve tütün sanayi için bu oran %3,10 dur. İlk defa kredi kartı kullanan kişi sayısına bakıldığında; 2019 yılında 109 bin kişi iken bu sayı 2020 yılında 277 bine yükselmiştir. Yani 2020 yılında ilk defa kredi kartı kullanmaya başlayan kişilerin oranı %254 artmıştır (BDDK 2020).

Kredi kullanımları hakkında yapılan açıklamalar, genel olarak bize salgın sürecinde borçluluk oranının arttığını göstermektedir. İçinde bulunduğumuz zaman diliminde salgın süreci ve alınan tedbirler devam etmektedir. Dolayısıyla salgın öncesine göre gelir düzeyi normale dönmüş değildir. Bu durum ise yüksek borçluluk seviyesini riskli hale sokmaktadır. Çünkü sürecin daha da uzaması kredilerin geri ödenememesini gündeme getirebilir. Böyle bir ihtimalin gerçekleşmesi ise bankacılık sektörü için ayrı bir olumsuzluk oluşturacaktır (Gümüş,2020:554).

Bu başlık altında değerlendirmeye alınacak son gösterge Türkiye açısından önemli bir gelir kaynağı olan ve bacasız sanayi olarak isimlendirilen turizm sektörü olacaktır. Turizm sektöründen elde edilen gelir, Türkiye gibi cari açık sorunu yaşayan bir ülke için önemli döviz girdisi anlamına gelmektedir. Ancak salgın sürecinde ülkelerin hem iç hem de uluslararası kapanmaya gitmesi en çok turizm sektörünü etkilemiştir. Bu süreçte turizm sektörü hem yerli hem de yabancı turist sayısında önemli kayıplar yaşamıştır. Türkiye yaz döneminde salgını nispeten kontrol altına alıp turist kabul etmeye başlamışsa da gerçekleşen rakamlara bakılınca 2019 yılına kıyasla önemli bir azalış kaydedilmiştir.

2020 yılı boyunca ülkemizi ziyaret eden turist sayısı 15.9 milyon olmuştur. 2019 yılında ise gelen toplam sayısı 57.7 milyondur. Bu rakam 2019 yılına göre %69,14 oranında bir azalış anlamına gelmektedir. Turizm gelirlerine bakıldığında 2019 yılında bu sektörden elde edilen gelir 34.5 milyar dolar iken, 2020 yılında %65 oranında bir azalış yaşanarak elde edilen gelir 12.1 milyar dolara gerilemiştir (Kültür Turizm Bakanlığı,2020). Açıklanan bu rakamlar salgının sektöre olan etkisini ve turizm sektöründe yaşanan kaybın ne ölçüde olduğunu net bir şekilde ortaya koymaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. COVID-19'UN TÜRKİYE' DE VERGİ GELİRLERİNE ETKİSİ

Çalışmanın bu bölümüne kadar Covid-19 salgınına karşı alınan önlemlerin neler olduğunu ve bu önlemlerin dünyanın önde gelen ekonomilerini ve Türkiye ekonomisini nasıl etkilediği temel ekonomik göstergeler ışığı altında incelendi. Çalışmanın bundan sonraki aşamasında ise gerek Türkiye ekonomisinde gerekte Türkiye ekonomisi dışında yaşanan ekonomik gelişmelerin vergi gelirlerine yansımaları ele alınacaktır. Bu kapsamda öncelikle vergi kavramının genel çerçevesi çizilecek, sonrasında Türk vergi sisteminin Covid-19 salgını öncesindeki yıllarda nasıl bir yapıya sahip olduğu ortaya konulacaktır. En son ki aşamada ise salgının etkili olduğu 2020 yılında yaşanan ekonomik şokların vergi gelirlerini nasıl etkilediği resmi veriler ışığında ifade edilecektir.

3.1. VERGİ TANIMI VE TÜRLERİ ÜZERİNE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Literatürde çok farklı şekilde tanımlanmakla birlikte vergi; devletin bireylerden hukuki cebir altında özel bir karşılık belirtmeksizin kamusal ihtiyaçları karşılamak üzere aldığı ekonomik değerlerdir (Oktar,2018;9). Daha öz bir ifadeyle ise vergi; devletin genel giderleri için halkın pay vermesidir (Şenyüz, Yüce ve Gerçek,2013;19). Verginin mali amacı ve mali olmayan amacı olmak üzere iki temel amacı vardır. Verginin kamu giderlerini karşılamak için alınması verginin mali amacını oluşturmaktayken, bu amaç dışında sosyal, ekonomik amaçlarla alınması verginin mali olmayan amacını oluşturmaktadır. Gelirin yeniden dağıtılmasının sağlanması amacı, ekonomik istikrarın sağlanması amacı, iktisadi büyümenin ve kalkınmanın gerçekleştirilmesi amacı mali olmayan amaçlardandır (Oktar,2018;17-20).

Vergi türleri, kaynaklarına göre gelir/kazanç üzerinden alınan vergiler, servet üzerinden alınan vergiler ve harcamalar üzerinden alınan vergiler olarak sınıflandırılmaktadır. Gelir ve kurumlar vergisi gelir üzerinden alınan vergilerken, emlak vergisi, veraset intikal vergisi, motorlu taşıtlar vergisi servet üzerinden alınan vergilerdendir. Katma değer vergisi, özel tüketim vergisi, banka ve sigorta muameleleri vergisi (BSMV), motorlu taşıtlar vergisi, şans oyunları vergisi, özel iletişim vergisi, gümrük vergisi, damga vergisi ise harcama üzerinden alınan vergilerdendir (Aydoğdu Bağcı,2020;14).

Gelir vergisi; kişilerin 1 yıl içerisinde elde ettikleri kazanç ve iratların safi tutarı üzerinden artan oranlı alınan şahsi bir vergidir (Nadaroğlu, 2000: 340). Gelir vergisi aynı zamanda satın alma gücündeki artışın vergilendirilmesi olup, bu artış düzenli elde edilen üretim faktörlerinde yaşanan artıştan kaynaklanabildiği gibi miras, piyango gibi servet artışından da kaynaklanabilmektedir (Bağcı,2020;14). Kurumlar vergisi ise iktisadi faaliyetleri sonucu kar elde eden kurumların bir takvim yılı içinde elde etmiş oldukları kazanç ve iratların safi tutarından alınan objektif, dolaysız, düz oranlı uygulanan, kurumsallaşmayı artıran ve rekabeti etkileyen bir vergidir (Şen ve Sağbaş 2015:196).

Vergilendirme sürecinde kişilerin ödeyebilme güçlerinin göz önüne alınması, vergiye muhatap olacak kişilerin öznel durumlarını dikkate alınabilmesi ve buna göre uygulamalar barındırması, nitelikleri gereği vergileme ilkelerine uyumlu olmaları gibi nedenlerden ötürü gelir ve kurumlar vergileri modern vergi yapıları bünyesinde esas vergi türlerini oluşturmaktadır. Bu özellikleri gereği vergilemede adalet ilkesine hizmet etmektedirler (Akdoğan, 2011: 181).

Servet vergisi; gerçek ve tüzel kişilerin servete giren her çeşit menkul ve gayrimenkul mallar ile para ve alacakların tamamını veya bir kısmını değerleri üzerinden vergilendiren dolaysız vergidir. Servet üzerinden alınan vergiler servetten dolaysız olarak alınan emlak, motorlu taşıtlar vergisi ve servet transferinden alınan veraset ve intikal vergisi olarak ikiye ayrılmaktadır (Öz, Kutbay ve Buzkıran,2014;90).

Gelir vergisini tamamlayıcı olan harcama vergileri diğer adıyla muamele vergilerinde gelirin harcanması vergilendirilmektedir (Turhan, 1998: 141-142). Harcama vergilerinde en büyük paya sahip vergi türünden biri katma değer vergisidir. Bu vergi Türkiye’de ilk defa 1926 yılında yürürlüğe konan Umumi İstihlak Vergisi ile uygulanmıştır. Mal ve hizmetler üzerinden alınan katma değer vergisi üretim, dağıtım, hizmet basamaklarını vergilendirmesi yönüyle çok aşamalı ve genel bir satış vergisidir. Diğer bir harcama vergisi ise özel tüketim vergisidir. Bu vergi ile spesifik olarak belirlenen mal ve hizmetleri tüketenlerden bu mallar için yaptıkları harcamalar üzerinden dolaylı bir vergi alınmaktadır. Bu vergide gelir dağılımında adaleti sağlamak için lüks tüketimi vergilendirmek, topluma büyük maliyetler yükleyen malların tüketimini kısırarak sosyal maliyeti gidermek, devlet hizmetini bu hizmetten yararlanan kişilere ödeterek faydalanma hizmetini uygulatmak ve devlete gelir sağlamak üzere 4 temel işlevi bulunmaktadır (Edizdoğan ve Çelikkaya,2012). Gider vergileri Kanununa göre; BSMV’de banka ve sigorta şirketlerinin

yaptıkları işlemler nedeniyle nakden ya da hesaben aldıkları paralar vergilendirilmektedir. Şans oyunları vergisi ise her türlü at yarışı, spor toto ve piyango bileti gibi şans ve bahis oyunları faaliyetlerinden alınmaktadır³⁴.

Tüketim üzerinden alınan vergiler lüks tüketim kapsamında kabul edilebilecek bazı mal gruplarının vergilendirildiği özel tüketim vergileri ile kanunda yer alan muafiyet ve istisnalar hariç bütün mal ve hizmetlerin vergilendirildiği katma değer vergisi şeklinde ikili bir ayrıma tabi tutulabilir. Harcama vergileri piyasa koşullarına göre kamu idaresince yansıtılabilen, vergiye muhatap olanla kişilerin öznel durumlarını dikkate almayan, objektif nitelikli ve çoğunlukla dolaylı vergi türleridir (Yılmaz,2016).

Mali anestezi özelliği gereğince uygulama kolaylığı sunmakta ve mal ve hizmetlerin içine kolaylıkla saklanabilmekte olan harcama vergileri, toplumsal üretimden pay istemek gerekçesiyle tahsil edilmektedir. Vergi kayıp ve kaçak ihtimalini en aza indirmesi ile vergiden kaçınma ile vergi kaçırma gibi yollarla tahsil oranı azalan gelir ve servet vergilerinde oluşan vergi kaybını telafi amacıyla da etkin olarak kullanılabilir. Ayrıca alıcı ve satıcının vergi esnekliğine bağlı olarak piyasa içerisinde paylaşılabilir (Kılıçer ve Peker,2020:94).

Vergiler dolaylı ve dolaysız vergiler olarak da ikiye ayrılmaktadır. Gelir ve kurumlar vergisi dolaysız vergilerken, katma değer vergisi, özel tüketim vergisi, BSMV v.b. vergiler dolaylı vergi kapsamında yer almaktadır. Dolaylı vergiler savaş, salgın ve ekonomik kriz gibi olağanüstü dönemlerde verimliliklerini koruması, kolay yansıtılması ve fiyatın içine gizlenebilmesi gibi özellikleri gereği daha çok tercih edilmektedir (Özbilen, 2010:324). Ayrıca dolaylı dolaysız vergi ayrımı bir ülkede uygulanan vergi sisteminin ne kadar adil olduğunu da göstermektedir ve dolaysız vergiler artan oranlı olması ve doğrudan gelir elde eden kişinin sübjektif özelliklerini dikkate alarak vergilendirmesi nedeniyle daha adil vergi türleridir. Türk vergi sisteminde toplanan vergi gelirlerinin %70'ini dolaylı vergiler oluşturmaktayken, dolaysız vergilerin payı %30'dur. Dolaylı vergilerde vergi mükellefinin özel ailevi durumu, ödeme gücü gibi hususlar dikkate alınmamakta herkesten aynı oranda vergi tahsil edilmektedir. Geliri nispeten daha düşük olan grupların harcama potansiyeli üst gelir gruplarına göre daha yüksek olduğundan alt gelir gruplarının ödediği dolaylı vergi

---

³⁴ <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5602.pdf> Erişim Tarihi:04.04.2021

miktarı da daha çok olmaktadır. Bu nedenle de alt ve üst gelir gruplarındaki gelir farkından kaynaklanan makas açılmaktadır (Günel, 2019; 285).

Dolaylı ve dolaysız vergi ayrımı genel olarak üzerine vergi borcu düşen kişi ile vergi ödeyen kişi arasındaki farklılığa da dayanmaktadır. Üzerine vergi borcu terettüp eden kişi ile ödeyen kişi aynı kişiyse vergi dolaysız, ödeyen kişi farklı ise dolaylı vergi söz konusu olmaktadır. Yani diğer bir deyişle dolaylı/dolaysız vergi ayrımında vergi mükellefiyle vergi dairesine karşı mükellef olan kişilerin birbirinden ayrılması söz konusudur. Dolaylı vergiler, yansıtılması basit vergi türleriyken, dolaysız vergiler bu yönüyle daha katı özellik taşır ve kolay kolay yansıtılamaz. Verginin yansıtılması, mükelleflerce ödenecek olan verginin piyasa koşullarında şekillenen fiyat mekanizması yardımı ile kısmen veya tamamen birkaç aşamada üçüncü kişilere aktarılması şeklinde tanımlanabilir (Şenyüz, 1995, 111). Diğer bir deyişle vergi yansıtılması, vergi mükelleflerinin üzerlerine düşen vergiyi taşımak istememelerinden dolayı, piyasa şartları içerisinde tamamını ya da bir kısmını diğer kişilere aktarması şeklinde tanımlanmaktadır (Heper, 2003, 176).

Vergi ile ilgili kavramsal çerçeveyi oluşturduktan sonra Türkiye’de uygulanan vergi gelirleri uygulamalarına ve korona virüsten dolayı bu gelirlerde meydana gelen sorunlar ve bu sorunlara karşı alınan tedbirlere odaklanmak yerinde olacaktır.

3.2. TÜRK VERGİ SİSTEMİNDE VERGİ TÜRLERİNİN BÜTÇE İÇERİSİNDEKİ AĞIRLIĞI

Vergi dünya tarihinin ilk dönemlerinden günümüze kadar her devletin en önemli gelir kaynağı ola gelmiştir. Bu gelir türü, yıllar içerisinde gelişme göstererek çeşitlenmiş, farklı yapılar bürünmüş ve başka adlar altında tahsil edilmeye devam edilmiştir. Süreç içerisinde taşıdığı özellikler, ülke ekonomisine yaptığı katkılar ve toplum üzerinde doğurduğu etkiler sonucunda vergiler; daha kurumsal bir özelliğe kavuşarak vergi sistemi denen yapıya bürünmüştür.

Vergi sistemleri ülkelerin yaşadıkları siyasal, sosyal, ekonomik ve küresel olaylara bağlı olarak değişim ve gelişim göstermektedir. Dolayısıyla bir ülkenin sahip olduğu vergi sistemini o ülkenin ekonomisinden soyut düşünmek doğru olmayacak, ekonomik ve kamusal alan içerisinde yaşanan her türlü gelişme vergi sistemi içinde önemli sonuçları beraberinde getirecektir (Arıkan,2005:151).

Günümüz ülkeleri için vergi kazancı kadar bu kazancı oluşturan vergi türleri de önemlidir. Bu nedenle bir ülkenin vergi sistemi incelenirken dolaylı ve dolaysız vergilerin bütçe gelirleri içerisinde oranı üzerinde durulması anlamlı olacaktır. Sağlıklı bir vergi sisteminin temelini dolaysız vergiler oluşturmaktadır. Dolaylı vergiler ise ekonomik gerekliliğe göre şekillendirilmelidir. Ancak burada optimal bir vergi dağılımının gerçekleştirilmesinin zor bir durum olduğunun belirtilmesi gerekmektedir (Susam ve Oktayer,2007:114). Diğer gelişmekte olan ülkeler gibi Türkiye’de de kayıt dışı ekonominin yaygın olması sonucu dolaysız vergilerin bütçe içerisindeki ağırlığı dolaylı vergilere kıyasla daha düşük kalmaktadır (Kılıçer ve Peker, 2020:465).

Covid-19 pandemisinin vergi gelirleri üzerindeki etkisinin analiz edilebilmesi için öncelikle Türkiye’deki vergi yapısının ortaya konulması ve vergi türlerinin toplam vergiler içerisindeki paylarının açıklanması gerektiği düşünülmektedir. Bu kapsamda aşağıda yer verilen tablo ile 2005 ve 2019 yılları arasında bazı vergi çeşitlerinin toplam vergi gelirleri içerisinde taşıdıkları büyüklere yer verilmiştir.

Tablo 12: Türk Vergi Sistemi İçerisinde Vergilerin Toplam Vergi Gelirleri İçerisindeki Payı

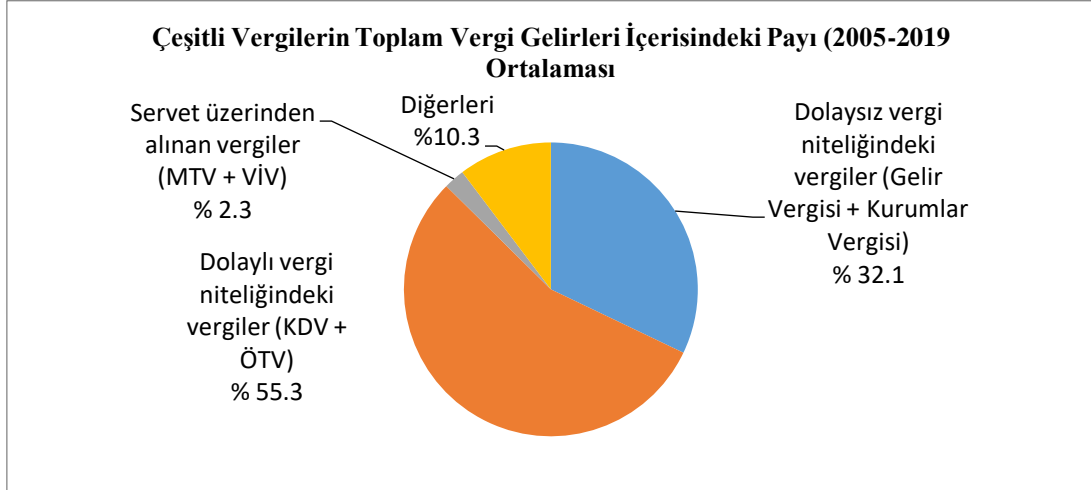
Yıllar	Gelir Vergisi(A)	Kurumlar Vergisi(B)	Gelir ve Kazanç Üzerinden Alınan Vergiler (A+B)	KDV (C) (İthalde Dahilde)	ÖTV(D)	Harcama Üzerinden Alınan Vergiler(C+D)	MTV(E)	VİV(F)	Mülkiyet Üzerinden Alınan Vergiler(E+F)
2005	20,35	10,29	30,64	32,03	27,4	59,43	1,08	0,1	1,18
2006	20,97	8,23	29,20	33,53	24,53	58,06	2,01	0,8	2,81
2007	22,25	9,19	31,43	32,41	23	55,41	2,08	0,80	2,88
2008	23,39	9,82	33,21	31,62	22,09	53,71	2,11	0,80	2,91
2009	23,44	10,55	33,99	30,65	22,26	52,91	2,34	0,90	3,24
2010	20,95	9,70	30,65	32,09	24,6	56,69	2,1	0,10	2,2
2011	21,05	10,28	31,33	33,59	22,59	56,18	2,13	0,90	3,03
2012	21,96	10,12	32,09	32,52	22,63	55,15	2,14	0,10	2,24
2013	21,42	8,55	29,97	33,71	23,34	57,05	2,01	0,10	2,11
2014	22,67	8,75	31,42	32,50	22,82	55,32	1,95	0,11	2,06
2015	22,65	7,96	30,61	33,07	22,92	55,99	1,93	0,10	2,03
2016	23,35	8,86	32,21	31,87	22,89	54,76	1,89	0,12	2,01
2017	22,99	9,24	32,24	33,01	22,26	55,27	1,73	0,12	1,85
2018	23,76	11,40	35,16	33,96	18,31	52,27	1,75	0,13	1,88
2019	25,36	10,68	36,04	32,91	18,08	50,99	1,78	0,15	1,93

Kaynak; GİB, Çeşitli Vergi İstatistikleri, www.gib.gov.tr, Erişim Tarihi; 03.04.2021

Tablo 11 ve buradan elde edilen Grafik 2 incelendiğinde; Gelir Vergisi ve Kurumlar Vergisi gibi kazanç üzerinden alınan dolaysız vergi niteliğindeki vergilerin toplam vergi gelirleri içerisindeki payının 2005-2019 dönemi için ortalama % 32.1, Katma Değer Vergisi (KDV) ve Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) gibi harcamalar üzerinden tahsil edilen dolaylı vergi niteliğindeki vergilerin toplam vergi gelirleri içerisindeki payının ise aynı dönemde ortalama

% 55.3 olduğu görülmektedir. Servet üzerinden alınan vergiler olarak tanımlanan Motorlu Taşıtlar Vergisi ile Veraset ve İntikal Vergisinin toplam vergi gelirleri içerisindeki payı oldukça düşüktür ve 2005-2019 ortalaması dikkate alındığında % 2.3 oranına tekabül etmektedir.

Grafik 2: Çeşitli Vergilerin Toplam Vergi Gelirleri İçerisindeki Payı (2005-2019 Ortalaması)

Görüldüğü gibi Türk vergi sisteminin genel yapısı içerisinde, harcama üzerinden tahsil edilen dolaylı vergiler daha etkindir. Gelir ve kazanç üzerinden alınan dolaysız vergiler ise ikinci planda kalmaktadır. Türk vergi sisteminde dikkat çeken bir diğer önemli husus ise dört önemli vergi türü içerisinde tüzel kişilerin kazançları üzerinden tahsil edilen Kurumlar Vergisi ile servet üzerinden alınan vergilerin tahsil oranlarının diğer vergi türlerine kıyasla oldukça düşük olmasıdır. Dolayısı ile ülkemiz vergi gelirleri açısından talep esasına dayalı vergiler olan dolaylı vergiler çok önemli bir yer teşkil ettiğinden, talebi etkileyen her türlü gelişme bu vergi türünden elde edilen kazancı da doğrudan artıracak ya da azaltacak sonuçlar doğuracaktır.

3.3. COVID-19 SALGINININ TÜRKİYE'DE VERGİ GELİRLERİNE ETKİSİ

Salgın karşısında alınan tedbirler her ne kadar salgının kısa sürede atlatılmasını amaçlasa da istenilen sonuçlar tam anlamıyla elde edilememiş ve salgın etkinlik göstermeye devam etmiştir. Alınan tedbirlerin şüphesiz hem tüketiciler hem de üreticiler üzerinde doğrudan ve dolaylı olmak üzere çeşitli etkileri olacaktır. Tedbirlerin ölçüsü arttıkça hem ortaya çıkan etkiler artacak hem de daha geniş kesimleri kapsamına alacaktır. İktisadi birimlerin etkilenişi nihayetinde bir bütün olarak ülke ekonomisine yansımaya (Kılıçer ve Peker,2020:466).

Çalışmamızın ikinci bölümünde gerek dünyanın çeşitli ülkelerinde gerekse Türkiye ekonomisinde alınan tedbirlerin ekonomik etkileri araştırılmış ve yapılan bu değerlendirmeyi haklı çıkarır nitelikte sonuçlar ile karşılaşılmıştır. İlgili bölümde ifade edildiği üzere; küresel ilişkilerin yavaşlaması sonucu ülkelerin dış ticaret verileri düşmüş, üretime verilen ara sebebiyle büyüme oranları küçülme haline evrilmiş ve istihdam sorunları ortaya çıkmıştır. Sonuç itibarıyla Covid-19 salgınının insan hayatı üzerindeki olumsuz etkisinin yanında ülke ekonomilerini de etkilediği açık bir şekilde görülmektedir. Ekonomik işleyişin bir yansıması olan vergi gelirleri hiç şüphesiz ki gerek ülke içinde gerekse de ülke dışında yaşanacak bu gelişmelerden kaçınılmaz olarak etkilenecektir. Çalışmanın bundan sonraki bölümünde bu etkinin ne olduğu üzerinde durulacaktır.

İlk olarak vergi gelirlerindeki etkinin verginin tahsil usulüne göre farklılaşabileceği düşünülmektedir. Örneğin, Gelir ve Kurumlar Vergisi gibi yıllık beyan edilen vergilerde yaşanan etki ancak beyan edildikleri dönemin sonunda anlaşılabilir. KDV ve ÖTV de ise beyan her ay yapıldığı için böyle bir zaman aralığı söz konusu değildir. Diğer yandan, vergi gelirlerinde ortaya çıkan kaybın miktarı salgının ne kadar süreceğine bağlı olacaktır. Salgının kısa sürmesi halinde gelir ve kazanç üzerinden alınan vergideki kayıplar da kısa sürede toparlanabilir. Ancak salgının daha da uzaması (çalışmanın hazırlandığı dönemde bir yıldan fazla süredir devam etmektedir.) halinde bu kayıplar çok ciddi düzeylere ulaşacağı için önemli bir sorun olarak kendisini gösterecektir. Salgın döneminde zorunlu tutulan izolasyon uygulamaları tüketicilerin harcama düzeylerinin azalması, firma ve işletmelerin daha az kazanması anlamına gelmektedir. Bu durum devletin vergi gelirinin her iki yönden de azalmasına neden olacaktır (Kılıç ve Peker, 2020:467).

Verginin tahsil edilebilir aşamaya gelmesi için öncelikle “Vergiyi Doğuran Olayın” gerçekleşmesi gerekmektedir. Ardından vergilendirme sürecinin tahakkuk aşaması gerçekleşmelidir. Her bir vergi türü için belirlenen sürede vergi beyanı yapılarak verginin tahakkuku gerçekleştirilmektedir. Covid-19’a karşı alınan tedbirlerin vergi gelirleri üzerindeki etkisini ele alan bu çalışmada söz konusu ayırım gözetilmektedir. Öncelikle vergiyi doğuran olayın gerçekleşmesinin ilk şart olan talebi azaltan ya da ortadan kaldıran etkiler incelenmekte, ardından da vergi tahakkukunu engelleyen, yani beyanını etkileyen, tedbirler ele alınmaktadır.

3.3.1. Alınan Tedbirlerin Talep Üzerine Etkisi

Türkiye ekonomisi için salgın karşısında alınan tedbirlerin bir kısmı, vergiyi doğuran olayın meydana gelmesi için gerekli ilk eylem olan talebin oluşmasını engelleyen bir duruma dayanmaktadır. Tedbirler, sosyal etkileşimin mümkün olduğunca en aza indirilerek virüsün insandan insana geçişini engellemeyi ve böylece virüsün yayılma hızının azalmasını içermektedir. Ancak insanların sosyal izolasyona girmesi günlük rutin işlerin aksaması ve dolayısıyla harcama alışkanlıklarının bozulmasına ve nihayetinde talebin azalmasına neden olacaktır. Çalışmanın 2.1.4. bölümünde doğrudan talep düşüklüğüne neden olan tedbirler sıralandığından burada tekrar değinilmeyecektir. İlgili bölümde görüleceği üzere; bu kapsamda alınan tedbirlerin neredeyse tümü doğrudan harcamaları kısıtlayıcı ve dolayısıyla talebi azaltıcı niteliktedir. Bu durum harcamalar üzerinden alınan vergilerin ağırlıkta olduğu Türkiye ekonomisi açısından önem arz etmektedir.

Tüketim üzerinden alınan vergiler; mal ve hizmet teslimi sonucu alınan Katma Değer Vergisi ile başta lüks tüketim olmak üzere belli mal gruplarının vergilendirilmesine dayanan ÖTV şeklinde ikiye ayrılabilir. Her iki vergi türü kolayca yansıtılabildiklerinden dolayı vergi statüsündedir. Dolaylı vergiler yapılar gereği ekonomik gelişmelerden kolayca etkilenebilmektedirler. Zira ekonomik koşulların tüketim alışkanlıkları üzerinde önemli etkisi vardır. İçinde yaşadığımız salgın döneminde, alışveriş merkezleri, mağaza, kafe, spor salonu ve eğlence merkezleri gibi insanların doğrudan harcama yaptıkları alanların kapatılması, koruma içgüdüsünün bir sonucu olarak tüketim eğilimlerinin daha çok gıda, su, elektrik, doğalgaz, temizlik gibi temel ihtiyaçlara yönelmesine neden olmuştur. Diğer taraftan giyim, eğlence, otomotiv, parfümeri, elektronik gibi daha lüks ve ikincil ihtiyaçlar ötelenmeye başlanmıştır. Gerek ihtiyaç alanlarının sınırlandırılması ve gerekse de ihtiyaç önceliğinin değişmesinin bir sonucu olarak toplam talepte ciddi düşüş yaşanması sonucunda harcamalar üzerinden alınan Katma Değer Vergisi'nden elde edilen gelirin azalması beklenecektir.

Türkiye'nin vergi gelirleri arasında önemli bir yer tutan diğer bir harcama vergisi de ÖTVdir. ÖTV, KDV'den farklı olarak üretimin belli aşamalarında değil, kanunda belirtilen durumlarda tek seferde alınan dolaylı bir vergi türüdür. 4760 Sayılı Özel Tüketim Vergisi kanununda vergilendirilecek mallar dört farklı listede sıralanmış³⁵, hizmetler ise ÖTV'nin

³⁵ <https://www.gib.gov.tr/4760-sayili-ozel-tuketim-vergisi-kanununa-ekli-i-ii-ve-iii-sayili-listelerde-yer-alan-mallarda> Erişim Tarihi: 03.06.2020

konusu dışında tutulmuştur. I sayılı listenin A cetvelinde benzin, motorin, doğalgaz; B cetvelinde sanayi üretiminde doğrudan kullanılan Spindle Oil, Solvent, hekzan, madeni yağlar; II sayılı listede motorlu taşıtlar ve son olarak III ve IV sayılı listelerde ise lüks tüketim grubu olarak adlandırılan havyar, alkollü içecekler, kozmetik ürünler ve beyaz eşyalar bulunmaktadır.

Buradan ÖTV'nin konusunu oluşturan ürünlerin daha çok hayatın normal seyri içerisinde veya olağan şartlar altında karşılanan nitelikteki ihtiyaçlar olduğu görülmektedir. Salgın sürecinde öncelikli konu sağlıklı kalmak olduğu için otomobil, beyaz eşya ve parfümeri gibi ürünler insanların tüketim önceliği arasından çıkmaktadır. Ayrıca sosyal izolasyon tedbirlerine bağlı olarak eğlence anlayışının değişmesinden, bu gibi yerlerin kapanmasından ve bağışıklık sistemini olumsuz etkilemesinden dolayı alkollü içki, tütün mamulleri ve kolalı gazozların tüketimi azalmaktadır. Diğer taraftan salgından korunmak için gerekli olan sosyal izolasyon gerekçesi ile şehirlerarası yolculukların yasaklanması, seyahat planlarının ertelenmesi ve seyahat kültürünün değişmesi, ayrıca sokağa çıkma kısıtlamaları ve insanların gönüllü olarak evde kalması sonucu akaryakıt talebi ve tüketimi azalmaktadır.

Tablo 12 ÖTV'nin alt kalemlerine ilişkin Türkiye verilerini göstermektedir. Buna göre ÖTV içerisinde en önemli gelir kalemini petrol ürünleri oluşturmaktadır. Diğer ürünler ile kıyaslandığında, petrol ürünleri üzerinden alınan ÖTV'nin toplam ÖTV gelirinin neredeyse yarısına yaklaştığı görülmektedir. Dolayısıyla seyahat kısıtlamaları sonucu otomobil kullanımının azalmasına bağlı olarak başta akaryakıt olmak üzere ÖTV'nin konusunu oluşturan ürünlerin tüketimi azalacağından dolayı ÖTV gelirlerinde ve ÖTV'nin vergi gelirleri içerisindeki payında düşüşler olacaktır.

Tablo 13: Türkiye'de ÖTV'yi Oluşturan Ürünlerin Yüzde Dağılımı

	2019	2018	2017
ÖTV Genel Toplamı	18,08	18,31	22,26
Petrol ve Doğalgaz Ürünlerine İlişkin ÖTV	7,54	7,65	10,29
Motorlu Taşıt Araçlarına İlişkin ÖTV	1,70	2,36	3,54
Alkollü İçkilere İlişkin ÖTV	1,80	1,68	1,60
Tütün Mamullerine İlişkin ÖTV	6,14	5,81	5,98
Kolalı Gazozlara İlişkin ÖTV	0,12	0,12	0,06
Dayanıklı Tüketim ve Diğer Mallara İlişkin ÖTV	0,77	0,68	0,79

Kaynak; GİB, İstatistikler, Bütçe Gelirleri, www.gib.gov.tr

3.3.2. Vergi Harcaması Niteliğindeki Tedbirlerin Etkisi

Covid-19 salgını karşısında alınan tedbirler ekonomik aktiviteyi olumsuz etkilemektedir. Buna karşı ekonomi yönetimi tarafından bazı tedbirler uygulamaya konulmuştur. Bu uygulamalar ile genel anlamda devletin vazgeçtiği vergi gelirlerini ima eden “vergi harcaması” kavramı karşımıza çıkmaktadır. Vergi harcaması, ulaşılmak istenen sosyo-ekonomik amaçlar doğrultusunda tahsilinden vazgeçilen vergiler olarak ifade edilmektedir (Saraç,2010:262). Vergi harcamalarının temelinde vergi gelirin kişi ya da firmalara aktarılması bulunmakta ve devletin elde etmekten vazgeçtiği vergi geliri önemli bir maliyet olarak karşımıza çıkmaktadır (Ferhatoğlu,2005:85).

Bütçede görünmeyen ve toplam harcama düzeyini dolaylı olarak etkileyen bu harcamalar, kanuni bir hükümden kaynaklanmakta ve devletin vergisel sorumlulukları erteleyerek vergi gelirlerinden vazgeçmesi veya erteleme şeklinde kendisini göstermektedir. Bu da vergi kaybı anlamına gelmektedir (Bird ve Oldman,2020:203).Bu anlamda vergi harcaması vergi kanunlarında yer alan muafiyet, istisna, vergi erteleme gibi araçların sosyal amaçlar için kullanılmasının bütçeye toplam etkisi olarak görülmektedir (Kulu,2000:28).

Covid-19 salgını karşısında vergi harcamaları bir politika aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Ekonomik aktivitedeki gerilemenin kişi ve firmalara yansımaları asgari düzeye indirmek amacıyla vergi mükelleflerinin beyan ve ödeme süreleri ertelenmiş ve bazı alanlarda sektöre destek vermek için vergi gelirlerinden vazgeçilmiştir. Bu sayede kamu ekonomisinden özel ekonomiye üstü örtük bir fon transferi gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın 2.1.4 bölümünde bu kapsamda değerlendirilen tedbirlere yer verildiğinden bu kısımda ayrıca belirtilmeyecektir.

Bu tedbirler haricinde; Covid-19 salgını ile birlikte 213 sayılı VUK Kanununun 13 ve 15. maddelerinde ifade edilen mücbir sebep hali de oluşacağından; birçok süre işlemeyecek, vergi cezaları kesilemeyecek ve bireysel olarak bu süreçte geçerli mazeretleri olan şahısların vergi ödev ve sorumluluklarını yerine getirmesi istenemeyecektir. Ayrıca yine mücbir sebep hali nedeniyle 68 sıra numaralı KDV sirküleri gereğince ihraç kayıtlı teslimlere ilişkin ihracat süreleri de uzayacaktır³⁶. Vergi mevzuatında yer alan bu uygulamanın devreye girmesi, vergi harcaması kapsamında yukarıda belirtilen tedbirlere ek olarak, devletin gelir kaybı nedenlerinden biri olacaktır.

---

³⁶ <https://www.gib.gov.tr/node/143189>, Erişim Tarihi: 23.04.2021

3.3.3. Gelir ve Kazanç Üzerinden Alınan Vergilere Etkisi

Gelir vergisi, gerçek kişilerin elde ettiği gelirlerin vergilendirildiği dolaysız bir vergidir. Artan oranlı tarife uygulanması ve sübjektif durumları göz önüne alması kişisel bir vergi olma özelliği kazandırmaktadır. Verginin bir başka kişiye yansıtılmaması ise gelir vergisine dolaysız vergi özelliği katmaktadır. Kişisel özellikler dikkate alınarak vergilendirme yapılması ve vergi ödeme kabiliyetini etkin olarak seyredilmesi gelir vergisini modern bir vergi sisteminin asli vergilerinden biri haline getirmektedir (Akdoğan,2011:181) .

Gelir ve kazanç üzerinden alınan vergilerin bütçe içerisinde payının yaklaşık %30 olduğu daha önce Tablo 11’de belirtilmişti. Buna göre bu vergi türlerinden elde edilen gelirlerde yaşanan aksamının bütçe üzerinde oluşturacağı yük de önemli olacaktır.

193 sayılı Gelir Vergisi kanununun ikinci maddesinde gelirin yedi kazanç unsurundan oluştuğu ifade edilmiştir. Covid-19 salgınının gelir vergisi üzerindeki etkisinin incelenebilmesi için bu kazanç türlerinin incelenmesi gerekmektedir.

Bu gelir türlerinden ilki ticari kazançtır. İnsanların daha çok evlerinde kalmayı tercih ettiği bu dönemde gıda sektörü haricinde diğer sektörlerin iş hacminde düşüş beklenir. Bu nedenle ticari ve sinai faaliyetlerde aksama olacağından ticari kazanç üzerinden elde edilen gelir vergisinde düşüş olabilecektir. Bununla birlikte bu dönemde gıdaya olan talebin artmasından dolayı, iklim şartlarının da olumlu seyretmesi halinde zirai kazanç artacaktır (Kılıçer ve Peker,2020:465).

Gelir vergisini oluşturan bir diğer gelir türü ise serbest meslek kazancıdır. Pandemi döneminde mahkeme süreçlerinin askıya alınması, birçok meslek odasının faaliyetlerine ara verilmesi, eğlence merkezlerinin kapatılması, konser, tiyatro, sergi, panayır gibi organizasyonların ertelenmesi ya da iptal edilmesi avukat, dış hekim, estetiysen hekim, muhasebeci, mimar, noter, ses sanatçısı gibi birçok alanda faaliyet gösteren serbest meslek erbabının gelirinde düşüşe yol açacaktır. Bu da gelir vergisi için SMK kazancı adına gelir kaybı anlamı taşıyacaktır.

Bu dönemde gelir vergisinin en önemli kazanç unsurlarından biri olan ücret geliri üzerinde de durulması gerekir. Zira ekonomik durgunluk beraberinde işsizliği getirecektir. Ticaret hacminin düşmesi sonucu işverenlerin işçi çıkarması sürpriz olmayacaktır. Buna karşın Türkiye’de bunun durumun önüne geçilmesi için 17.04.2020 tarihinde 7244 sayılı

kanun yürürlüğe konulmuştur³⁷. İlgili kanunun dokuzuncu maddesi ile 17 Nisan tarihinden itibaren 3 ay süre ile işçi çıkarılması yasaklanmış, işverene ücretsiz izin kullandırma hakkı verilmiştir. Ücretsiz izin döneminde işçilere günlük 39,74 lira (Aylık 1.770,29) lira kısa çalışma ödeneği adı altında ödeme yapılacaktır. Bu düzenleme ile pandeminin istihdam üzerindeki olumsuz etkileri azaltılmak istenmektedir. Ancak bu etkinin büyüklüğü salgının süresi ile doğru orantılıdır. Kısa vadede ekonomik toparlanma sağlanırsa işletmeler bu tarz kanuni düzenlemeler ile istihdam sağlamaya devam edeceklerdir. Ancak salgının etkisi ile ekonomik durgunluk uzun süre devam ederse alınan tedbirlerin etkisi azalacak bir süre sonra işsizlik baş gösterecektir. Bu durum ise ücret gelirlerinin azalışına neden olacaktır.

Gelir vergisi içerisinde son olarak, gayrimenkul sermaye iradı, menkul sermaye iradı ve diğer kazanç ve iratlarda yaşanan düşüşler diğer gelir türlerine kıyasla daha az oranda olacaktır. Zira borsa bu dönemde dalgalı bir seyir izlese de açık kalmaya ve uluslararası yatırımcıların sermaye taşınmasına izin vermeye devam etmektedir. Bu sayede şirketlerin tahvil, hisse senedi, eurobond gibi varlıklarının alış satışı devam etmektedir. Yine işyeri ve meskenlerin kira kontratları en az yılsonuna kadar devam edeceğinden GMSİ gelirinde azalış olmayacaktır.

Bir diğer vergi türü ise kazanç üzerinden alınan Kurumlar Vergisidir. Genel ve objektif nitelikli olan Kurumlar vergisi piyasa şartlarında yansıtılma imkânı olan ve ayırma ilkesi çerçevesinde önem arz eden bir dolaysız vergi türüdür. Kurumlar vergisi mükellefleri kanununun ikinci maddesinde; sermaye şirketleri, dernek ve vakıflara ait iktisadi işletmeler, iş ortaklıkları, fonlar, kooperatifler ve iktisadi kamu kuruluşları şeklinde sıralanmıştır. Mükellef yapılar itibari ile yaşanan ekonomik durgunluktan doğrudan etkilenecek niteliktedir. Firma ve işletmelerin ticari faaliyetlerinin azalması gelirlerinde azalış; bu da Kurumlar Vergisi matrahının düşmesi demektir.

İşletmelerin desteklenerek faaliyetlerini sürdürmelerinin sağlanması için bir dizi önlem alınmıştır. 26.03.2020 tarihli 7226 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Karar ile işletmelere, işçi başına aylık 75 TL asgari ücret desteği verileceği belirtilmiştir³⁸. Yine işletmelerin maliyetlerini azaltmak adına 518 sıra numaralı VUK Genel Tebliği vergi borç ve beyanlarını erteleyen düzenlemeler yapılmıştır. Bu kapsamda Muhtasar, KDV ve SGK bildirimleri altı ay süre ile ertelenmiştir.

³⁷ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/04/20200417-2.htm> Erişim Tarihi: 30.04.2021

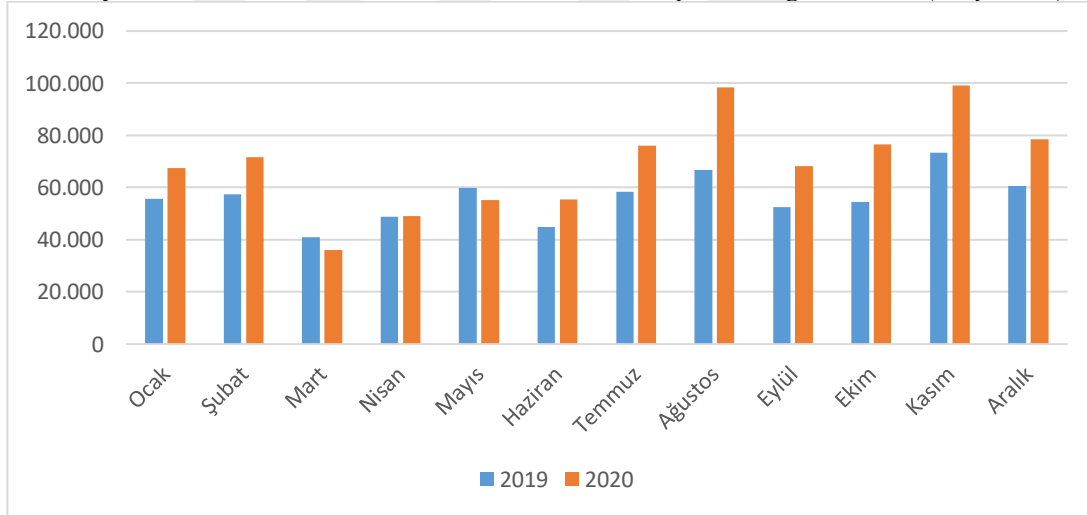
³⁸ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/03/20200326M1-1.htm> Erişim Tarihi: 13.04.2021

Sonuç olarak bu dönemde bir yandan azalan gelir nedeniyle Kurumlar Vergisi Matrahı düşecek, diğer yandan da devletin vergi harcaması yoluyla vergi beyanlarını erteleme geliri ve kazanç üzerinden alınan Kurumlar Vergisi gelirini düşürecektir.

3.4. ALINAN TEDBİRLERİN BÜTÇE ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Covid-19 karşısında alınan tedbirlerin bir kısmı talebi azaltıcı, bir kısmı da vergi harcamasına neden olacak şekilde ya verginin tahsilini geciktirici ya da verginin doğuşunu tamamen ortadan kaldırıcı etki göstermekte ve böylece vergi gelirleri azalmaktadır. Bir önceki bölüm başlığı altında ele alınan ikili ayırım üzerinden vergi türü bazında olası etkiler ele alınmıştır. Bu başlık altında ise Covid-19 salgını ile mücadele sürecinde ortaya çıkan bu etkilerin bütçeye fiili olarak nasıl yansıdığı üzerinde durulmaktadır. Bu amaçla 2019 ve 2020 yıllarına ait bütçe gerçekleştirmeleri ve bu yıllar arasındaki farkların ortaya konulması gerekmektedir.

Grafik 3: 2019-2020 Yılları Ocak-Aralık Dönemi Toplam Vergi Gelirleri (Milyon TL)

Kaynak; www.sbb.gov.tr

2019 ve 2020 yılları için Ocak-Aralık döneminde toplam vergi geliri düzeyi Grafik 3 aracılığı ile izlenebilir. Grafik 3'e bakıldığında; 2020 yılı Ocak ve Şubat ayı bütçe gerçekleştirmelerinde vergi gelirleri, bir önceki yıla göre sırasıyla % 21.1 ve % 24.7 oranında artış gösterirken, salgın ile mücadelenin başladığı Mart ayından itibaren Mart, Nisan Mayıs dönemlerinde 2019 yılında elde edilen gelirin gerisinde kaldığı görülmektedir. Salgına yönelik tedbirlerin gevşetilmeye başlandığı Haziran ayından itibaren ise vergi gelirlerinde iyileşme başlamış ve Haziran, Temmuz, Ağustos aylarında hızlı bir toparlanma sağlanarak 2019 verilerinin üzerinde gelir elde edilmiştir. Vergi gelirlerinde 2020 yılı genelinde yaşanan

gelişmelere bakıldığında, inişlerin ve çıkışların çok sert olduğu, istikrarsız bir yıl görünümünü olduğu söylenebilir.

Salgınla mücadele döneminde yaşanan gelişmelerin etkisinin izleneceği bir başka veri ise 2019 ve 2020 yılı Ocak-Aralık dönemi için vergi gelirlerinde yaşanan aylık bazda yüzdelerik değişimlerdir.

Tablo 14: 2019-2020 Yılı Ocak-Aralık Dönemi Vergi Türlerine Göre Vergi Gelirleri (%)

	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
Vergi Gelirleri	21,1	24,7	-10,1	0,7	-7,6	23,5	30,3	47,8	29,9	40,4	35,3	23,6
Gelir Vergisi	18,4	6,4	-16,6	-15,0	-28,4	-22,9	-0,9	5,3	-4,3	3,4	9,3	-2,4
Kurumlar Vergisi	-51,9	40,7	-33,1	-54,7	41,7	1.195,3	-22,8	62,5	-41,7	-51,7	14,5	33,3
Dâhilde Alınan KDV	16,1	20,4	-397,6	117,2	-42,8	-75,0	52,1	56,6	33,6	120,2	81,6	29,0
Özel Tüketim Vergisi	22,2	12,7	43,4	22,7	-4,5	25,4	80,5	67,1	30,0	69,4	51,3	40,9
BSMV	20,3	24,7	24,4	-2,2	3,7	-9,1	-0,8	34,8	103,7	25,1	2,9	19,4
İthalde Alınan KDV	29,6	18,6	-7,5	-24,8	-30,9	95,8	23,1	38,2	57,1	40,4	80,4	27,1
Damga Vergisi	18,7	16,4	8,1	-15,1	-17,3	7,4	18,3	23,7	21,4	15,6	15,6	11,2

Kaynak: www.sbb.gov.tr.

Yukarıda yer alan tabloya baktığımızda; 2020 yılı Mart ayı bütçe gerçekleştirmelerinde vergi gelirleri, bir önceki yıla göre % 10,1 oranında azalırken, 2020 Ocak ve Şubat aylarına göre de yaklaşık % 48 lik bir düşüş göstermiştir. 2020 Mart ayında bütün vergi türlerinden elde edilen gelirden düşüş yaşansa da özellikle dahilde alınan KDV' nin yaklaşık % 400' lük bir azalış göstermesi en dikkat çeken husus durumundadır. Bu durum bize harcamalarda ortaya çıkan kısıntının ne boyutta olduğunu göstermektedir. Yine Mart ayı için Kurumlar Vergisinde bir önceki yıla göre %33,1, Gelir Vergisinde ise % 16,6 oranında önemli sayılabilecek derecede bir gelir kaybı yaşanmıştır. 2020 Mart ayından vergi türleri arasında gelir artışı sağlayan tek vergi türü ise ÖTV olmuştur. Mart ayında %43,4'lük bir artış gösteren ÖTV'yi, bu ay için bütçeyi ayakta tutan vergi türü olarak değerlendirmek mümkündür.

2020 yılı Nisan ayına baktığımızda; Mart ayının aksine toplam vergi gelirlerinde bir artış yaşandığı görülmektedir. Ancak bu artışın Ocak ve Şubat aylarının çok gerisinde kaldığı görülmektedir. Dolayısıyla Nisan ayında yaşanan iyileşmenin bütçeye katkısının sınırlı düzeyde kaldığını söyleyebiliriz.

2020 Nisan ayında yaşanan iyileşmede dahilde alınan KDV'de yaşanan toparlanma etkili olmuştur. Nisan ayı içerisinde dahilde alınan KDV Mart ayının aksine artış göstermiş ve bu artış bir önceki yıla göre % 117 olarak gerçekleşmiştir. Bununla birlikte ithalde alınan KDV'de Mart ayında yaşanan bozulma Nisan ayında da devam etmiş ve bir önceki yıla göre % 24,8 azalış göstermiştir. 2020 Nisan ayında vergi türleri içerisinde en büyük düşüş ise %

54,7 ile Kurumlar Vergisinde yaşanmıştır. Gelir Vergisinde Mart ayında yaşanan düşüş Nisan ayında da kendisini göstermiş ve % 15 olarak gerçekleşmiştir.

2020 yılı Mayıs ayına gelindiğinde; Nisan ayında gerçekleşen iyileşmenin ortadan kalktığı ancak Mart ayına göre düşüşün daha az olduğu görülmektedir. Nitekim vergi gelirleri Nisan ayında %7 artış göstermişken, Mayıs ayında % 7 azalmıştır. Mayıs ayında en önemli toparlanma Kurumlar Vergisindeki %41,7'lik artış ile gerçekleşmiştir. Bu durum beyanı ertelenen Kurumlar Vergisinin erteleme süresinin sona ermesinden ileri gelmektedir. Dahilde KDV'ye baktığımızda Mart ayında ciddi bir düşüş yaşanmış ve Nisan ayında toparlanma gerçekleşmiştir. Ancak Mayıs ayında KDV den elde edilen gelir önceki yıla göre Nisan ayında olduğu gibi tekrar düşüş eğilimine girmiştir. İthalde alınan KDV'deki bozulma da Mayıs ayında artarak devam etmiştir. Burada tüketicilerin harcama isteğinde olan azalışın devam ettiğinin görmekteyiz. Mayıs ayı için bir diğer önemli husus ÖTV'den elde edilen gelirin 2020 yılında ilk defa önceki yıla göre düşmüş olmasıdır. Çünkü tablo incelendiğinde diğer vergi kalemlerinden elde edilen gelirler azalmış olsa da ÖTV için ilk dört ay gelir kaybı olmamıştır.

2020 yılına ilişkin Haziran ayı bütçe gerçekleşmelerine bakacak olursak, diğer aylara kıyasla vergi gelirlerinde daha net bir iyileşme olduğu gözlemlenmektedir. Vergi türleri içerisinde en önemli gelişme, daha önceki aylarda azalan İthalde Alınan KDV'nin Haziran ayında % 96'ya varan bir artış göstermesidir. Bu durum önlemlerin gevşetilmesi ile birlikte ithalatın arttığının ve ekonominin dış ticarete önlem öncesi döneme yaklaştığının bir işareti olarak görülebilir. Ancak Dahilde Alınan KDV'de aynı yönlü bir gelişmenin gerçekleşmemiş olması, iç talebin hala toparlanamadığına işaret etmektedir. Haziran ayı bütçe gelirlerine en büyük katkıyı sunan vergi kalemi %1119 artış ile Kurumlar Vergisi olmuştur. Bu derece bir artışta şirketlere tanınan vergi ertelemelerinin sona ermesi etkili olmuştur.

2020 Temmuz ve Ağustos ayı gerçekleşmelerinde, vergi gelirlerinde toparlanmanın kuvvetlendiğini ve Ağustos döneminin geçen sekiz ay içerisinde en yüksek vergi gelirin elde edildiği ay olduğu görülmektedir. Tablo 13'e baktığımızda bu yükselişe en önemli katkıyı, Temmuz ayı için % 80 oranında artış sergileyen Özel Tüketim Vergisi sunmuştur. ÖTV'deki bu gelir artışının sebebi ise Temmuz ayındaki otomobil ve hafif ticari araç satışlarında yaşanan %387,5' lik rekor artıştır (ODD,2020). Ağustos ayında ise diğer yedi aya kıyasla bütün vergi türlerinde artış sağlanmış ve bütçeye en net katkının sağlandığı ay olmuştur.

Temmuz ayı için diğer vergi türlerinden pozitif olarak ayrılan bir başka vergi türü ise dahilde alınan KDV'dir. Bu vergi türünde yaşanan %52,1 oranındaki artış Mayıs ve Haziran aylarında yetersiz olan iç talebin canlanmaya başladığını ve tüketim alışkanlıklarında istikrarlı bir döneme girilebileceğinin işareti şeklinde yorumlanabilir. Bu ay için vergi tahsilatlarında olumsuzluk teşkil eden durum ise Gelir ve Kurumlar Vergisinden elde edilen vergi gelirlerinin henüz istikrarlı bir oranı yakalamış olmasıdır. Geçen altı aylık sürede ertelenen beyan sürelerinin sona ermesi ile pozitive dönen bu vergi türleri inişli çıkışlı bir seyir izlemekte ve bütçeye katkısı sınırlı düzeyde olmaktadır.

2020 yılı içerisinde, Mayıs ayı hariç, gelir kaybının yaşanmadığı tek vergi kaleminin ÖTV olduğu görülmektedir. 2019 yılı ile kıyaslandığında ÖTV den elde edilen gelirlerin aylar itibarıyla artış göstermesi, diğer bir ifadeyle öteki vergi türlerinde yaşanan düşüşün ÖTV'de yaşanmaması üzerinde durularak açıklanması gereken bir noktadır. Bu artışın en önemli nedeni otomotiv, mobilya, beyaz eşya gibi sektörlerde 2019 yılında hayata geçirilen ÖTV indirimi uygulamasının 2020 yılında sona erdirilmiş olmasıdır. Bununla birlikte salgının etkisini gösterdiği Mart ayında yüksek olan ÖTV gelir artışı Nisan ayında düşmüş, Mayıs ayında negatife dönmüş, Haziran ayında yılsonuna kadar ise tekrar yükselmiştir. ÖTV'de gelir artışına katkı sunan alt kalemler incelendiğinde; petrol ve doğalgaz, tütün mamulleriyle, motorlu taşıt araçlarına ilişkin ÖTV'nin ilk sırada geldiği görülmektedir. Özellikle motorlu araç satışlarında 2018 yılında 17.437.541 TL olan gelir, 2020 yılında 46.730.827 TL çıkmıştır. Bu artış 2020 yılında ÖTV vergi oranlarında yapılan artışın bütçeye önemli bir kaynak sağladığını ortaya koymaktadır.

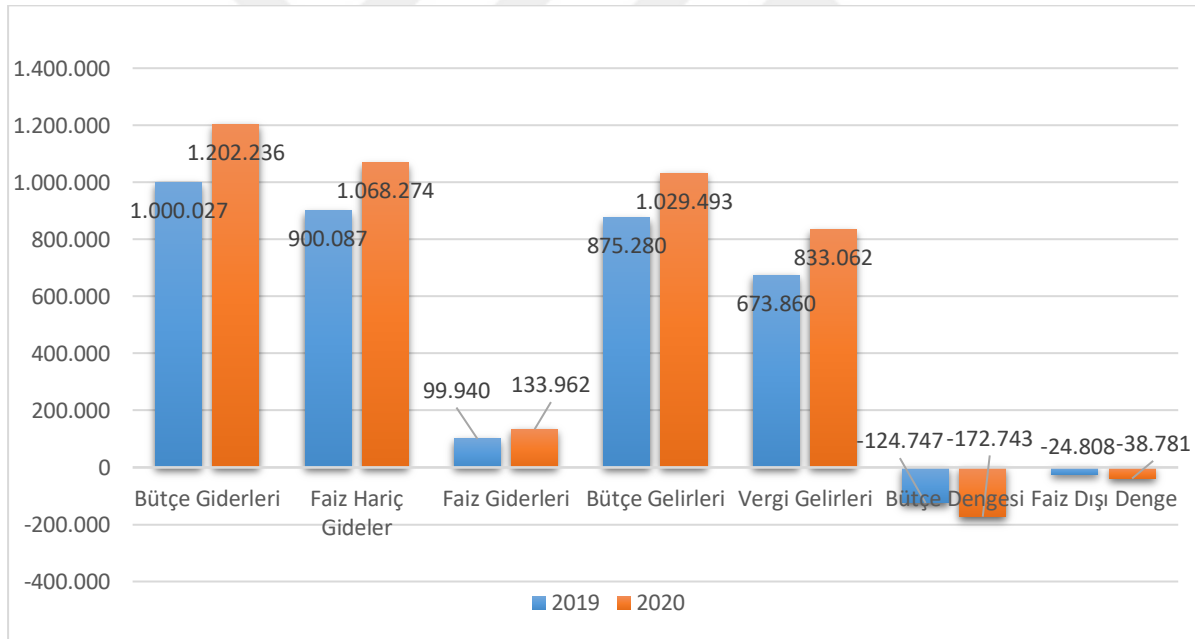
Yılın son çeyreğine baktığımızda ise, yılın ilk yarısına göre daha iyi bir tablo ile karşılaşılmaktadır. Son üç ayda bütçeye en önemli katkı Ekim ayında %120 oranındaki KDV gelirinde yaşanan artışla sağlanmıştır. Bu oran 2020 yılındaki en yüksek KDV tahsil düzeyidir. Dahilde alınan KDV gelirlerindeki iyileşme bize tüketim talebindeki artışı ve ertelenen tüketimlerinin hayata geçirildiğini göstermektedir. Yılın son çeyreğinde ÖTV gelirleri Haziran ayından sonra en iyi gelirin elde edildiği dönemdir. Bu iyileşmede 28.08.2020 tarihli Cumhurbaşkanı kararı ile araç satışlarına getirilen ÖTV zammının etkili olduğu söylenebilir. Son üç ayda dikkat bir başka durum; Gelir ve Kurumlar Vergisi tahsillerinde yaşanan istikrarsızlığın devam etmiş olduğudur. Tablo 13'e bakıldığında; 2020 Ekim ayında %51 oranında azalış kaydeden Kurumlar Vergisi, Aralık ayında %33 artış göstermiştir. Gelir Vergisi tahsil oranları incelendiğinde, 2020 yılında bütçeye en az katkı yapan vergi türü olma özelliğini yılın son çeyreğine de taşıdığı görülmektedir. Kurumlar ve

Gelir vergisi üzerine yapılan bu tespitler bize vergi sistemi içerisinde harcama vergilerine nazaran daha az katkı sağladıklarını bir kez daha ortaya koymaktadır.

Daha önceki açıklamalar ve Tablo 13'deki veriler, vergilerin bütçe için ne kadar önemli bir gelir kaynağı olduğunu ve ekonomik gelişmelerden kolay bir şekilde etkilendiğini net olarak ortaya koymaktadır. Nitekim 2020 yılının ilk altı aylık sürecinde Covid-19 salgının bütçe üzerindeki olumsuz etkisi net bir şekilde görülmektedir. Dolayısıyla her bir vergi kaleminde yaşanacak herhangi bir gelişme bütçe dengesini önemli ölçüde etkileyecektir. Bu etki başta harcamalar üzerinden alınan vergiler olmak üzere tüm vergi türlerinde kendisini göstermiştir.

Vergi gelirlerinde yaşanan gelişmeler ortaya konulduktan sonra 2020 yılı bütçe analizi son olarak 2020 Ocak-Aralık dönemi Merkezi Yönetim Bütçe Gerçekleşmelerinin yer aldığı Grafik 4 ile tamamlanacaktır.

Grafik 4: 2020 Ocak-Aralık dönemi Merkezi Yönetim Bütçe Gerçekleşmeleri (Milyon TL)

Kaynak: www.hmb.gov.tr

2020 yılı Ocak-Aralık döneminde merkezi yönetim bütçe giderleri 2019 yılına göre %20,2 oranında yükselerek 1 trilyon 202 milyar 236 milyon TL olmuştur. Bütçe giderleri içerisinde 2020 yılında en büyük artış %34 oranıyla faiz giderleri olurken, bu gider kalemini %24,4 lük artışla cari transferler takip etmiştir. Faiz hariç bütçe giderlerine baktığımızda, 2019 yılına göre %18,7 oranının yükselişle 1 trilyon 68 milyar 274 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. Faiz giderleri ile cari transferlerdeki bu artış, salgınla mücadele sürecinde

mal ve hizmet alımını finanse etmek amacıyla karşılıksız olarak yapılan yardımlar ile azalan gelir karşılığında borçlanılmasının bütçeye olan yükünü göstermektedir.

Bütçe gelirleri 2020 yılında 2019 yılına göre yaklaşık %18, vergi gelirleri ise 2019 yılına yaklaşık %24 artmıştır. Ancak gelirden yaşanan bu artış oranına rağmen Türkiye, 2020 yılı bütçesi 2019 yılına göre %38 daha fazla açık vererek 172.7 milyar TL bütçe açığı ile yılı tamamlamıştır. Gelir artışına rağmen bütçe açığının artması salgınla mücadele sürecinde bütçe üzerinde en önemli etkinin gelirlerin azalması değil giderlerin daha fazla artmış olduğunu ortaya koymaktadır.

3.5.BÜTÇEDE YAŞANAN GELİŞMELERİN PARA ve MALİYE POLİTİKASI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Dünya iktisat tarihinde, 1929 Büyük Ekonomik Buhan olarak anılan küresel krize kadar klasik iktisatçılar olarak adlandırılan ve devletin ekonomiye müdahalesini reddeden, denk bütçeyi savunan ve borçlanmaya karşı çıkan bir iktisadi düşünce hâkimdi. Ancak 1929 yılında yaşanan bu kriz sonrası, dünya ülkelerinin krizden çıkması adına doğrudan devletin ekonomiye müdahale etmesi gerektiğini savunan Keynesyen ekonomik yaklaşım ekonomi çevrelerince kabul gören yeni iktisat ekolü olmuştur. Bu yeni model 1973 petrol krizine kadar etkinliğini sürdürmüş, 1973'te yaşanan kriz sonrası tartışılmaya başlanmış ve 2008 Küresel Mali krizle beraber, krizden çıkış adına yeniden Keynesyen mali politikalar uygulamaya konulmuştur. Keynesyen iktisat teorisi ekonomik daralma ve kriz dönemlerinde; vergilerde indirim yapılması, tüketim, yatırım ve transfer harcamalarında kamu harcamasının artışı gibi uygulamalar ile para ve maliye politikalarının ekonomik canlanmayı sağlanacağı tezine dayanmaktadır (Ustaoglu,2020:40).

Çalışmanın ana unsurunu oluşturan Covid-19 pandemisiyle birlikte önceki bölümlerde görüldüğü üzere, dünya ülkeleri özellikle 2020 yılının ilk ve ikinci çeyreğinde önemli bir ekonomik kriz yaşamış durumdadır. Ekonomide yaşanan bu küresel krizin etkilerini azaltmak için başta ABD ve diğer Avrupa ülkeleri ilk olarak para politikası uygulamalarını devreye sokarak ekonominin likidite sıkıntısını aşmayı denemiştir. Ancak krizin etkilerinin derinleşmesi ile ülke ekonomileri maliye politikası ağırlıklı yeni paketler açıklayarak Keynesyen politikaları krizden çıkış aracı olarak yeniden kullanmaya başlamışlardır(Fırat,2020:216). Bu kapsamda ABD, Çin, Almanya, Fransa, İngiltere, Japonya, Kore gibi ülkeler; işçilere doğrudan ücret ödemesi, hane halkına nakit transferler,

firmalara sübvansiyon ödemeleri, çeşitli sektörler için vergi indirimleri, sosyal güvenlik katkı paylarının ertelenmesi gibi maliye politikası kapsamında önlemleri devreye sokmuşlardır (IMF,2020a:16) .

Kriz dönemlerinde genişletici politikalar ile ekonomik bozulmayı kontrol altına almaya çalışan her ülke gibi Türkiye’de de Covid-19 salgınının yarattığı küresel tahribata karşı başta maliye politikası olmak üzere genişletici ekonomi politikaları uygulanmıştır. Bu amaçla ilk olarak para politikası cephesinde, Merkez Bankası para politikasının en önemli araçlarından biri olan faiz uygulamasını devreye sokmuştur. Merkez bankası 2020 yılının başında başladığı faiz indirim sürecine salgınında etkisi ile hız vererek politika faiz oranını Ağustos ayına kadar %8,25 seviyesine kadar indirdi. Bunun yanı sıra likidite ihtiyacını karşılama adına bankalara TL ve yabancı para konusunda esneklik sağladı, çeşitli repo ihaleleri ve reeskont kredi düzenlemeleri ile nakit akışına destek verdi. Ancak kurda yaşanan gelişmeler sonrası politika faiz oranı 2020 Eylül ayı itibariyle tekrar yükseltilmeye başlamıştır. Bu durum para politikası açısından krizle mücadelede genişletici politikaların azaltılmaya başlandığını göstermektedir.

Para politikasının tek başına ekonomide yaşanan bozulmayı aşmaya yetmeyeceğini gören Türkiye’de diğer ülkeler gibi maliye politikası uygulamalarına hız vererek krizin etkilerini gidermeye çalıştı. Bu kapsamda krizle mücadele sürecinde birçok ekonomik paket açıklanarak; düşük gelirli kişilere doğrudan nakit desteği, çeşitli sektörlerde faaliyet gösteren firmalara likidite desteği, vergi beyan ve yükümlülüklerini erteleyen uygulamalar, esnaf ve ticaret erbabının bankalara olan kredi ve anapara ödemelerine ertelemeler, işsizliği kontrol altına almak amacıyla işverenlere kısa çalışma ödeneği adı altında maaş ödeme desteğinin verilmesi gibi bir dizi önlem devreye sokmuştur. Uygulamaya konulan bu tür önlemlerin yanında, gelir kaybını telafi etmek adına 2020 yılı içerisinde otomobil sektöründe, kolalı içeceklerde ve çeşitli tütün ürünlerinde vergi artışları yapılmıştır (Fırat,2020: 218).

Salgınla mücadele sürecinde salgının ekonomik etkilerini gidermek adına, uygulanan politikaların vergi gelirleri ile bütçe üzerine olan etkisini birlikte değerlendirdiğimizde şunları söyleyebiliriz. Daha önce dile getirildiği üzere; salgından etkilenen her ülke gibi Türkiye’de salgın sürecinde başta genişletici maliye politikası olmak üzere birçok tedbir almış ve uygulamaya koymuştur. Bütçe verilerine baktığımızda, uygulanan genişletici politikaların salgının etkili olduğu 2020 Mayıs ayına kadar istenen sonucu vermediğini görmekteyiz. Çünkü bu döneme kadar elde edilen vergi gelirleri genel olarak 2019 yılı vergi gelirlerinin

altında seyretmiştir. Ancak 2020 Haziran ayı sonrasında bakıldığında, vergi gelirlerinde önemli bir artış yaşandığını ve 2019 yılı verilerinin üzerinde bir gelir artışı sağlandığını görmekteyiz. Bu artış içerisinde T.C. Merkez Bankası'nın başlattığı faiz indirme süreci sonrasında ve maliye politikası çerçevesinde yapılan doğrudan ödemeler sonucu otomotiv ve konut sektörü kaynaklı artan kredi talebiyle, KDV ve ÖTV gibi harcama üzerinden alınan vergiler önemli bir paya sahiptir. Ancak yapılan açıklamalarda ifade edildiği gibi kişi ve firmalara verilen çeşitli desteklere rağmen Gelir ve Kurumlar Vergisi gibi vergi türlerinin katkısı sınırlı olmuştur. Bu kapsamda genişletici politikaların daha çok iç tüketimi artırdığı ancak kişi ve firmaların vergi ödeme kabiliyetini istenen seviyeye ulaştırmadığı söylenebilir. Bir diğer önemli nokta, vergi gelirlerinde artışa kaynaklık eden tüketim harcamalarındaki artışın hane halkı ve firmaların borçluluk düzeylerinde yükselişe neden olmasıyla ileriye dönük risk barındırıyor olmasıdır.

Vergi gelirlerinde yaşanan süreci değerlendirirken, yapılan çeşitli vergi artışları ve daha önce uygulamaya konulan vergi indirimlerinin geri alınmasının, vergi gelirlerindeki artışa önemli katkı sunduğu ifade edilmişti. Bu durumu uygulamaya konulan genişletici maliye politikası ile birlikte ele aldığımızda; artan bütçe harcamalarının finansmanını karşılamak adına vergi gelirlerini artırmak amaçlanmış ve maliye politikası araçlarından biri olan vergi zaman zaman genişletici politikasının aksine kullanılmıştır.

Genişletici maliye politikasının en önemli maliyetini hiç şüphesiz ki artan bütçe giderleri oluşturmaktadır. 2020 yılı bütçe verilerine bakıldığında bütçe gelirlerinin, bütçe giderlerini karşılamaya yetmediği ve oluşan bütçe açığının en önemli nedeninin faiz giderleri ile cari transferlerdeki artış olduğu görülmektedir. Nitekim cari transferler ve faiz giderlerinde gerçekleşen artış bütçe açığını geçen yıla oranla %38 oranında yükseltmiştir. Sonuç olarak genişletici politikalar her ne kadar vergi gelirlerini artırsa da bu artış giderlerdeki artışı karşılayacak kadar yeterli düzeyde olmamıştır. Krizle mücadele sürecinde uygulanan politikaların en önemli maliyeti, artan kamu harcamaları sonucu bütçe açığının artması olmuştur.

3.6. TÜRK VERGİ SİSTEMİ İLE İLGİLİ DİĞER TESPİTLER

Çalışmanın bu bölümüne kadar Covid-19 salgını sonucunda ekonomide yaşanan gelişmelerin önce vergi gelirlerine ardından bütçeye nasıl yansdığı ile ilgili açıklamalar

yapılmıştır. Bu başlık altında ise sonuç ve öneriler kısmında değineceğim çözüm önerilerine temel oluşturması amacıyla bazı verilere yer verilecektir.

a) Vergi Türlerinin Vergi Tahsil Oranlarına Göre Ağırlığı

Uygulanan vergi çeşitliliğinin fazlalığına rağmen genel olarak bütçe gelirlerinde ağırlığı Gelir Vergisi, Kurumlar Vergisi, Katma Değer Vergisi ve Özel Tüketim Vergisi oluşturmaktadır. Bu kapsamda Gelir Vergisi, Kurumlar Vergisi, KDV ve ÖTV vergilerinin son beş yıldaki tahsilat rakamları ve toplam tahsilat içindeki oranlarına yer verilmiştir.

Tablo 15: Vergi Tahsilat Oranları

Yıllar	Toplam Vergi Gelir(a)	Gelir Vergisi(b)	% b/a	Kurumlar Vergisi(c)	% c/a	KDV(d)	% d/a	ÖTV(e)	% e/a
2015	465.229.389	105.395.330	0,23	37.009.625	0,08	153.844.174	0,33	106.646.242	0,23
2016	529.607.901	123.686.147	0,23	46.898.425	0,09	168.808.352	0,32	121.221.133	0,23
2017	626.082.415	143.962.939	0,23	57.868.208	0,09	201.626.039	0,32	139.370.681	0,22
2018	738.180.401	175.420.074	0,24	84.132.155	0,11	250.661.593	0,34	135.133.359	0,18
2019	820.148.186	207.849.896	0,25	87.528.217	0,11	270.152.810	0,33	148.196.355	0,18
2020	983.069.869	203.958.768	0,21	112.862.021	0,11	323.989.957	0,33	209.090.371	0,21

Kaynak: www.gib.gov.tr

Tablo 14 incelendiğinde, Türk vergi sisteminin asıl olarak harcama üzerinden alınan vergilerin etkin olduğu, 2020 yılında Gelir Vergisinde yaşanan düşüş haricinde tüm vergi türlerinde artış sağlandığı görülmektedir. Ayrıca tüm yıllar içerisinde toplam tahsilat oranının en düşük olduğu vergi türü Kurumlar Vergisiyken en fazla tahsilat KDV'den sağlanmıştır.

b) Kurumlar Vergisi Mükellef Yapısı;

Kurumlar Vergisi, modern vergi sistemleri içerisinde en etkin kullanılan vergi türlerinden biridir. Türk vergi sistemi içerisinde de önemli yer tutan kurumlar vergisinin etkinliği ve mükellef yapısının anlaşılması adına 2019 yılı ilk yüz sıralamasında yer alan ilk on kurum aşağıda yer alan Tablo 15 ile gösterilmiştir.

Tablo 16; 2019 Yılı Kurumlar Vergisi Türkiye Sıralaması

Sıra	Kurumun Unvanı	Faaliyet Türü	Tahakkuk Eden Vergi Tutarı (TL)
1	T.C. Merkez Bankası A.Ş.	Merkez Bankası Faaliyetleri	11.051.920.642,57
2	T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	Bankaların Faaliyetleri	2.739.236.248,82
3	Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	Bankaların Faaliyetleri	2.039.149.298,12
4	Akbank T.A.Ş.	Bankaların Faaliyetleri	1.747.498.047,10
5	Türkiye İş Bankası	Doğalgaz Çıkarılması	1.694.778.945,53
6	Türkiye Vakıflar Bankası Türk A.O.	Bankaların Faaliyetleri	1.692.929.535,93
7	Yapı Ve Kredi Bankası A.Ş.	Bankaların Faaliyetleri	1.637.365.551,68
9	İskenderun Demir Ve Çelik A.Ş.	Demir Ve Çelikten Ürünleri İmalatı	887.559.494,13

11	Eti Maden İşletmeleri Genel Müd.	Diğer Metal Kimyasalların İmalatı	559.616.731,96
12	Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	Bankaların Faaliyetleri	532.746.398,36

Kaynak: www.gib.gov.tr

2019 yılında en fazla Kurumlar Vergisi ödeyenler listesine bakıldığında, Merkez Bankasının 11.051.920.642,57.-TL ile rekortmen kurum olmuştur. Bu durumda Kurumlar Vergisi'nin yaklaşık %10'unu Merkez Bankası tek başına üstlenmiştir. Merkez Bankasını bir diğer kamu bankası olan Ziraat Bankası takip etmiş ve ikinci sırada yer alarak 2.439.822.266,92.-TL ödemiştir. Üçüncü sırada Garanti Bankası, dördüncü sırada Akbank ve beşinci sırada İş Bankası şeklinde liste uzamaktadır. Listede ilk onda yer alan tek üretim işletmesi ise demir çelik ürünleri üretimi yapan İskenderun Demir Ve Çelik AŞ'dir. Bu firmanın ödediği kurumlar vergisini bankalar ile kıyasladığımızda sıralamada en yakın banka olan Yapı Kredi Bankası İskenderun Demir Ve Çelik AŞ'nin nerdeyse iki katı daha fazla kurumlar vergisi ödemiştir. Bu durum üretim sektörü ile bankacılık sektörü arasındaki gelir farklılığını ortaya koyması adına dikkat çekicidir.

c) Gelir Vergisi Mükellef Yapısı;

Türk vergi sisteminde ele alınacak bir başka durum ise Gelir Vergisinin tahsilat yapısıdır. Aşağıdaki tabloda son beş yılda Gelir Vergisi rakamlarının hangi tahsilat türlerinden oluştuğuna yer verilmiştir.

Tablo 17: Gelir Vergisi Mükellef Yapısı

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
GELİR VERGİSİ	105.395.330	123.686.147	143.962.939	175.420.074	207.849.896	203.958.768
Beyana Dayanan Gelir Vergisi	4.445.469	5.427.289	6.063.839	8.254.642	9.263.979	9.611.758
Basit Usulde Gelir Vergisi	3.594.65	3.803.56	2.297.42	210804	204.849	232.478
Gelir Vergisi Tevkifatı	98.751.492	115.896.021	135.343.662	164.350.217	195.591.096	190.969.089
Gelir Geçici Vergisi	1.838.904	1.982.481	2.325.696	2.604.411	2.789.972	3.145.443

Kaynak: www.gib.gov.tr

192 sayılı Gelir Vergisi Kanunu Türkiye'de gerçek kişilerin elde ettiği ticari kazanç, zirai kazanç, SMK, ücret, MSİ, Arızı Kazanç ve Değer artış kazancı olmak üzere yedi farklı gelir türünü vergilendirmektedir. Yukarıda tabloda yer alan "Beyana Dayanan Gelir Vergisi" satırı ücret gelirlerinin tevkifatı hariç diğer altı gelir kalemini kapsarken, "Gelir Vergisi Tevkifatı" satırı ücret gelirinin tevkifatı ile 94. Madde yer alan diğer tevkifat türlerini kapsamaktadır.

d) Vergi Oranları ve Vergi Yüğü

Etkin bir vergi sisteminin önemli özelliklerinde biri de en uygun vergi oranlarının uygulanmış olmasıdır. Çünkü vergi oranlarının vergi bilinci üzerinde vergi kayıp ve kaçığı üzerinde doğrudan etkisi olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Vergi oranları ve vergi geliri arasındaki bu doğrudan ilişki üzerine ülkemizdeki vergi oranlarının ne ifade ettiğini ele almak için 2019 yılında bazı OECD ülkeleri ile Türkiye'nin KDV ve Kurumlar Vergisi oranlarının karşılaştırmalı olarak yer aldığı Tabloda 17 ye yer verilmiştir.

Tablo 18: Çeşitli ülkelerin KV ve KDV Oranları

	Türkiye	Almanya	İtalya	Fransa	İngiltere	İspanya	Japonya	İsveç	OECD
KDV	%18	%19	%21	%20	%20	%22	%8	%25	%19,3
KV Oranı	%22	%29,89	%27,81	%32,02	%19	%25	%29,9	%21,4	27,3

Kaynak: OECD verilerinden Derlenmiştir.

Yukarıdaki tabloya bakıldığında hem KDV hem de Kurumlar Vergisi için ülkemizde uygulanan oranların OECD ülkeleriyle kıyaslandığında ortalamasının altında kaldığı görülmektedir. Bu durumda ise uygulanan vergi oranlarının çok yüksek oranlarda olmadığını göstermektedir.

Vergi, ödeyen kişi tarafından, ödenen miktarla doğru orantılı olacak şekilde bir yük olarak algılanırken kişide bıraktığı etkiye göre hem maddi hem de psikolojik yönü ile değerlendirilebilir. Bu ikili etkiden maddi olarak hissedilen duruma objektif vergi yükü, psikolojik etkiye ise sübjektif vergi yükü adı verilmektedir (Aksoy, 2011: 270). Objektif vergi yükü sayısal olma itibarıyla ölçülebilirken psikolojik vergi yükü ölçülemeyecektir. Vergi yükü veya objektif vergi yükü, vergiye muhatap olanın bir mükellefiyet döneminde ödediği verginin, o yılda elde ettiği toplam kazanca oranı şeklinde tanımlanabilir (Şen ve Sağbaş, 2015: 289).

“Vergi Yüğü = Belli bir dönemde ödenen toplam vergi / Belli bir dönemde elde edilen gelir”

Vergi yükü ile ilgili kavramsal açıklama yapıldıktan sonra Tablo 3.8’de 1965den 2018 e karşılaştırmalı olarak OECD ülkelerine ait vergi türleri bazında vergi yüklerine yer verilmiştir.

Tablo 19: OECD Ülkelerinde Vergi Yükü

Ülkeler	Kazanç Vergileri Üz. Vergi Yükü		Vergi Benzeri Üz. Vergi Yükü		Servet Üzerindeki Vergi Yükü		Harcamalar Üz. Vergi Yükü	
	1965	2018	1965	2018	1965	2018	1965	2018
Avusturya	8,5	12,4	8,4	14,7	1,3	0,5	12,5	11,6
Belçika	8,5	16,5	9,6	13,5	1,1	3,5	11,4	10,9
Kanada	9,6	16,1	1,4	4,6	3,6	3,9	10,1	7,7
Danimarka	13,6	27,9	1,0	0,0	2,4	1,8	12,2	14,7
Finlandiya	12,4	14,9	2,1	11,9	1,2	1,4	12,7	14,4
Fransa	5,4	11,6	11,5	16,1	1,4	4,1	13,0	11,5
Almanya	10,7	12,5	8,5	14,4	1,8	1,0	10,4	10,0
İzlanda	5,5	18,3	2,1	3,5	1,0	2,0	16,1	12,0
İrlanda	6,3	10,2	1,6	3,8	3,7	1,3	12,9	6,7
İtalya	4,4	13,0	8,4	13,1	1,8	2,6	9,7	11,9
Japonya	7,7	10,1	3,8	..	1,4	2,6	4,6	6,2
Hollanda	10,9	11,5	9,4	14,0	1,3	1,6	8,7	11,3
Y. Zelanda	14,8	18,2	0,0	0,0	2,8	2,0	6,8	12,6
Norveç	12,8	15,8	3,5	10,1	0,9	1,3	12,1	11,7
Portekiz	3,9	10,0	3,4	9,5	0,8	1,4	7,5	14,0
İspanya	3,5	10,1	4,0	11,6	0,9	2,5	5,8	10,0
İsveç	17,2	15,7	3,8	9,7	0,6	1,0	9,8	12,3
İsviçre	6,8	13,3	2,5	6,6	1,6	2,1	5,6	5,8
Türkiye	3,1	5,9	0,6	7,3	1,1	1,1	5,7	9,9
B. Krallık	11,1	12,0	4,6	6,4	4,4	4,1	10,0	10,7
ABD	11,3	11,0	3,1	6,1	3,7	3,0	5,4	4,3
OECD Ort.	8,7	11,5	4,5	9,4	1,9	1,9	9,4	11,1

Kaynak: Çağdaş, 2020;193

Tablo 18’de yer alan veriler üzerinden, Türkiye’nin çeşitlik vergiler üzerindeki vergi yükünü diğer ülkeler ve OECD ortalaması ile kıyasladığımızda; Türkiye’nin OECD ülkelerine göre daha düşük bir vergi yüküne sahip olduğu, ancak harcamalar üzerinden alınan vergi yükü açısından 1965’te 5.7 iken 2018 yılına gelmiş ve bu vergi türündeki vergi yükü artarak ortalamaya yaklaşmış ve 9.9 olarak gerçekleşmiştir.

SONUÇ

Salgın hastalıklar insanlık tarihi boyunca her dönem yaşanmış ve yaşandığı her dönem için sosyal, ekonomik ve siyasi pek çok sonucu beraberinde getirmiştir. Çalışmanın birinci bölümünde yer verildiği üzere gerek daha uzak tarihlerde gerekse de yakın tarihte küresel boyutta yaşanmış farklı isimlerde salgın hastalıklar insanlık tarihinde derin etkiler bırakmıştır. Bu hastalık türleri arasında daha uzak zamanlarda veba, çiçek hastalığı, kolera ve İspanyol gribi gibi hastalıklar görülürken, yakın tarihte AIDS, Sars, Mers, Ebola ve son olarak Covid-19 salgını görülmüştür. Geçmişte ve yakın gelecekte yaşanan salgınları kıyasladığımızda, geç dönem salgın hastalıklar için ekonomik ve tıbbi gelişmişlik günümüze göre çok daha az olduğundan mücadelede etkin yöntem geliştirebilmek daha zorken, küreselleşmenin boyutu şimdiye göre yok denecek kadar az olduğunda bu yönüyle mücadele daha kolay olmuştur. Modern dönemde yaşanan salgınlara da ise tıpta ve teknolojiye yaşanan gelişmeler müdahale yöntemini hızlandırırken; ülkelerin birbirine olan bağlılığı arttığından mücadeleyi zorlaştırmakta ve tahribatı artırmaktadır. Bu bakımdan Covid-19 salgını tarihte yaşanan diğer salgınlardan ayıran en önemli özellik küreselleşmenin zirveye çıktığı bir çağda yaşanmış olmasıdır.

Dünya çapında etki gösteren Covid-19 salgını karşısında ülke bazında da çeşitli tedbirler alınmış olup hastalığın yoğunluğuna göre bu tedbirler ülkeden ülkeye farklılık göstermiştir. Vaka sayılarının kontrol altına alındığı ülkelerde tedbirler gevşetilirken vaka sayılarının arttığı ülkelerde tedbirler hızla daha katı hale getirilmektedir. Salgınla mücadele kapsamında alınan tedbirlere bakıldığında; bütün dünya ülkeleri için insan ilişkilerinin sınırlandırılması, sosyal etkileşimin minimum düzeye indirilmesi ve hijyen kurallarında daha hassas olunması vardır. Hayatı bütün yönleri ile etkileyen bu tedbirlerin en büyük maliyeti ise ekonomik aktiviteyi durma noktasına getirmesiyle ülkeler açısından telafi zor ekonomik kayıplara neden olmasıdır. Bu kapsamda ekonomide baş gösteren olumsuz gelişmelere bağlı olarak kişi ve firmaların yanında devletlerde önemli sorunlarla karşılaşmaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümünde ele alınan ekonomik etkilerde izlenen en net gösterge, alınan tedbirler sonucu küresel talepte düşüşün yaşanması nedeniyle özellikle dış dünya ile yoğun ticari faaliyet geliştiren ülkelerin daha çok etkilendiğidir. Buna en büyük örneği dünyanın üretim üssü olan ve ekonomik büyümesini ihracata dayandıran Çin ekonomisinde yılın ilk yarısında görülen dış ticaret verilerinde görmekteyiz. Salgının en etkili olduğu 2020 yılının ilk çeyreğinde ihracat %14 düzeyinde azalmıştır. Yine Avrupa'nın en önemli ağır

sanayi üretimine sahip ülkesi olan Almanya’da 2020 yılında ihracat %9,3 azalmıştır. Dış ticarete yaşadığı kayıplar sonucu Almanya ikinci çeyrekte GSYH’de % 10,1 düşüş kaydetmiştir.

Sosyal izolasyonun artırılmasının bir diğer yansıması, azalan iç talep düzeyidir. Azalan iç talebin ülkelerin enflasyon oranlarına düşüş olarak yansıdığını görmekteyiz. Salgınla mücadele sürecinde bir yandan talebin azalması diğer yandan ülkelerin karantina uygulamalarını sıklaştırması sonucu üretim faaliyetlerine ara vermesi hem arz yönünde hem de talep yönünde çift taraflı daralmanın yaşanmasına neden olmuştur. Bu çift yönlü daralma nedeniyle ülkelerin büyüme rakamlarında rekor düşüşler yaşanmıştır. Bu süreçte ABD, Almanya, İngiltere, İtalya, Fransa gibi dünya ekonomisinin en önde gelen ülkelerinde yılın ilk yarısında %30’lar düzeyinde küçülmeler görülmüştür. Ülke ekonomilerinde görülen ortak noktalardan bir diğeri ise salgınla mücadele sürecinde alınan kararların ekonomik göstergeler ile paralellik gösterdiğidir. Bunu özellikle salgının en çok etkili olduğu 2020 yılının ilk yarısıyla nispeten kontrol altına alınabildiği ikinci yarısında gerçekleşen ekonomik verilerden izlemekteyiz. Çalışmada mercek altına alınan ülkelerde, 2020 yılının ilk üç ayında ekonomik tahribat daha fazlayken yılın ilerleyen dönemlerinde biraz salgınla mücadelenin öğrenilmesi biraz da ekonomik desteklerin artırılması sonucu toparlanma süreci güçlenmiştir. Ancak yıl genelinde birçok veri önceki yılların çok gerisinde kalmıştır. Bu süreçte arz ve talep cephesinde yaşanan ani şoklar ilk olarak büyümeyi rekor düzeylerde düşürmüş, büyümede yaşanan düşüşler işsizliği yükseltmiş, artan işsizlik gelir düzeyi azalan bireylerin talebinin düşmesine neden olmuş ve talep düşüşü enflasyonu aşağı çekmiştir. Diğer taraftan, dış ticaretin durma noktasına gelmesi büyümedeki düşüşü tetikleyen en önemli sebeplerden biri olmuştur. Bunu özellikle Almanya ve Çin gibi dış ticarete daha etkin ülkelerde net şekilde görmekteyiz. Son olarak ele alınan ülkelerde bu süreçte pozitif ayrışan göstergelerden biri faiz oranlarındaki düşüşler olmuştur. Ekonomide yaşanan daralma için para politikasının maliye politikasına paralel olarak genişletici politikacı yönünde adım attığını görmekteyiz.

Diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de salgına karşı birçok tedbir alınmış ve karantina uygulamaları devreye sokulmuştur. Tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi Türkiye ekonomisinde de alınan tedbirler ciddi ekonomik tahribatlar oluşturmuştur. Türkiye 2020 yılına 2018 ve 2019 yıllarında kurda yaşanan istikrarsızlık sebebiyle başlayan pek çok ekonomik problem ile boğuşarak girmiştir. 2018 yılında döviz kurunda yaşanan şiddetli dalgalanmalar nedeniyle enflasyon %20 seviyelerini aşmış, 2018 son çeyreğinde ekonomi % 3 küçülmüş, 2019 yıl genelini ise %0,9 gibi oldukça düşük bir oranda büyüterek kapatmıştır.

Türk lirasında yaşanan değer kaybı sonucu kişi başına gelir 2019 sonunda 9.127 dolara kadar gerilemiştir. Kurda yaşanan değer kayıplarının olumlu yansıdığı alan ise cari işlemler dengesi olmuştur. 2019 yılında Türkiye 6 milyar dolar cari fazla vermiştir. Bu bakımdan son iki yılda ekonomide yaşanan olumsuz gelişmelerinden etkisinden çıkmak isteyen Türkiye için salgınla mücadele ekonomik anlamda daha çok zorluklar içermektedir.

Salgının etkili olmaya başladığı dönemin 2020 Mart ayı sonuna denk gelmesi, yılın ilk yarısında ekonomik etkiler daha sınırlı düzeyde olmuştur. Salgının şiddetini artırdığı yılın ilerleyen aylarında ekonomik göstergelerde bozulmaya başlamasıyla, 2020 yılının ikinci çeyreğinde %10,5 küçülen ülke ekonomisi yılsonunda %1,8 oranında büyüebilmiştir. GSYH'de yaşanan küçülmeye rağmen salgın sürecinde alınan ilave tedbirler ekonomide yaşananların işsizlik üzerindeki etkisini sınırlandırmıştır. Bu süreçte işten çıkarmayı yasaklayan karar ve işsizlik ödeneği işsizliğin 2020 yılında %12.6 oranında kalmasını sağlamıştır. Ancak söz konusu uygulamaların sona ermesi sonucu 2021 yılında işsizlik oranı %13.4 olması beklenmektedir. Salgınla mücadele nedeniyle açıklanan destek paketleri ve azalan bütçe gelirleri sonucu 2020 yılı borç stoku 1.812.8 milyar TL ye yükselmiştir. Üretim düzeyinde yaşanan kısıntılar dünyadaki emtia fiyatlarında düşüşe neden olmasının yanında iç talebin azalması Türkiye ekonomisinde enflasyon kontrol altına alınmasına katkı sağlamış ve yılsonunda enflasyon %14.6 olarak gerçekleşmiştir. Bu oran çalışmada incelemeye alınan diğer ülkelere nazaran oldukça yüksek olsa da geçmiş iki yıl ile kıyasladığında kurda yaşanan kayıpların telafi edildiği anlamına gelmektedir. 2020 yılında döviz kuru ortalama %25 değer kazanmış yani TL değer kaybı yaşamıştır. Ancak TL'de yaşanan değer kaybına rağmen ihracat azalıp, ithalat miktarımızın artması, ürün ticaretinde bulunduğumuz diğer ülkelerin yaşadığı ekonomik daralmanın bir yansımasıdır.

Yaşanan tüm bu ekonomik gelişmelerin en önemli yansımalarından biri vergi gelirleri üzerinde görülmüştür. Yıl içerisinde alınan tedbirler doğrultusunda vergi türüne göre dalgalı bir seyir izleyen vergi gelirlerinin bütçeye etkisi Türkiye'nin vergi sisteminin yapısı ile bağlantılı olmuştur. Türkiye'de bütçe gelirlerinin % 50'den daha fazla kısmı harcama üzerinden alınan dolaylı vergilerden oluşturmaktadır. Bu nedenle dolaylı vergilerden sağlanan gelirin azalması toplam vergi gelirlerini olumsuz etkilemiştir. Nitekim Mart ayı için açıklanan bütçe gerçekleştirmelerine göre özellikle dahilde alınan KDV'de geçen yıla göre yaşanan % 397'lik düşüş durumun ciddiyetini ortaya koymaktadır. Türkiye'nin vergi gelirlerinin yaklaşık % 35'e yakın kısmını oluşturan dolaysız vergilerde de bariz bir azalış yaşanmıştır. Kurumlar Vergisi 2020 yılının Mart ayında geçen yıla göre %33 azalmış, bu oran Nisan ayında yaklaşık

% 55'e yükselmiştir. Aynı şekilde salgın başladıktan sonra Gelir Vergisi tahsilatında da azalma olmuş ve bu azalma üçüncü ayın sonunda önceki yıla göre %28'lik bir orana ulaşmıştır.

Ekonominin toparlandığına ilişkin en umut verici gelişme Haziran ayında "ithalde alınan KDV'de" kaydedilmiştir. Haziran ayında önceki yıla göre % 95 oranında gelir artışı yaşanmıştır. Bu artış oranı ilk altı ayda kaydedilen en yüksek artış oranıdır. Buna karşın Haziran ayında yurtiçi talebi temsil eden "Dahilde Alınan KDV' de" iyileşme görülmemiştir. Bunu Covid-19 salgını sonrasında ortaya çıkan tüketim davranışının eski haline dönmesinin gecikebileceği şeklinde yorumlamak mümkündür. Yaz döneminde yaşanan normalleşme sürecinin vaka sayılarının artmasıyla tekrar kısıtlamaya dönmesi ekonomik işleyişi etkilemiş ve vergi gelirlerinde yaşanan iyileşme etkisini yitirmeye başlamıştır. Ağustos ayından yaşanan zirvenin ardından Eylül ve Ekim aylarındaki azalış tedbirler artırılmasının vergi gelirleri üzerindeki negatif etkisini ortaya koymaktadır. Yılın özellikle ilk çeyreğinde yaşanan kayıpların yıl içerisinde yaşanan gelişmeler ekseninde hızla telafi edilmiş ve vergi gelirleri geçen yıla göre %24 artmıştır. Ancak sektörlere göre ticari kredilerin dağılımı incelendiğinde bu gelir artışını besleyen en önemli faktörün özel sektörün ve hane halkının borçluluk düzeyini artması olmuştur. Ekonomik birimler talep düzeyini korumak için borçlanıyor oluşu dolaylı vergilerin etkin olduğu bütçe yapısı içerisinde önemli bir katkı demektir. Ancak sürdürülebilirlik açısından en önemli risklerden biri artan borçluluk düzeyleridir.

2020 yılındaki vergi gelirlerindeki artışı destekleyen bir diğer unsur ise yıl içerisinde vergi artışları ile tahsil düzeyi desteklenen ÖTV olmuştur. Çünkü ele alınan vergi kalemleri içerisinde 12 aylık süreçte gelir kaybı yaşanmayan tek vergi türü ÖTV'dir. ÖTV'deki gelir artışı yıl içerisinde düşen talebi telafi etmek için vergi oranlarında artış yolu ile sağlanmıştır. Bu durumda borçluluk oranlarında olduğu gibi yine sürdürülebilirlik açısından gelecek adına tehlike oluşturmaktadır. Yaşanan tüm sürecin sonunda, Türkiye'de salgın nedeniyle vergi gelirlerindeki azalış yılın ilk yarısında daha etkili olmuş ancak yılın geri kalanında alınan vergisel tedbirler sonucu bu kayıp telafi edilmiş, yılsonunda vergi gelirleri geçen yıla göre %28 artırılmıştır.

Ekonomik hayatta yaşanan gelişmelerin bir diğer yansıması bütçe giderlerinde izlenmektedir. Bütçe giderleri 2019 yılına göre % 20,2 oranında yükselerek 1 trilyon 202 milyar 236 milyon TL olmuştur. Bu artış içerisinde en büyük pay %24.4 lük oranla cari transferler olurken bunu %18.7 ile faiz giderleri takip etmiştir. Faiz giderleri ile cari transferlerdeki bu artış, salgınla mücadele sürecine mal ve hizmet alımını finanse etmek

amacıyla karşılıksız olarak yapılan yardımlar ile azalan gelir karşılığında borçlanılmasının bütçeye olan yükünü göstermektedir. Türkiye ekonomisi 2020 yılında vergi gelirlerini %24 artırmasına rağmen giderlerdeki beklenmedik artışları sonucu 2020 yılı bütçesinde geçen yıla göre %38 daha fazla açık vermiştir.

Salgınla mücadele sürecinde uygulanan ekonomi politikalarına bakıldığında, kriz dönemlerinde her ülke gibi Türkiye’de genişletici politikalar uygulamıştır. Uygulanan politikalar hem para hem de maliye politikası açısından girilen ekonomik darboğazı aşmak adına likiditeyi bollaştırmak ve hane halkı ile firmaların nakit ihtiyacını gidermeye dönük uygulamalar içermektedir. Salgınla mücadele sürecinde uygulanan bu politikalarla iç tüketim artarak başta KDV ve ÖTV gibi harcama üzerinden alınan vergiler aracılığıyla vergi gelirleri artmıştır. Ancak genişletici politikalar nedeniyle yapılan doğrudan ödemeler, sübvansiyonlar ve işsizlik ödemeleri cari harcamalar, transfer harcamaları ile faiz giderleri gibi ödemeler bütçe giderlerini de artırmıştır. Bu durumda bütçe açığının 2019 yılına göre %38 oranında daha fazla açık vermesinin nedeni; genişletici maliye politikası sonucu artan vergi gelirlerine rağmen bütçe giderlerinin daha fazla artmış olmasından kaynaklandığı söylenebilir. Bir diğer değişle her ne kadar vergi gelirleri artırılmış olsa da bütçe giderlerini karşılayacak oranda artış sağlanamamıştır.

Salgınla ekonomik mücadele sürecinde uygulanan politikalar için değinilecek bir başka nokta, süreç içerisinde uygulama birliğinin ve tutarlılığın sağlanamamış olmasıdır. Örneğin Merkez Bankası salgının etkili olduğu yılın ilk sekiz ayında başta faiz oranının düşük tutulması olmak üzere, genel olarak likiditenin bollaştırılmasına dönük adımlar atarken; salgınla mücadelenin devam ettiği 2020 yılının Ağustos ayı sonrası politika faiz yükseltilmeye başlanmış ve likiditede de ciddi oranda kısıntıya giden uygulamalarda bulunulmuştur. Yaşanan bu politika değişikliğinde kurda yaşanan beklenmedik değer kayıpları etkili olsa da salgınla mücadele bitmeden yürütülen politika değişikliği ekonomik istikrar anlamında istenen sonuca ulaşmayı zorlaştırmaktadır.

Aynı durum maliye politikası açısından da benzer şekilde yürütülmektedir. Özellikle yıl içerisinde çeşitli vergi kalemlerinde artışa gidilirken, geçmiş dönemlerde uygulamaya konulan vergi teşvikleri ise bu süreçte geri alınmaya başlanmıştır. Bu durum ise maliye politikası adına uygulamaya konulan genişletici politikaların aksi yönde hareket edildiği anlamına gelmektedir. Diğer taraftan ekonomik daralmayı aşmak adına maliye politikası kapsamında çeşitli destek paketleri uygulanmaya devam edilmiştir. Yani maliye politikasının vergi aracı daraltıcı politika yönünde kullanılırken, diğer maliye politikası araçları ise

genişletici yönde kullanılmıştır. Bu uygulama bütçeye vergi gelirlerinin artışı şeklinde yansımış olsa da, gerek maliye politikasının kendi içinde tutarlı olması gereği, gerekse de para politikasının maliye politikası ile paralel hareket etmesi gereğine aykırılık teşkil etmekte ve uygulama birliğine zarar vermektedir. Bunun yerine birbirine destekleyen ve kendi içinde koordinasyonun sağlandığı politika bütünlüğü gerçekleştirilirse, salgınla ekonomik anlamda mücadele edilirken istenen sonuca varmak daha kolaylaşacaktır. Yaşanan bu çelişkinin bir diğer yansıması ise enflasyon, büyüme, işsizlik gibi temel ekonomik göstergelerde hedeflerin gerçekleşmemesi olacaktır.

Sonuç itibariyle, uygulanan politikalardaki ekonomik çelişkileri bir kenara bırakırsak sürecin doğal bir sonucu olarak; Covid-19 salgını sonrası ekonomik daralmanın ortaya çıkması ve buna bağlı olarak devletin vergi harcaması olarak tanımlanan indirim, erteleme, muafiyet gibi yöntemleri kullanmasının yanında transfer harcamalarını, sübvansiyon ödemelerini ve borçlanmayı artırması, kaçınılmaz olarak bütçe açığı ile sonuçlanmaktadır.

Yaşanan bu süreç göstermiştir ki, uluslararası boyutta yaşanan küresel salgın ya da benzeri olağanüstü herhangi bir durum önce ekonomik göstergelerde bozulmaya sonrasında bütçede tahribata neden olmaktadır. Tarih boyunca buna benzer birçok salgın hastalık, savaş, doğal afet gibi olağanüstü durumlar yaşandığı için bundan sonrada yaşanması kuvvetle muhtemeldir. Bu sebeple ülke ekonomisindeki işleyin aksamaması ya da olağanüstü bir durumla karşılaşılması durumunda mücadeleyi kolaylaştırması adına güçlü bir bütçeye ihtiyaç vardır. Ekonomik işleyişin tam kapasiteyle çalıştığı zaman diliminde oluşturulabilecek etkin bir vergi sistemi, beraberinde güçlü bir bütçeyi oluşturacağından yaşanacak herhangi bir olağanüstü durumla mücadeleyi de kolaylaştıracaktır. Güçlü bir bütçe için en önemli gelir kalemi olan verginin çok daha etkin, üretken ve verimli kullanılması normal koşullarda toplanan vergi tahsilini artıracaktır. Bütçe fazlası verebilen ve bu fazlayı yine yatırma çeviren devletler savaş seferberlik, doğal afet ve salgın hastalık gibi beklenmedik zamanlarda daha güçlü bir mücadele yöntemi geliştirebileceklerdir. Vergi reformu etkin bir vergi sisteminde atılacak ilk adımdır. Bu sayede hem tahsil gücü artırılmış hem de vergilemede adalet ilkesi geliştirilmiş bir sistem kurma yolunda ilerlenecektir. Bu amaç doğrultusunda, Türk vergi sistemi içerisinde daha etkin bir vergileme modeli için bazı öneriler aşağıda sıralanmıştır;

1-) Vergi Gelirlerinde Dolaylı Vergilerin Etkinliğinin Azaltılıp Dolaysız Vergilere Ağırlık Verilmesi,

Çalışmanın çeşitli bölümlerinde yer verildiği üzere, ülkemizde dolaylı vergilerin daha etkin olduğu bir vergi sistemi hâkimdir. Dolaylı vergiler yapıları gereği elde edilen gelir açısından sınıfsal farklılık gözetmeden tüketici kesimini eşit tutarda vergilendirmektedir. Yani toplumda dikey eşitliği sağlamaya yardımcı olmamaktadır. Bunun aksine dolaysız vergiler özellikle artan oranda uygulandıklarında gelir farklılığına sahip toplumsal sınıflar açısından kazanca göre vergileme imkânı sunduğundan, daha adaletli bir vergilendirme modeli sunmaktadır. Dolayısıyla dolaylı vergilerin daha yaygın olduğu vergi sisteminde, eşitlik ilkesinden söz edilemeyecektir. Bu eşitsiz durum toplumda gelir transferini tersine çevirirken toplumsal birlikteliği de zedeleyecektir. Adil bir vergilendirmenin hakim olduğu vergi sistemi içerisinde olağanüstü durumlarda düşük gelirli kesimin gelir kaybı yaşaması durumunda oluşturulacak kaynak aktarımı ile sosyal adalet tesis edilebilecektir.

Dolayısıyla daha adil bir vergi sistemini tasarlanmanın ilk yolu vergi türlerinde değişikliğe gitmektir. Gelir dağılımında adalete katkı sunabilen bir vergi sisteminin kurulması için yapılması gereken ilk işlemlerden biri KDV ve ÖTV gibi adaletsiz vergileme araçlarından ziyade Gelir ve Kurumlar vergisi gibi daha adil vergilerin bütçe içerisindeki ağırlığının artırılmasıdır. KDV ve ÖTV yine vergi sistemi içerisinde yer almalıdır. Ancak varlık amacı vergi gelirini artırmak değil tüketici taleplerini yönlendirmek, sosyal gelişmişliği sağlamak ve çevreyi korumak gibi daha yapıcı amaçlar için kullanılmalıdır.

Dolaysız vergilerin daha adil vergileme imkânı sunmasının yanında bütçeye daha çok katkı sağladığına ilişkin literatürde ispat edici çalışmalarda yapılmıştır. Münyas 2020 yılında yaptığı çalışmada şu tespitlere yer vermiştir; “*Finansal piyasa göstergelerinin dolaylı ve dolaysız vergi gelirleri üzerindeki etkine bakıldığında ise BIST100 endeksi %1 arttığında dolaysız vergilerin %3 artış göstermekte, Sanayi Üretim Endeksi %1 arttığında dolaysız vergiler %21.9 artış göstermekte, Ekonomik Güven Endeksi %1 artış gösterdiğinde dolaysız vergiler %15.9 artış gösterdiği tespit edilmiştir. TUFİE değişkenine bakıldığında ise dolaysız vergiler üzerinde istatistik anlamlı etkiye sahip olmadığı görülmüştür. Dolaylı vergiler açısından bakıldığında ise Sanayi Üretim Endeksi %1 arttığında dolaylı vergiler %14.4 artış göstermekte, Ekonomik Güven Endeksi %1 artış gösterdiğinde dolaylı vergiler %12.6 artış göstermekte ve TUFİE değişkeni %1 arttığında dolaylı vergiler %13 azalış göstermektedir.*” Yapılan bu araştırma ülke ekonomisinde olağan şartlar hâkimken ekonomik iyileşme dolaysız vergilerin bütçeye daha çok katkı sağladığını ortaya koymaktadır.

Sonuç itibariyle, dolaysız vergilerin hakim olduğu vergi sisteminin kurulması vergilendirme eylemiyle, toplumsal barışa hizmet ederek zor günlerde birbiri ile dayanışmaya hazır bir toplum oluşturulabilir, sınıflar arası gelir transferine olanak sağlayan etkin, üretken bir yapıya kavuşturulabilir, hem de yer verilen akademik çalışma söz edildiği gibi daha fazla vergi tahsili yoluyla bütçeye destek sağlanabilir.

2-) Dolaysız Vergilerin Mükellefiyet Yapısının Değiştirilmesi Gereği;

Çalışmada dolaysız vergilerin bütçe içerisinde etkinliğinin artırılması önerilmektedir. Ancak bunun yanında dolaysız vergilerin kendi içinde de eleştiriye açık bazı noktalar barındırmaktadır. Bu amaçla dolaysız vergi türü adı altında gelir ve kurumlar vergileri için çalışmanın 3.3 bölümünde çeşitli bilgilerden söz edilmiştir.

Üçüncü bölümde yer alan tablo 3.5'te en çok Kurumlar Vergisi ödeyen mükellef listesine yer verilmiştir. Tablo incelendiğinde, kurumlar vergisi adına hakim sektörün bankacılık sektörü olduğu ve bankalar arasından da en çok kazanç elde eden bankaların da kamu sermayeli bankalar olduğu görülmektedir. Bu durum iki açıdan risk barındırmaktadır. İlki; kişi ve firmaların kaynak yetersizliği nedeniyle borçlanmak zorunda kalmaları, ülkemizde kredi kullanımına yükseltmiştir. Borçluluk oranlarının artışı ise sürdürülebilirlik açısından gelecek adına risk oluşturmaktadır. Ayrıca bankaların kar oranlarının yüksek olması demek banka dışındaki firma ve kişilerin maliyetlerinin artması ve gelir düzeylerinin düşmesi anlamına gelmektedir. Tablo 3.5'te risk barındıran bir diğer durum en çok vergi ödeyen kurumların kamu bankaları oluşudur. Bu iki durum bize kurumlar vergisinin bütçe içerisinde üretken ve verimli bir gelir kaynağı sunmadığını göstermektedir. Ayrıca bu durumda hane halkı ve firmalar tarafından elde edilen gelirin önemli kısmının finans sektörü gibi üretken olmayan bir alana transfer edildiği anlamına gelmektedir.

Kurumlar Vergisini daha verimli ve üretken kılınması adına yapılması gereken, başta reel sektör olmak üzere özel sektörün etkin olduğu kurumlar vergisi modelinin hakim kılınmasıdır. Bunun içinde sektörel anlamda vergi kaçırma ve vergiden kaçınma üzerinde durulabileceği gibi, şirketlerin borçlanmasını minimuma indirerek daha güçlü bilanço büyüklüklerinin ulaşması sağlanmalıdır. Bu ülkenin üretim gücünün artması anlamına gelirken, diğer vergiler yönüyle çarpan etkisiyle daha fazla tahsilat imkânı da sunacaktır. Örneğin KDV kanunu gereğince bankacılık faaliyetleri KDV konusu dışında olduğu için bu yönüyle bütçenin KDV kaybı da söz konusudur. Ya da kendi bütçesine kaynak oluşturmak için yine kendi iç kaynaklarından vergi adı altında bir nevi kaynak transferi yapan kamu

sektörü yerine, doğrudan kamudan bağımsız bütçeye sahip olan özel sektörün vergilendirilmesi daha anlamlı olacaktır.

Üçüncü bölümde yer alan 3.6'da yer alan tabloda Gelir Vergisi tahsilinin hangi alt kalemlerden oluştuğuna yer verilmiştir. Tablo incelendiğinde en çok tahsilatın tevkifat usulü ile tahsil edildiği görülmektedir. Bu durumda Türk vergi sisteminde, Gelir Vergisinden elde edilen gelirin önemli bir kısmı başta ücretliler olmak üzere tevkifat usulü ile elde edilirken, kanunda yer alan diğer gelir türlerinden yeterince verim alınmadığı görülmektedir. Ücretli kesimin aynı zamanda harcama yapan tüketiciler olduğu düşünülürse hem Gelir Vergisi yönünden hem de KDV ve ÖTV yönünden oldukça yüksek bir vergi yükü altında bırakıldığı söylenebilir.

Tevkifat usulü ile vergi tahsilinin tercih edilmesi vergi tahsilinde vergi kayıp kaçışını engellemesi açısından faydalıdır. Ancak Gelir Vergisinin konusuna giren ve beyana dayanan diğer gelir türlerinde tahsil oranının azlığı bu gelir türleri için vergiden kaçınma vergi kaçırmanın yüksek boyutta olduğuna işaret etmektedir. Bu kesimlerin beyan vermeyenlerin beyana mecburiyetinde bırakılması, beyan verenlerin ise beyanlarının doğruluğunun denetimi Gelir Vergisinde tahsilat ve verimliliği artıracaktır.

3-) Vergi Mevzuatında Yer Alan Verimsiz Muafiyet Ve İstisna Uygulamalarının Sonlandırılması Daha Etkin Uygulamalara Yer Verilmesi;

Ülkemizde uygulanan vergi kanunlarının birçoğunda muafiyet ve istisna uygulamasına yer verilmektedir. Bunlar arasında özellikle Katma Değer Vergisi Kanun'unda oldukça dikkat çeken uygulamalar mevcuttur. Örneğin KDV kanunu 13. ve 17. Maddeleri ile yat, kotra gibi deniz araçlarında ya da altın ve gümüş gibi kıymetli madenlerde ya da hava yolu işletmelerinin çeşitli faaliyetlerinde KDV istisnası uygulanmaktadır. Bunun yanında 193 Sayılı Gelir Vergisi ile sporculara, hakemlere, jokeylere, borsa kazanç sahipleri ve hisse senedi acentelerine getirilmiş muafiyet, istisna ve vergi kolaylıkları mevcuttur. Bu tür istisna ve muafiyetler bir yandan vergi tabanının genişlemesine engel olurken, yüksek gelir elde eden kesimlerin vergiden muaf kılınması verginin, hayatını ortalama gelir düzeyinde devam ettiren diğer kesim üzerinde birikmesine neden olmaktadır.

Verginin tabanını daha genişletilmesi ve toplumun gelir farklılığına sahip kesimler üzerinden vergi yükünü adil paylaşılması için daha verimli muafiyet ve istisna uygulamaları tercih edilmelidir. Örneğin başta süt, yumurta, peynir, meyve gibi temel gıda ürünlerine KDV istisnası getirilmesi, asgari ücretlinin gelir vergisinden muaf tutulması, belli büyüklüğe

ulaşamayan işletmelerin Kurumlar vergisinden muaf tutulması gibi daha etkin muafiyet ve istisnalar uygulamaya konulabilir.

4-) Yerel Yönetimlerin Elinde Bulunan Vergi Tahsil Yetkisinin Alınarak Genel Bütçeye Dâhil Edilmesi;

Anayasanın 127. Maddesinde yerel yönetim adıyla kurulmuş olan belediyeler Belediye Gelirleri Kanunu ile Emlak Vergisi, İlan ve Reklam Vergisi, Eğlence Vergisi, Haberleşme Vergisi, Elektrik ve Havagazı Tüketim Vergisi, Yangın Sigorta Vergisi ve Çevre Temizlik Vergisi gibi vergi türlerini tahakkuk ve tahsil yetkisi verilmiştir.

Yerel yönetimler sahip oldukları vergi tahsil yetkisi haricinde nüfusları oranına göre bütçeden mali yardım almaktadırlar. Belediye yönetimlerin tahsile yetkili oldukları vergilerin yanında bütçeden de pay alıyor olmaları karşımıza bu kaynağın etkin kullanılıp kullanılmadığı sorusunu çıkarmaktadır. İller Bankası verilerine bakıldığında, başta büyükşehir belediyeleri olmak üzere il ve ilçe belediyelerin birçoğunun mali açıdan borçlu olduğu görülmektedir. Bu durum popülist uygulamalarında etkisiyle tahsile yetkili olunan vergilerin etkin ve verimli kullanılmadığını göstermektedir.

Ortada böyle bir mali gerçeklik varken yerel yönetimlerin sahip olduğu tahsil yetkisi yeniden ele alınıp farklı bir uygulamaya gidilmelidir. Bu noktada yukarıda sıralanan vergi türlerine ilişkin mevcut uygulama yerine, siyasi etkilerden arındırılmış doğrudan merkeze bağlı olan ve denetim yetkisine haiz vergi idarelerince söz konusu vergi türlerini diğer vergi türlerinde olduğu gibi tahsile yetkili kılınarak genel bütçeye dâhil edilmesi ve belediyelere merkezi bütçeden ihtiyaçları oranında kaynak tahsis edilmesi uygun olacaktır. Bu sayede hem bütçede birlik ilkesi açısından hem de vergi sistemi adına etkin vergileme imkânı sunacaktır.

5-) Vergi Yükü Üzerine Öneriler;

Etkin bir vergi sisteminin önemli özelliklerinde biri de en uygun vergi oranlarının uygulanmış olmasıdır. Çünkü vergi oranlarının vergi bilinci üzerinde vergi kayıp ve kaçığı üzerinde doğrudan etkisi olduğu yadsınamaz bir gerçektir.

Vergi oranları ve vergi geliri arasındaki bu doğrudan ilişki üzerine ülkemizdeki vergi oranlarının ne ifade ettiğini ele aldığımızda tablo 3.7’de KDV ve KV için Türkiye ve OECD ülkelerindeki oranların karşılaştırmasına yer verilmiştir. Vergi oranlarına bakıldığında her iki vergi türü için uygulanan oranların OECD ülke ortalamasının altında kaldığı görülmektedir. Vergi türleri açısından vergi yüküne ilişkin oranların yer aldığı tablo 3.8 incelendiğinde ise

Türkiye'nin vergi türlerin bazında OECD ortalamasının çok altında olduğu ve bu ortalamaya en fazla yaklaştığı vergi türünün dolaylı vergiler üzerindeki vergi yükü olduğu görülmektedir. Bu bağlamda gerek vergi oranlarının gerekse de vergi yükü oranlarının OECD ortalamasının altında olduğu Türkiye'de özellikle dolaylı vergilerdeki oranın yüksekliği aslında Türkiye'de vergi yükünün adil bir dağılım göstermediğini ortaya koymaktadır.

Vergi yükündeki bu adaletsizliği gidermek için yapılabilecek uygulamalardan biri Kurumlar Vergisindeki vergi mükellef sayısının artırılması ile vergi tabanının genişletilmesi söylenebilir. Çünkü bu haliyle Kurumlar Vergisi bütçeye en az katkıyı sağlayan vergi türü konumundadır. Ülkemizde vergi yükünün adil paylaşımı KDV gibi harcama üzerinden alınan vergilerin vergi matrahının belirlenmesinde uygulanan kriterlerde sadeleşmeye gidilmesi ve vergi tabanının daha dar tutulmasında var olan soruna katkı sunacaktır.

6-) Diğer Öneriler

Yukarıda sıralanan önerilere ek olarak; E defter, E- fatura, E tebliğ gibi uygulamaların yaygınlaştırılması, vergi idaresinde görevli personelin modernizasyonu, başta sahte belge düzenleme ve kullanmanın önüne geçilerek kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınması, ticari hayatın kontrolü adına merkezi bir muhasebe sisteminin oluşturulması ve başta üretim sektörü olmak üzere mükellefiyetin bu merkez üzerinden takibi, tüm bunların sonucunda verginin sosyal maçına hizmet edecek sınıflar arası gelir aktarımını sağlayan ekonomi politikalarının devlet tarafından uygulanması.

KAYNAKÇA

1. Kitaplar

- Akdoğan, Abdurrahman (2011). Vergi Hukuku ve Türk Vergi Sistemi. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Aksoy, Şerafettin (2011). Kamu Maliyesi. Filiz Kitabevi
- Bird, R. M. ve Oldman, O. (1990). Taxation in Developing Countries. Fourt Edition. Londra: Johns Hopkins Universty Press.
- Edizdoğan, Nihat, Ali Çelikkaya (2012). Vergilerin Ekonomik Analizi. Bursa:Dora Yayınları.
- Heper, Fethi (2003). Kamu Maliyesi. Eskişehir: Açıköğretim Yayınları.
- Nadaroğlu, Halil (2000). Kamu maliyesi teorisi. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Oktar, Selim. A. (2018). Vergi Hukuku. İstanbul: Yetkin Kitabevi.
- Özbilen, Şevki (2014). Kamu Maliyesi. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Özhan, Uluatam (2012). Kamu Maliyesi. Ankara: İmaj Yayıncılık.
- Şen, Hüseyin, İsa Sağbaş (2015). Vergi teorisi ve politikası. Ankara: Kalkan Matbaacılık.
- Şenyüz, Doğan (1995). Vergilendirmede Yükümlü Psikolojisi: Bursa.
- Şenyüz, Doğan, Mehmet Yüce, Adnan Gerçek (2013) Vergi Hukuku (Genel Hükümler), Ekin Basım Yayın Dağıtım: Bursa.
- Turhan, Salih (1998). Vergi teorisi ve politikası. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Yılmaz, Binhan Elif (2016). Maliye. İstanbul: Der Yayınları.

2. Makaleler, Bildiriler, Diğer Basılı Yayınlar

- Adıgüzel, Muhittin (2020).” Covid-19 Pandemisinin Türkiye Ekonomisine Etkilerinin Makroekonomik Analizi”. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Covid-19 Sosyal Bilimler Özel Sayısı, 19(37):191-221.
- Ak, Özlem. (2020). Bilim ve Teknik Dergisi, “Soğuk Algınlığından Ölümcül Salgına Küresel Kâbus Ve Covid-19” ,Mart 2020:15-26.
- Ankara Ticaret Odası (ATO), İtalya Ülke Raporu.2020;1-21.
- Arıkan, Zeynep (2005). “Türk Vergi Sisteminin Genel Değerlendirilmesi ve Çözüm Önerileri”, Vergi Sorunları Dergisi, 199: 151-167.

Arslan İbrahim, Bayar İlyas. (2020). Covid-19 Salgını, Ekonomik Etkileri ve Küresel Ekonominin Geleceği. Gaziantep University Journal of Social Sciences, 19(COVID-19 Special Issue), 87-104.

Aslan, Recep (2020). “Tarihten Günümüze Pandemiler, Epidemiler ve Covid-19.” Göller Bölgesi Aylık Ekonomi ve Kültür Dergisi, 8 (85):35-47.

Aydoğdu Bağcı, Semra (2020). Kaynaklarına Göre Vergi Türleri ve Ekonomik Performans İlişkisi. Doktora Tezi, Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Aksaray.

Bakar, Coşkun (2017). Kırk yedi yıl sonra yeniden bir salgının hikâyesi: 1970 Sağmalcılar kolera salgınından günümüze dersler. Turkish Journal of Public Health, 15(3), 245-248.

Bell, Clive, Maureen Lewis (2005), “The Economic Implications of Epidemics Old and New”, World Economics, vol. 5(4):1-34.

Brinca, P., Duarte, J. B., Faria-e-Castro, M. (2020). Measuring sectoral supply and demand shocks during COVID-19. Frb st. louis working paper, 2020 (11):1-34.

Cohen, Myron S., Nick Hellmann, Jay A. Levy, Kevin DeCock, Joep Lange (2008), “The spread, treatment, and prevention of HIV-1: evolution of a global pandemic”, The Journal of Clinical Investigation, 118(4): 1244-1254.

Çağdaş, Yüksel (2020).Türkiye’de Toplam Vergi Yükünün Oecd Ülkeleri İle Karşılaştırılması. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 20(1), 81-96.

Dielman, Joseph L. (2018), “Spending on health and HIV/AIDS: domestic health spending and development assistance in 188 countries, 1995–2015”, 391(5): 1799-1829.

Ebru Voyvoda, Erinç Yeldan vd (2020).” COVID-19 Salgının Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri ve Politika Alternatiflerinin Makroekonomik Genel Denge Analizi”. Tübitak – SOBAG 1001-Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Projelerini Destekleme Programı çerçevesinde 120K541 no’lu “COVID-19 ve Toplum: Salgının Sosyal, Beşeri ve Ekonomik Etkileri, Sorunlar ve Çözümler” konulu Proje: 4-5.

Farris, William Wayne (2009), Japan to 1600 A Social and Economic History, University of Hawai’i Press Honolulu: 1-227.

Ferhatoğlu, Emrah (2005). “Bir kamu harcaması türü olarak vergi harcaması ve Türk kurumlar vergisi açısından değerlendirilmesi”, Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6(2), 78-93.

Fırat, Meral (2020).” Covid-19 Krizi Ve Imf Destekli Maliye Politikalarının Gerekliliği.” Ekonomi, İşletme ve Maliye Araştırmaları Dergisi, 2(3), 209-222.

Gümüş, Arif (2020).” Covid’19’un Türkiye Ekonomisine Bazı Etkileri”. Şehir ve Medeniyet Dergisi,6(Covid-19 Özel Sayısı):548-560.

Günel, Tugay (2019). Türkiye’de Dolaylı ve Dolaysız Vergilerin Gelir Dağılımına Etkisi: Ekonometrik Bir Uygulama. *Journal of Yaşar University*, 14(55): 277-287.

Hai, W., Zhao, Z., Wang, J., & Hou, Z. G. (2004). The short-term impact of SARS on the Chinese economy. *Asian Economic Papers*, 3(1), 57-61.

Henderson, D. A., Brooke Courtney, Thomas V. Inglesby, Eric Toner, Jennifer B. Nuzzo (2009), “Public Health and Medical Responses to the 1957-58 Influenza Pandemic”, *Biosecurity and Bioterrorism: Biodefense Strategy, Practice, and Science*, 7(3), 265-273.

Huang C, Wang Y, Li X, Ren L, Zhao J, Hu Y, (2020). Clinical features of patients infected with 2019 novel coronavirus in Wuhan, China. *Lancet*. 395(10223):497-506.

Joo, Heesoo, Brian A. Maskery, Andre D. Berro, Lisa D. Rotz, Yeon-Kyeng Lee, Clive M. Brown, (2019), “Economic impact of the 2015 MERS outbreak on the Republic of Korea’s tourism-related industries”, *Health Secur*, 17(2): 100-108.

Jordà, Ò., Singh, S. R., & Taylor, A. M. (2020). Longer-run economic consequences of pandemics?. *The Review of Economics and Statistics*, 1-29.

Kılıçer Erhan, İmren Peker (2014). “ Koronavirüs Hastalığının Vergi Gelirlerine Olası Etkileri: Türk Vergi Sistemi Açısından Bir Değerlendirme”. *Vergi Dünyası Dergisi*, 21(14):86-96.

Kim, Yang-Woo, Seok-Jun Yoon, In-Hwan Oh, (2013), “The economic burden of the 2009 pandemic H1N1 influenza in Korea”, *Scandinavian Journal of Infectious Diseases*, 45: 390-396.

Kulu, Bahattin. (2000). “Vergi Harcaması ve Uygulama Örnekleri”, *Vergi Dünyası Dergisi*. (228): 24-29.

Küresel Fuar Acentesi (KFA), Almanya Ülke Raporu, 2020 :8-10.

Küresel Fuar Acentesi (KFA), Amerika Birleşik Devletleri’nde Kovid-19 Salgını,2020:25-33.

Küresel Fuar Acentesi (KFA), Çin’de Kovid-19 Salgını,2020:25-28.

McMichael TM, Clark S, Pogojans S, Kay M, Lewis J, Baer A (2020). COVID-19 İn A Long-Term Care Facility-King County, Washington, *MMWR Morb Mortal Wkly Rep*;69(12):339-342.

Meier, Mischa (2016), “The ‘Justinianic Plague’: The Economic Consequences of the Pandemic in the Eastern Roman Empire and its Cultural and Religious Effects”, *Early Medieval Europe*, 24 (3):267–292.

Menteşe, Levent Güngör (2020). ” Kara Vebanın Batı ve Doğu Toplumlarına Etkisi”.*Akdeniz Havzası ve Afrika Medeniyetleri Dergisi*,2(1):79-87.

Münyas,Tugay (2020).” Türkiye’de Dolaylı Ve Dolaysız Vergi Gelirlerini Etkileyen Finansal Piyasa Göstergeleri”, *Beykoz Akademi Dergisi*, 8(2): 270-282.

Nazan Susam, Nagihan Oktayer (2007). "Türkiye Ekonomisinde Genel Bütçe Vergi Gelirleri İçinde Dolaysız ve Dolaylı Vergiler (1995- 2005)". T.C. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 21 (2): 114-121.

Öz Erhan, Hüseyin Kutbay, Davut Buzkıran (2014).” Türk Servet Vergisi Sistemine Modern Bir Yaklaşım”, Gümrük ve Ticaret Dergisi, 4:86-99

Parıldar, Hülya (2020).”Tarihte Bulaşıcı Hastalık Salgınları”.” Tepecik Eğit. ve Araşt. Hast. Dergisi, 30 (Ek Sayı),19-26.

Perlman Stenley, Jason Netland (2009). Coronaviruses post-SARS: update on replication and pathogenesis. Nature Reviews Microbiology; 7 (6): 439-450.

Ren Xufei. (2020). “Pandemic and lockdown: a territorial approach to COVID-19 in China, Italy and the United States”, Eurasian Geography and Economics: 61(5):423-434.

Saraç, Özgür,(2010). “Vergi Harcamaları ve İktisadi Etkileri”, Maliye Dergisi, 159:262- 264.

Soylu Özgür Bayram (2020). “Türkiye Ekonomisinde Covid-19’un Sektörel Etkileri”. Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 7(5): 169-185.

Tognotti, Eugenia (2010), “The eradication of smallpox, a success story for modern medicine and public health: What lessons for the future?”, J Infect Dev Ctries, 4(5):264-266.

Türk Armağan, Berna Ak Bingül, Rengin Ak (2020). “Tarihsel Süreçte Yaşanan Pandemilerin Ekonomik ve Sosyal Etkileri”. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 19 (Özel Sayı):612-632.

Ustaoglu, Murat (2020). “Covid-19 Küresel Salgını Ve Maliye Politikalarının Etkinliği.” Covid-19 Pandemisinin Ekonomik, Toplumsal Ve Siyasal Etkileri. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınevi: 36-51.

3. Elektronik Kaynaklar

AEGON (2020), “Economic Impact of the Coronavirus Crisis: What can we learn from past pandemics”, <https://www.aegonam.com/en/aegon-insights/NewsArticles/economic-impact-of-the-corona-crisis-what-can-we-learn-from-past-pandemics/?ExpandAll> Erişim Tarihi:10.12.2020

Alman- Türk Ticaret ve Sanayi Odası.(2020). <https://www.dtr-ihk.de/coronavirus>, Erişim Tarihi: 03.04.2021

Avrupa Ortak Araştırma Merkezi (JRC) <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC120379>, Erişim Tarihi: 11.04.2021

BDDK, <https://www.bddk.org.tr/bultenaylik>, Erişim Tarihi: 30.04.2021

BDO Türkiye. (2020), Erişim Tarihi: 01.04/2021.

Delivorias, Angelos, Nicole Scholz (2020), “Economic impact of epidemics and pandemics”, European Parliamentary Research Service: 1-10. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/646195/EPRS_BRI\(2020\)646195_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/646195/EPRS_BRI(2020)646195_EN.pdf), Erişim Tarihi:18.04.2021

Department of Health and Social Care.(2020). <https://www.gov.uk/government/organisations/department-of-health-and-social-care>, Erişim Tarihi:04.04.2021

Die Bundesregierung.(2020).<https://www.bundesregierung.de/breg-de/themen/coronavirus>, Erişim Tarihi: 02.04.2021

Dünya Sağlık Örgütü. (2020). Covid-19 Gösterge Paneli, <https://covid19.who.int/>, Erişim tarihi: 03.04.2021

Dünya Sağlık Örgütü. (2020).Covid-19 Gösterge Paneli, <https://covid19.who.int/region/euro/country/de>, Erişim tarihi: 03.04.2021

Dünya Sağlık Örgütü. (2020).<https://covid19.who.int/region/amro/country/us>, Erişim Tarihi:17.04.2021

Dünya Sağlık Örgütü. (2020).<https://covid19.who.int/region/euro/country/fr>, Erişim Tarihi:04.04.2021

Dünya Sağlık Örgütü. (2020).<https://covid19.who.int/region/euro/country/gb>, Erişim Tarihi:05.04.2021

Dünya Sağlık Örgütü. (2020). <https://covid19.who.int/region/euro/country/it>, Erişim Tarihi; 03.04.2021

Dünya Sağlık Örgütü. (2020). <https://covid19.who.int/region/wpro/country/cn>, Erişim Tarihi; 03.04.2021

Dünya Sağlık Örgütü. (2020).<https://covid19.who.int/region/euro/country/tr>,Erişim Tarihi:17.04.2021

Dünya Sağlık Örgütü. (2020). https://www.who.int/health-topics/severe-acute-respiratory-syndrome#tab=tab_1, Erişim Tarihi: 09.12.2020

Dünya Sağlık Örgütü. (2020). <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019>, Erişim Tarihi: 01.04.2021

Dünya Bankası.(2020), <https://data.worldbank.org/country/CN>, Erişim Tarihi:19.04.2021

Dünya Bankası.(2020). <https://data.worldbank.org/country/GB>, Erişim Tarihi: 22.03.2021

Dünya Bankası.(2020).<https://www.worldbank.org/en/country/germany>, Erişim Tarihi: 17.04.2021

Dünya Ticaret Örgütü.(2020). <https://data.wto.org/>, Erişim Tarihi: 13.03.2021

Eichengreen, Barry. (2020). “The human-capital costs of the crisis” <https://www.project-syndicate.org/commentary/covid19-pandemic-erosion-of-human-capital-by-barry-eichengreen-2020-04?barrier=accesspaylog>, Erişim Tarihi: 10.04.2021

European Centre for Disease Prevention and Control (ECDC).2020. <https://www.ecdc.europa.eu/en>, Erişim Tarihi: 03.04.2021.

Eurostat. (2020). <https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/data/database>, Erişim Tarihi:14.04.2021

Federal Statistical Office (Destis).(2020) https://www.destatis.de/EN/Themes/Economy/Prices/Import-And-Export-Price-Indices/_node.html Erişim Tarihi: 11.03.2021

Federal Reserve Board(FED).(2020)<https://www.federalreserve.gov/publications/reports-to-congress-in-response-to-covid-19.htm>

- Fransa Ulusal İstatistik ve Ekonomik Araştırmalar Enstitüsü.(INSEE).(2020). <https://www.insee.fr/en/accueil>, Erişim Tarihi: 14.04.2021
- Garmaroudi, Farshid S., (2007), “The Last Great Uncontrolled Plague Of Mankind”, The Science Creative Quarterly, <https://www.scq.ubc.ca/the-last-great-uncontrolled-plague-of-mankind/> , Erişim Tarihi:10.12.2020
- GİB.(2020). <https://www.gib.gov.tr/4760-sayili-ozel-tuketim-vergisi-kanununa-ekli-i-ii-ve-iii-sayili-listelerde-yer-alan-mallarda>,Erişim Tarihi: 03.06.2021
- GİB.(2020). www.gib.gov.tr / 1 seri numaralı YMM ve SMM Kanunu Sirküleri, Erişim Tarihi: 04.03.2021
- GİB.(2020). www.gib.gov.tr / 125,126 ve 127 Sıra Numaralı VUK Sirküleri, Erişim Tarihi: 04.03.2021
- GİB.(2020).<https://www.gib.gov.tr/vergi-usul-kanunu-genel-teblig-sira-no-518>, Erişim Tarihi: 04.03.2021
- Helen, Tatlow, Angrist, N., Kira, B., Petherick, A., Phillips, T. & Webster, S. (2020). Variation in Government Responses to Covid-19. Version 6.0. Blavatnik School of Government Working Paper. Erişim Adresi: www.bsg.ox.ac.uk/covidtracker Erişim Tarihi: 13.04.2021
- <https://tr.investing.com/economic-calendar/chinese-unemployment-rate-1793>, Erişim Tarihi: 30.04.2021
- <https://tr.investing.com/economic-calendar/french-government-budget-balance-114>, Erişim Tarihi: 14.04.2021
- <https://tr.investing.com/economic-calendar/french-unemployment-rate-397>, Erişim Tarihi: 15.04.2021
- <https://tr.investing.com/economic-calendar/gdp-375>, Erişim Tarihi; 09.04.2021
- <https://tr.investing.com/economic-calendar/german-gdp-131>, Erişim Tarihi: 13.03.2021
- <https://tr.investing.com/economic-calendar/unemployment-rate-300>, Erişim Tarihi; 09.04.2021
- <https://tr.tradingeconomics.com/china/inflation-cpi>, Erişim Tarihi: 19.04.2021
- <https://tr.tradingeconomics.com/united-kingdom>, Erişim Tarihi: 16.03.2021
- <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/fransada-butce-aciginin-2021-de-gsyh-nin-yuzde-8-5-ine-ulasmasi-bekleniyor/2073925>, Erişim Tarihi: 14.04.2021
- <https://www.dw.com/tr/alman-ihracat%C4%B1na-ab-incelemesi/a-17223955>, Erişim Tarihi: 23.03.2020.
- International Monetary Fund(IMF).(2020a). “Policies to Support People During The COVID-19 Pandemic”, 1-26, <https://www.imf.org/en/Publications/FM/Issues/2020/04/17/Fiscal-Monitor-April-2020-Policies-to-Support-People-During-the-COVID-19-Pandemic-49278>, Erişim Tarihi:25.05.2021
- International Monetary Fund(IMF).(2020).<https://www.imf.org/en/Countries/FRA>, Erişim Tarihi:15.04.2021
- International Monetary Fund(IMF).(2020). <https://www.imf.org/en/Countries/ITA>, Erişim Tarihi:16.04.2021

International Monetary Fund(IMF).(2020). <https://www.imf.org/en/Data>, Erişim Tarihi:14.04.2021

International Monetary Fund(IMF).(2020). <https://www.imf.org/en/Countries/GBR>, Erişim Tarihi:17.04.2021

International Monetary Fund(IMF).(2020). <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2021/03/23/world-economic-outlook-april-2021>, Erişim Tarihi:25.04.2021

International Labour Organization (ILO) (2020). COVID-19 and the world of work: Impact and policy responses., https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/briefingnote/wcms_738753.pdf, Erişim Tarihi:25.05.2021

İngiliz Ulusal İstatistik Ofisi.(2020).<https://www.ons.gov.uk>, Erişim Tarihi: 22.03.2021

İtalya Ulusal İstatistik Enstitüsü (ISTAT).(2020) <https://www.istat.it/en/labour>, Erişim Tarihi: 16.03.2021

Kültür Turizm Bakanlığı.(2020).<https://yigm.ktb.gov.tr/TR-9851/turizm-istatistikleri.html>, Erişim Tarihi. 30.04.2021

Mahfi Eğilmez, Kendime Yazılar.(2015).<https://www.mahfiegilmez.com/2015/08/cin-ekonomisi.html>, Erişim Tarihi: 19.04.2021

MercyCorps (2019), <https://www.mercycorps.org/blog/ebola-outbreaks-africa-guide/chapter-4>, Erişim tarihi; 30.01.2021.

Otomotiv Distribütörleri Derneği.(2020). http://www.odd.org.tr/web_2837_1/neuralnetwork.aspx?type=36,Erişim Tarihi: 31.03.2021.

Organisation for Economic Co-operation and Developmen(OECD).(2020). <https://www.oecd.org/coronavirus/en/policy-responses>. Erişim Tarihi: 31.04.2021

RCEP.(2020).<https://rcepsec.org/about/> Erişim Tarihi:03.03.2021

Resmi Gazete.(2020).<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/04/20200417-2.htm>, Erişim Tarihi, 21.04.2021.

Resmi Gazete.(2020).<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/01/20210115-2.htm>, Erişim Tarihi: 04.03.2021

Resmi Gazete.(2020).<https://www.resmigazete.gov.tr/fihrist?tarikh=2020-03-26&mukerrer=1>, Erişim Tarihi: 04.03.2021

Resmi Gazete.(2020).www.resmigazete.gov.tr/2278 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı, Erişim Tarihi: 04.03.2021

Rogoff. (2020). The United States Economy: Growth, Stagnation or New Financial Crisis. <https://www.aeaweb.org/conference/2020/preliminary/1376>, Erişim Tarihi; 10.04.2021

Saez Emanuel, Zucman Gabriel. (2020): “Keeping business alive: the government will pay”, Social Europe, <https://socialeurope.eu/keeping-business-alive-the-government-will-pay>, Erişim Tarihi:11.12.2020

State. (2020). The State Department’s Efforts and Resources. <https://www.state.gov/coronavirus/>, Erişim Tarihi: 10.04.2021

TC Dışişleri Bakanlığı.(2020). <https://www.mfa.gov.tr/sub.tr.mfa?27957374-a7eb-418e-9faa-308f60a38e13>, Erişim Tarihi: 04.05.2021

- TC Dışışleri Bakanlığı.(2020).<https://www.mfa.gov.tr/sub.tr.mfa?a791987b-27ea-4f96-a853-31b08d03acab>, Erişim Tarihi: 05.05.2021
- TC Dışışleri Bakanlığı.(2020).<https://www.mfa.gov.tr/sub.tr.mfa?a4b6ce28-4349-4029-8bc3-5a1520dbfac5>, Erişim Tarihi: 05.05.2021
- TC Hazine Maliye Bakanlığı.(2020).<https://www.hmb.gov.tr/bumko-aylik-butce-gerceklesme-raporlari>, Erişim Tarihi 06.05.2021
- TC İçişleri Bakanlığı.(2020).www.icisleri.gov.tr/65-yas-ve-ustu-ile-kronik-rahatsizligi-olanlara-sokaga-cikma-yasagi-ek-genelgesi, Erişim Tarihi 03.03.2021
- TC İçişleri Bakanlığı.(2020).www.icisleri.gov.tr/koronavirus-salgini-ile-mucadele-kapsaminda-marketlerle-ilgili-ek-genelge, Erişim Tarihi: 03.03.2021
- TC İçişleri Bakanlığı.(2020).www.icisleri.gov.tr/koronavirus-salgini-ile-mucadele-kapsaminda-park-mesire-piknik-yerleri-ile-ilgili-ek-genelge, , Erişim Tarihi: 03.03.2021
- TC İçişleri Bakanlığı.(2020).<https://www.icisleri.gov.tr/31-ilde-30042020-03052020-tarihlerinde-uygulanacak-sokaga-cikma-kisitlamasi> , Erişim Tarihi: 03.03.2021
- TC İçişleri Bakanlığı.(2020).<https://www.icisleri.gov.tr/81-il-valiligine-koronavirus-tedbirleri-konulu-ek-genelge-gonderildi>, Erişim Tarihi 03.03.2021
- TC İçişleri Bakanlığı.(2020).<https://www.icisleri.gov.tr/koronavirus-salgini-yeni-tedbirler>, Erişim Tarihi: 03.03.2021
- TC İçişleri Bakanlığı.(2020).<https://www.icisleri.gov.tr/koronavirus-tedbirleri-genelgesi-kapsaminda-149382-is-yeri-gecici-sureligine-faaliyetlerine-ara-verdi>, Erişim Tarihi 03.03.2021
- TC İçişleri Bakanlığı.(2020).www.icisleri.gov.tr/81-il-valiligine-koronavirus-tedbirleri-kapsaminda-ucakotobus-seferleri-genelgesi, Erişim Tarihi: 03.03.2021
- TC İçişleri Bakanlığı.(2020).www.icisleri.gov.tr/sehir-giriscikis-tebirleri-ve-yas-sinirlamasi, , Erişim Tarihi: 03.03.2021
- TC Strateji Bütçe Başkanlığı.(2020) <https://www.sbb.gov.tr/merkezi-yonetim-butcesi-aylik-gerceklesmeleri>, Erişim Tarihi: 05.05.2021
- TC Ticaret Bakanlığı.(2021) <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/avrupa/italya/ulke-profilu/kovid-19-gelismeleri>, Erişim Tarihi: 24.05.2021
- TC Ticaret Bakanlığı.(2021).<https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/avrupa/fransa/ulke-profilu/covid-19-gelismeleri>. Erişim Tarihi: 24.06.2021
- Türkiye İstatistik Kurumu(TÜİK).(2020) www.tuik.gov.tr, Erişim Tarihi: 02.04.2021
- Türk Fransız Ticaret Derneği.(2020). <https://www.ccift.com/tr/covid-19.html>, Erişim Tarihi: 02.04.2021
- UN.(1960).World Economic Survey 1959, United Nations Department Of Economic and Social Affairs, <https://www.un.org/development/desa/dpad/publication/world-economic-and-social-survey-1959/>, 1-250, Erişim Tarihi:10.12.2020.
- United Nations Conference on Trade and Development(UNCTAD).(2020).<https://unctad.org/programme/covid-19-response>: Erişim Tarihi:10.04.2021
- United Nations Industrial Development Organization (UNIDO).(2020). <https://www.unido.org/>, Erişim Tarihi: 03.04.2021

ÖZGEÇMİŞ

Araştırmacı, ilk ve orta öğrenimini Erzincan'da tamamlamıştır. Lisans eğitimini için 2010 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi İ.İ.B. Fakültesi İşletme bölümünden mezun olan araştırmacı, 2019 yılında Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim dalında yüksek lisans eğitimine başlayarak 2021 yılında mezun olmuştur.

Lisans Eğitimi sonrasında, 2012-2014 yılları arası Maliye Bakanlığı Kocaeli Vergi Dairesi Başkanlığı'nda Gelir Uzman Yardımcısı olarak iş hayatına başlayan araştırmacı; 2014 yılında Maliye Bakanlığı Vergi Denetim Kurulu'nda Vergi Müfettiş Yardımcılığı görevine başlamış ve halen bu görevi yürütmektedir.

